

STEUNPUNT SOCIALE PLANNING

DOSSIER

Wisselwerking Vlaams-Brabant en Brussel

Filip De Maesschalck, Tine De Rijck en Vicky Heylen



www.vlaamsbrabant.be/socialeplanning

Voorwoord

In eerdere dossiers van het Steunpunt sociale planning werd reeds de structurele en ernstige achterstand op het vlak van welzijnsvoorzieningen in de provincie, en vooral in het arrondissement Halle-Vilvoorde, aangekaart. Ondanks het engagement van de Vlaamse Regering in het regeerakkoord van 15 juli 2009 om werk te maken van een ernstige inhaaloperatie, is er hierin weinig vooruitgang geboekt. Om deze achterstand vast te stellen werd de vergelijking gemaakt met de andere Vlaamse provincies. Vaak werd Brussel achterwege gelaten omdat het er gezien de bestuurlijke context zeer moeilijk is vergelijkbare gegevens te vinden.

In dit dossier bekijken we net wel de situatie van de verschillende welzijnssectoren zowel in Brussel als in de rand, met als doel te achterhalen hoe het aanbod is verspreid en welke gevolgen dit heeft voor het gebruik van welzijnsvoorzieningen. Waar mogelijk gebruiken we gegevens over de bewegingen van de cliënten zelf, hoewel die vaak niet of weinig beschikbaar zijn. Er komen immers zowel signalen dat cliënten uit Brussel gebruik maken van voorzieningen in de rand, als net omgekeerd: dat al dan niet door het tekort aan voorzieningen in de rand, de inwoners er zich richten tot de Brusselse voorzieningen.

Lokale besturen en (sociale) organisaties in de rand signaleren tevens een snelle evolutie van verhuisbewegingen vanuit Brussel die een bijkomende druk op de regio leggen. De sterke toename van de diversiteit, in combinatie met de achterstand op het vlak van sociale voorzieningen, en het ontbreken van centrumsteden en de bijhorende extra middelen, stellen de regio voor een aantal uitdagingen. Dit dossier brengt de migratiepatronen en het profiel van de verhuizers in kaart, om de noodzakelijke gebiedsgerichte aanpak, vanuit verschillende beleidsniveaus en in samenwerking met (bovenlokale) voorzieningen, degelijk te onderbouwen.

Naast deze migratiebewegingen zijn er ook heel wat dagelijkse bewegingen tussen Vlaams-Brabant en Brussel, in de vorm van werkpendel en schoolpendel. Deze illustreren niet alleen de sterke wisselwerking tussen Vlaams-Brabant en Brussel, ze stellen eveneens grote uitdagingen aan lokale en bovenlokale besturen. En ook hier geldt dat een goede kennis van de werkelijkheid noodzakelijk is om een goed beleid vorm te kunnen geven.



Monique Swinnen
Gedeputeerde voor welzijn

Inhoud

Voorwoord	3
Inhoud	4
Inleiding	6
DEEL I: De grenzen van Brussel	8
1. Bestaande afbakeningen	8
2. Verschillen binnen het stedelijk gebied	12
3. Enkele conclusies	15
DEEL II: Verhuisbewegingen	17
4. Algemene migratiedynamiek in Vlaams-Brabant	17
5. Wie verhuist er van en naar Brussel?	22
5.1 Verschillen naar leeftijd, gezinspositie en origine	22
5.2 Verschillen naar socio-economisch profiel	30
6. Grote ruimtelijke verschillen	37
6.1 Algemene migratiedynamiek	37
6.2 Verschillen naar leeftijd, gezinspositie en origine	41
6.3 Verschillen naar socio-economisch profiel	45
7. Verschillen tussen de Brusselse gemeenten	47
8. Enkele conclusies	50
DEEL III: Pendel	53
9. Werkpendel	53
9.1 Pendelstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel	53
9.2 Ruimtelijke verschillen	57
9.3 Evolutie van de pendelstromen	58
9.4 Gebruikte vervoermiddelen	61
10. Schoolpendel	61
10.1 Leerlingenstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel	61
10.2 Evolutie in de tijd	63
10.3 Ruimtelijke verschillen	66
11. Enkele conclusies	69

DEEL IV: Cliëntenmobiliteit in de welzijnssectoren	70
12. Kinderopvang	70
12.1 Organisatie van de kinderopvang.....	70
12.2 Enquête naar de woonplaats.....	71
12.3 Beperkingen van de resultaten.....	72
12.4 Cliëntenstromen in de kinderopvang	74
13. De Bijzondere Jeugdzorg	78
13.1 Het aanbod in de Bijzondere Jeugdzorg	78
13.2 Cliënten in de Bijzondere Jeugdzorg	82
14. Algemeen Welzijnswerk	84
15. De geestelijke gezondheidszorg	87
16. Voorzieningen voor personen met een handicap	87
16.1 Personen met een handicap	87
16.2 Aanbod voor personen met een handicap.....	90
16.3 Cliëntenstromen	92
17. Opvang van thuislozen	96
18. Woonvoorzieningen voor ouderen.....	98
19. Enkele conclusies.....	101
Algemeen besluit	103
BIJLAGE: Lijsten van kaarten, tabellen en figuren.....	108
Kaarten.....	108
Tabellen.....	109
Figuren	109

Inleiding

Dit dossier gaat in op de wisselwerking tussen Vlaams-Brabant en Brussel, en in het bijzonder de gemeenten in de ruime rand rond Brussel. Dit gebeurt niet alleen op demografisch en socio-economisch vlak, maar ook op het gebied van welzijn. Het ligt echter niet voor de hand om vergelijkbare gegevens te verzamelen voor Brussel en Vlaams-Brabant. Het gaat immers om verschillende gewesten, vaak met een verschillende regelgeving. Zeker in de welzijnssector zijn de gegevens erg gefragmenteerd en vaak moeilijk vergelijkbaar. De welzijnssector is immers een bevoegdheid van de gemeenschappen, en is in Brussel dus verdeeld over de Vlaamse en de Franse Gemeenschap. Daartoe zijn specifieke instellingen opgericht die in Brussel bevoegdheden van de gemeenschappen uitoefenen: de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), De Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) en, voor bicommunautaire instellingen, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC/COCOM).

Studies die de verwevenheid tussen Brussel en de rand in kaart brengen, zeker over verschillende sectoren heen, zijn dan ook zeldzaam. Ook vanuit de Vlaamse overheid is er niet altijd aandacht voor de verwevenheid tussen Brussel en de rand. Zo werd Brussel niet meegenomen bij de regioscreening die alle samenwerkingen tussen gemeenten in kaart brengt. Hoewel de studie aangeeft dat 'De hoofdstad op allerhande vlakken een sterke invloed uitoefent op de gemeenten in Vlaams-Brabant (mobiliteit, wonen, socio-economisch,...)', wordt er finaal gesteld dat er 'dus geen conclusies kunnen getrokken worden over de bestuurlijke samenwerking met gemeenten uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest'.¹

Nochtans is een gemeenschappelijke benadering noodzakelijk om een goed beleid te kunnen voeren. Is het profiel van de verhuizers tussen Brussel en Vlaams-Brabant veranderd ten opzichte van vroeger, niet alleen op demografisch maar ook op socio-economisch vlak? Het welzijnsaanbod in Halle-Vilvoorde is vaak beperkt, zoals bleek uit eerdere studies van het Steunpunt sociale planning². Komt dat omdat Brusselse voorzieningen ook werken voor de ruime rand, of is het net omgekeerd? Met dit dossier trachten we een begin van antwoord op deze vragen te formuleren.

Deze studie is ruim opgevat. In een *eerste deel* wordt gekeken naar de grenzen van Brussel, niet (louter) administratief, maar wel demografisch en socio-economisch. Deze processen houden zich immers niet aan administratieve grenzen. Bovendien blijken demografische en socio-economische contrasten ruimtelijk niet samen te vallen met de gewestgrenzen.

In het *tweede deel* wordt naar de verhuisbewegingen gekeken: hoe vaak zijn er grensoverschrijdende bewegingen, wat is het demografisch en socio-economisch profiel van die verhuizers, en hoe evolueert dat in de tijd?

In het *derde deel* worden de dagelijkse bewegingen beschouwd in de vorm van school- en werkpendel.

¹ Agentschap voor Binnenlands Bestuur (2012), Regioscreening. Bestuurlijke regionale samenwerking in Vlaanderen. Inventarisatie en Analyse, Brussel, p. 57.

² Steunpunt sociale planning (2009), Investeren in welzijn. Een analyse van het welzijnsaanbod, Leuven; Steunpunt sociale planning (2012), Investeren in welzijn. Een analyse van het welzijnsaanbod 2006-2012, Leuven www.vlaamsbrabant.be/investereninwelzijn

In het *vierde* en laatste *deel* wordt de focus op welzijn gelegd. Waar mogelijk wordt de grensoverschrijdende mobiliteit (dagelijks of voor langere periodes) bekeken. In een aantal andere sectoren wordt enkel het aanbod in Brussel en Vlaams-Brabant naast elkaar gelegd omdat er geen andere gegevens (bijvoorbeeld over de woonplaats van het cliënteel) beschikbaar zijn.

Alle gegevens die gebruikt worden in dit dossier kunnen opgevraagd worden bij het Steunpunt sociale planning via socialeplanning@vlaamsbrabant.be of zijn te vinden op de website: www.vlaamsbrabant.be/cijfers.

DEEL I: De grenzen van Brussel

1. Bestaande afbakeningen

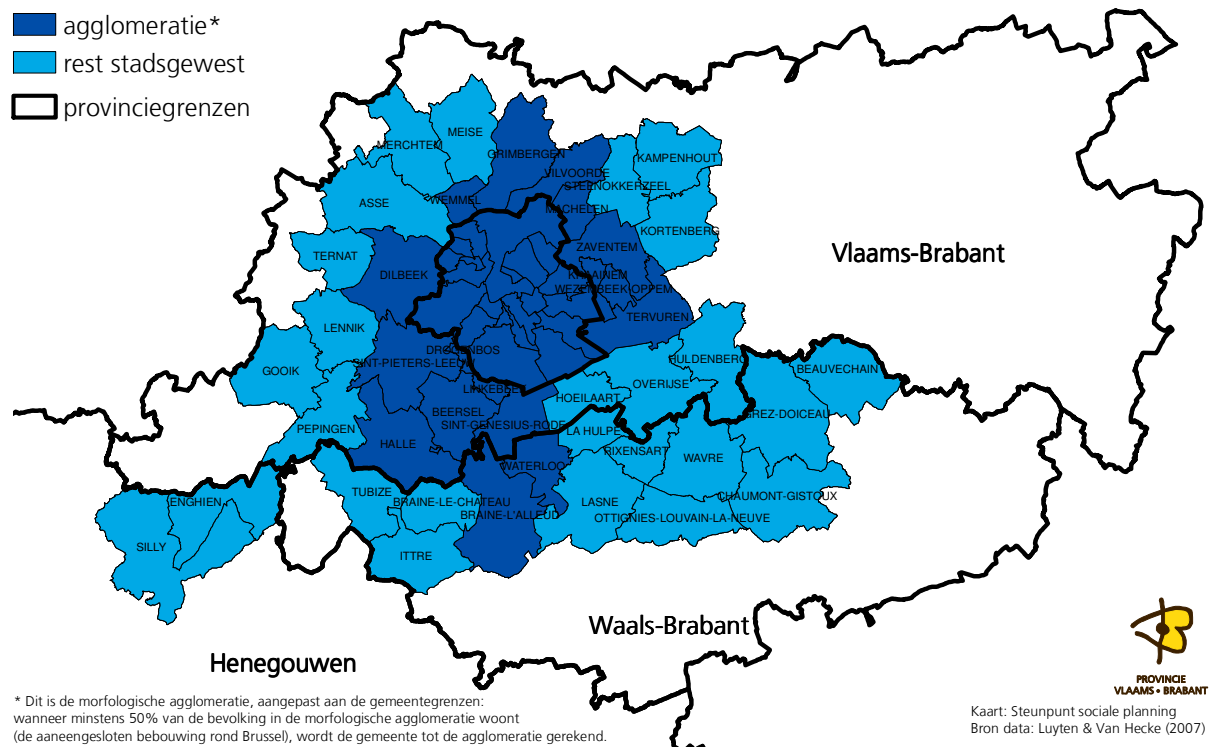
In dit dossier wordt de term 'Brussel' gebruikt voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De administratieve grens van dit gewest omvat 19 gemeenten en 1.154.635 inwoners. Een administratieve grens is echter geen sociale of economische grens. Heel wat stedelijke sociale en economische processen overstijgen ruim de grenzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het gaat dan over migraties, werk- en schoolpendel, en allerlei andere socio-economische activiteiten die mobiliteit creëren over de grens van Brussel heen.

Er zijn al heel wat studies verschenen die de grenzen van dit stedelijk gebied (en de andere stedelijke gebieden in België) trachten af te bakenen. Luyten en Van Hecke (2007)³ gebruikten niet alleen morfologische gegevens (aaneengesloten bebouwing vanuit een centrale stad), maar ook de evolutie van de bebouwde oppervlakte en het bevolkingsaantal, de migratie van en naar de stad, de werk- en schoolpendel en inkomensverhoudingen om de stadsgewesten in België af te bakenen. Ze beschrijven zo'n stadsgewest als 'de ruimtelijk structuur waarbinnen de basisactiviteiten van de stedelijke gemeenschap, namelijk wonen, werken, opvoeden, winkelen, cultuurbeleving en ontspanning, overwegend gelokaliseerd zijn. Tussen deze activiteiten bestaan intense relaties, zodat een functioneel geheel wordt gevormd dat in belangrijke mate naar de traditionele centrale stad georiënteerd blijft.'

Kaart 1 toont het Brussels stadsgewest. Daarbij wordt de agglomeratie binnen dit stadsgewest apart aangeduid. De agglomeratie is het gebied dat aaneensluitend bebouwd is met huizen, openbare gebouwen, industriële en handelsuitrustingen, met inbegrip van de tussenliggende verkeerswegen, parken, sportterreinen enz. Ze werd afgebakend op sub-gemeentelijk niveau (de morfologische agglomeratie), maar werd aangepast aan de gemeentegrenzen: wanneer minstens 50% van de bevolking van een gemeente in de morfologische agglomeratie woont, wordt de gemeente tot de agglomeratie gerekend. Naast de Brusselse gemeenten worden vijftien gemeenten in Vlaams-Brabant en twee gemeenten in Waals-Brabant tot de agglomeratie gerekend. Voor het gehele stadsgewest komen daar nog eens dertien gemeenten bij in Vlaams-Brabant, elf in Waals-Brabant en twee in Henegouwen.

³ Luyten S. & Van Hecke E. (2007), 'De Belgische stadsgewesten 2001', *Statistics Belgium Working Paper*, 81 p.

Kaart 1: Het Brussels stadsgewest (Luyten & Van Hecke, 2007)



Voor deze afbakening werden dus verschillende indicatoren gebruikt. Er zijn ook studies die zich tot één specifiek proces richten. Zo bakende Van Nuffel (2005)⁴ de woonmarkten af, op basis van prijsgradiënten vanuit (tewerkstellings)centra. Daarnaast werden, op basis van pendelgegevens, ook werkgelegenheidsbassins afgebakend (b.v. Lockart en Vandermotten, 2009⁵; Vanderbiesen et al., 2013⁶), en zelfs telefoonbassins, op basis van gegevens over mobiele telefonie (Blondel et al., 2010)⁷. Al deze studies bakenen onveranderlijk een gebied af dat veel groter is dan de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, maar het exacte aantal en de juiste samenstelling hangt natuurlijk af van de methode en de gebruikte criteria.

Vanuit die vaststelling maakten Thomas et al. (2012)⁸ drie verschillende afbakeningen van het Brussels stedelijk gebied, telkens op basis van een andere indicator maar met een gelijkaardige methodologie, om daarna te bekijken welke gemeenten binnen elk van de drie afbakeningen vielen. Eén van de drie afbakeningen vormt de morfologische agglomeratie, en is gebaseerd op de bebouwde oppervlakte. De twee andere vormen de functionele agglomeratie, één maal op basis van mobiel telefoonverkeer, de telefoonbassins, en één maal op basis van pendel, de werkgelegenheidsbassins. Kaart 2 toont de gemeenten die volgens elk van de drie criteria

⁴ Van Nuffel N. (2005), *Regionalisering van de woonmarkt. Een onderzoek naar de ruimtelijke structureren van het nederzettingspatroon in Noord-België, 1990/91-1995/96*, Proefschrift aangeboden tot het behalen van de graad van doctor in de geografie, Universiteit Gent, 272 p.

⁵ Medina Lockart P. & Vandermotten C. (2009), 'Les Bassins d'emploi en Belgique (II)', in Conférence Permanente du Développement Territorial (CPDT), *Atlas des dynamiques territoriales*, 4 p.

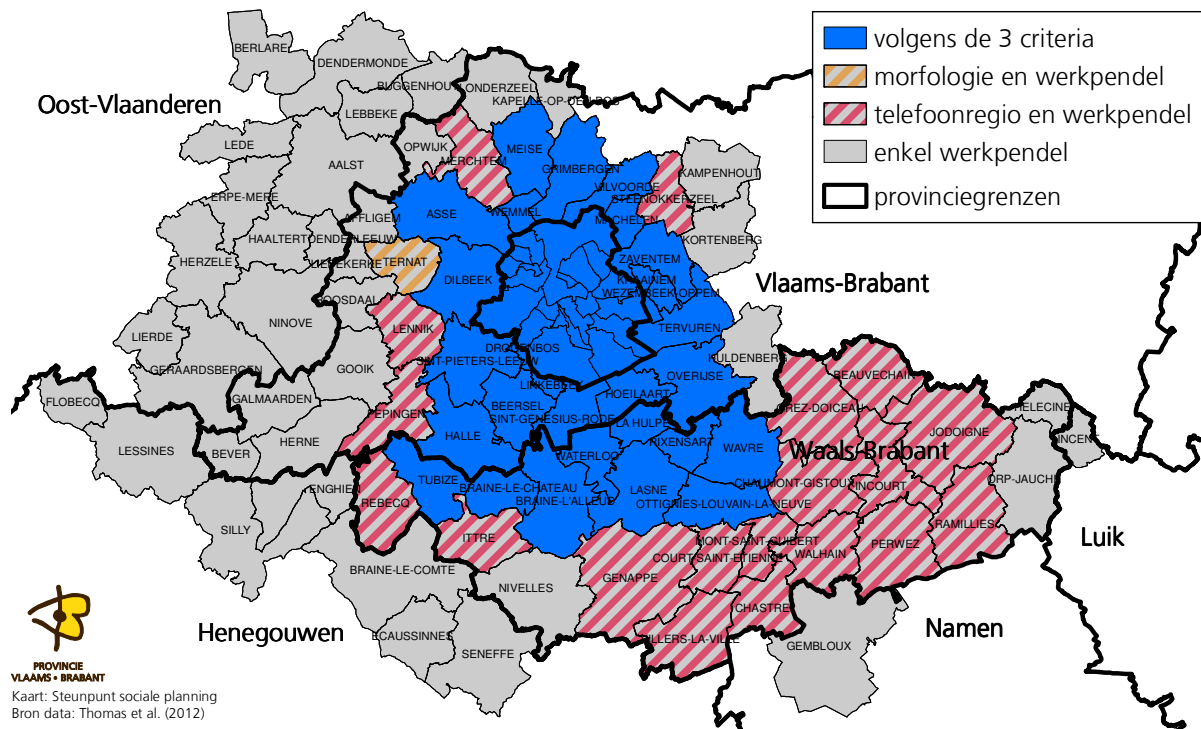
⁶ Vanderbiesen W., Herremans W. & Sels L. (2013), Afbakening en profiel van lokale arbeidsmarkten in Vlaanderen, *WSE-Report 06-2013*, 51p.

⁷ Blondel V., Krings G. & Thomas I. (2010), 'Regio's en grenzen van mobiele telefonie in België en in het Brussels stadsgewest', *Brussels Studies*, 42, 12 p.

⁸ Thomas I., Cotteels C., Jones J. & Peeters D. (2012), 'Revisiting the extension of the Brussels urban agglomeration: new methods, new data... new results?', *Belgeo*, 1-2 (2012), 12 p.

binnen de afbakening vielen. Naast de Brusselse gemeenten gaat het om negentien gemeenten in Vlaams-Brabant en negen gemeenten in Waals-Brabant. Het telefoonbassin is vooral in Waals-Brabant heel wat uitgebreider. Het werkgelegenheidsbassin is veruit het grootst, en omvat niet alleen geheel Waals-Brabant, maar ook een groot gebied ten westen van Brussel, tot ver in Oost-Vlaanderen. Ook uit andere studies die de arbeidsmarkten afbakenen, blijkt dat heel wat Oost-Vlaamse gemeenten tot het werkgelegenheidsbassin van Brussel behoren.

Kaart 2: Het Brussels stedelijk gebied (Thomas et al., 2012)



De exacte grenzen van het stedelijk gebied rond Brussel zijn dus moeilijk te bepalen, en afhankelijk van de gebruikte methode en criteria. Wel is het zeker dat er heel wat wisselwerking is tussen de Brusselse gemeenten en de gemeenten van Vlaams-Brabant, maar ook van Waals-Brabant. Hieronder kijken we naar de wisselwerking tussen Brussel en Vlaams-Brabant op basis van verhuisbewegingen, werk- en schoolpendel en cliëntenstromen in verschillende welzijnssectoren.

De relaties met Brussel zijn zeer beperkt in een aantal gemeenten, vooral in het oosten van de provincie Vlaams-Brabant. Daarom werken we in dit dossier soms met een selectie van gemeenten, waarin de wisselwerking met Brussel zich overwegend voordoet. Het gaat om de gemeenten van het stadsgewest, zoals voorgesteld op Kaart 1, waaraan we twee gemeenten hebben toegevoegd die recent heel wat migratiedynamiek met Brussel kennen: Liedekerke en Affligem.⁹ We noemen dit gebied de 'brede rand rond Brussel'. Die is heel wat ruimer dan de Vlaamse Rand zoals die door de Vlaamse overheid wordt gedefinieerd, namelijk de in het

⁹ In de periode 2008-2012 is zowel het migratiesaldo als het migratievolume met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (telkens per 1.000 inwoners) er het hoogst van alle gemeenten die buiten het stadsgewest vallen. Het migratiesaldo is er ook hoger dan het provinciale gemiddelde.

Vlaams Gewest gelegen gemeenten die aan Brussel en de faciliteitengemeenten grenzen, evenals de faciliteitengemeenten zelf. Tabel 1 geeft een overzicht van de gemeenten die vallen in het stadsgewest, de 'brede rand' en de Vlaamse Rand. De begrenzing van deze brede rand sluit niet uit dat er zich in andere (deel)gemeenten een wisselwerking met Brussel voordoet. Bovendien is de afbakening tijdsgebonden: de wisselwerking kan in de loop van de tijd toenemen in bepaalde (deel)gemeenten en/of verminderen in andere.

Tabel 1: Overzicht van de gebruikte afbakeningen

Gemeente	Stadsgewest	'brede rand'	Vlaamse Rand
Affligem		X	
Asse	X	X	X
Beersel	X	X	X
Dilbeek	X	X	X
Drogenbos	X	X	X
Gooik	X	X	
Grimbergen	X	X	X
Halle	X	X	
Hoeilaart	X	X	X
Huldenberg	X	X	
Kampenhout	X	X	
Kortenberg	X	X	
Kraainem	X	X	X
Lennik	X	X	
Liedekerke		X	
Linkebeek	X	X	X
Machelen	X	X	X
Meise	X	X	X
Merchtem	X	X	X
Overijse	X	X	X
Pepingen	X	X	
Sint-Genesius-Rode	X	X	X
Sint-Pieters-Leeuw	X	X	X
Steenokkerzeel	X	X	
Ternat	X	X	
Tervuren	X	X	X
Vilvoorde	X	X	X
Wemmel	X	X	X
Wezembeek-Oppem	X	X	X
Zaventem	X	X	X

2. Verschillen binnen het stedelijk gebied

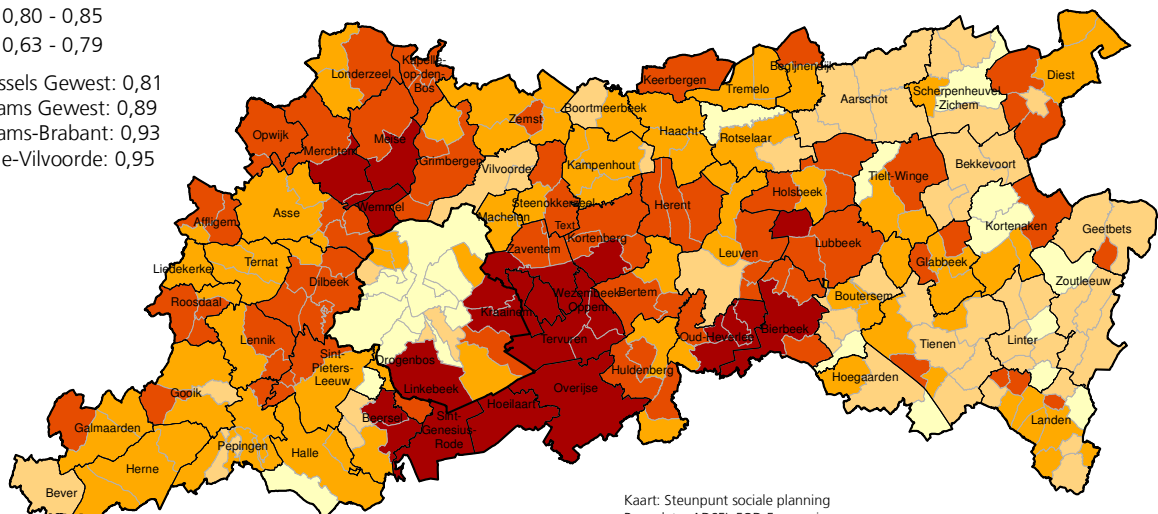
Hierboven bleek dat het stedelijk gebied rond Brussel ruim de grenzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest overschrijdt, zowel morfologisch als functioneel. Binnen dat gebied zijn er ook grote socio-economische verschillen tussen de gemeenten, die evenmin samenvallen met de gewestgrenzen. Zo is het aandeel **woningen met een beperkte kwaliteit** relatief groot in de (voorheen) sterk geïndustrialiseerde Zennevallei, die loopt van Halle over Brussel tot in Vilvoorde. Omgekeerd is de woningkwaliteit goed in het zuidoosten van Brussel, en dat sluit aan bij de aangrenzende gemeenten in Vlaams-Brabant. Dit blijkt heel duidelijk uit de gegevens van de socio-economische enquête van 2001 (zie Steunpunt sociale planning, 2013)¹⁰. Meer recente indicatoren over de woonkwaliteit, op basis van de kadastrale registratie, zijn beperkt en minder precies¹¹. Ze wijzen echter wel in dezelfde richting. Kaart 3 geeft het gemiddeld aantal badkamers per woongelegenheden. De verschillen tussen de Brusselse gemeenten onderling en tussen de randgemeenten onderling zijn vaak groter dan tussen aangrenzende gemeenten aan weerszijden van de gewestgrens, respectievelijk in de Zennevallei en in het zuidoosten.

Kaart 3: Aantal badkamers (01/01/2012)

gemiddeld aantal per woongelegenheden

- 1,01 - 1,23
- 0,93 - 1,00
- 0,86 - 0,92
- 0,80 - 0,85
- 0,63 - 0,79

Brussels Gewest: 0,81
Vlaams Gewest: 0,89
Vlaams-Brabant: 0,93
Halle-Vilvoorde: 0,95



Kaart: Steunpunt sociale planning
Bron data: ADSEI, FOD Economie;
FOD Financiën - Algemene administratie van de Patrimoniumdocumentatie;
verwerking Steunpunt sociale planning

Deze kwaliteitsverschillen vallen samen met socio-economische verschillen binnen de bevolking. De **gelijke onderwijskansen indicatoren**, die weliswaar enkel betrekking hebben op de leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs, geven dit goed weer. Kaart 4 geeft het aantal leerlingen in het basisonderwijs en het secundair onderwijs waarvan de moeder geen diploma hoger secundair onderwijs heeft. Hoge aandelen zien we in een strook die loopt van Halle in het zuiden tot Vilvoorde, Machelen en Zaventem in het noorden. In het zuidoosten van Brussel en in de

¹⁰ De Maesschalck F. & Tratsaert K., (2013), Dossier wonen in Vlaams-Brabant 2013, Leuven, pp. 31-36 www.vlaamsbrabant.be/dossierwonen

¹¹ De kadastrale gegevens, die betrekking hebben op de woongelegenheden, hebben een aantal beperkingen: niet elke woongelegenheden is bewoond, en niet-aangegeven en niet-vergunde verbouwingen zijn niet doorgerekend in de kadastrale beschrijving van het vastgoed.

Deel I: De grenzen van Brussel

zuidoostelijke rand zien we relatief lage waarden. Een zelfde beeld komt naar voor wanneer we kijken naar het aandeel leerlingen met een schooltoelage, en dus met een relatief laag gezinsinkomen (Kaart 5).

Kaart 4: Aantal leerlingen in het basis- en secundair onderwijs waarvan de moeder geen diploma hoger secundair onderwijs heeft (schooljaar 2011-2012)

% van de leerlingen

22,6 - 53,6

17,6 - 22,5

12,6 - 17,5

7,6 - 12,5

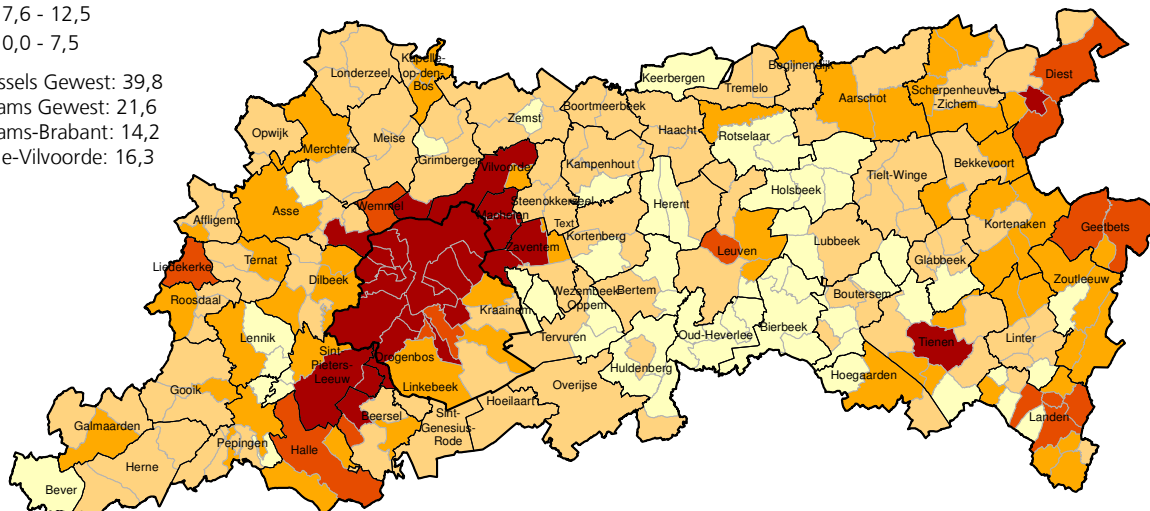
0,0 - 7,5

Brussels Gewest: 39,8

Vlaams Gewest: 21,6

Vlaams-Brabant: 14,2

Halle-Vilvoorde: 16,3



Kaart: Steunpunt sociale planning

Bron data: Departement onderwijs en vorming, verwerking Steunpunt sociale planning

Kaart 5: Aantal leerlingen in het basis- en secundair onderwijs met een schooltoelage (schooljaar 2011-2012)

% van de leerlingen

25,1 - 51,6

20,1 - 25,0

15,1 - 20,0

10,1 - 15,0

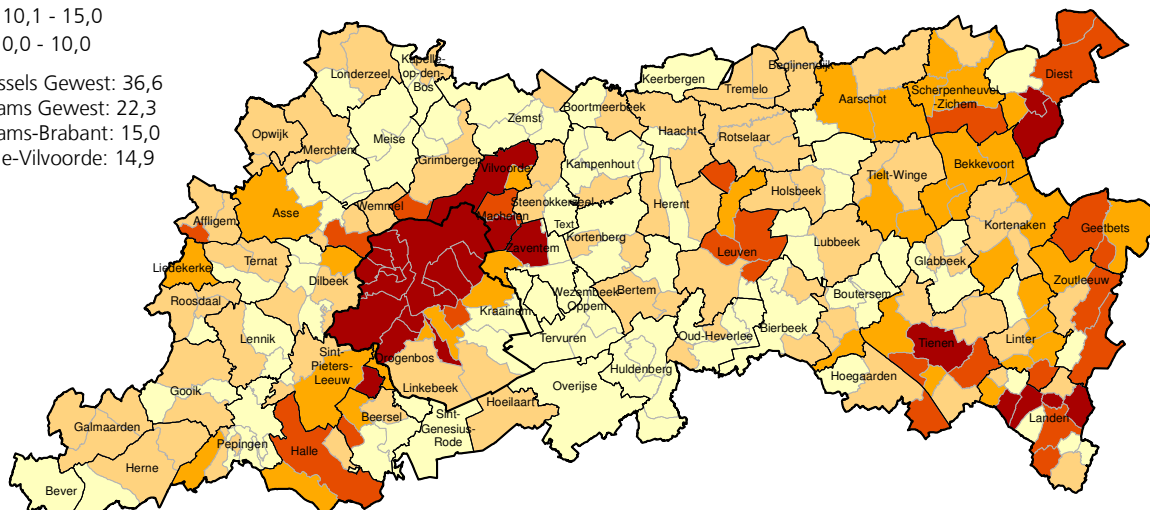
0,0 - 10,0

Brussels Gewest: 36,6

Vlaams Gewest: 22,3

Vlaams-Brabant: 15,0

Halle-Vilvoorde: 14,9



Kaart: Steunpunt sociale planning

Bron data: Departement onderwijs en vorming, verwerking Steunpunt sociale planning

Deze ruimtelijke verschillen worden niet weerspiegeld in de **bouwgrondprijzen**. Per vierkante meter vinden we de hoogste waarden in het Brussels Gewest en globaal genomen dalen de prijzen met de afstand tot het gewest. Natuurlijk is de beschikbare bouwgrond in Brussel bijna onbestaande, en in die zin ook niet representatief voor vastgoedprijzen. In slechts 1% van de vastgoedtransacties in 2012 ging het er om een bouwgrond, maar ook in Halle-Vilvoorde was dat maar 11%.

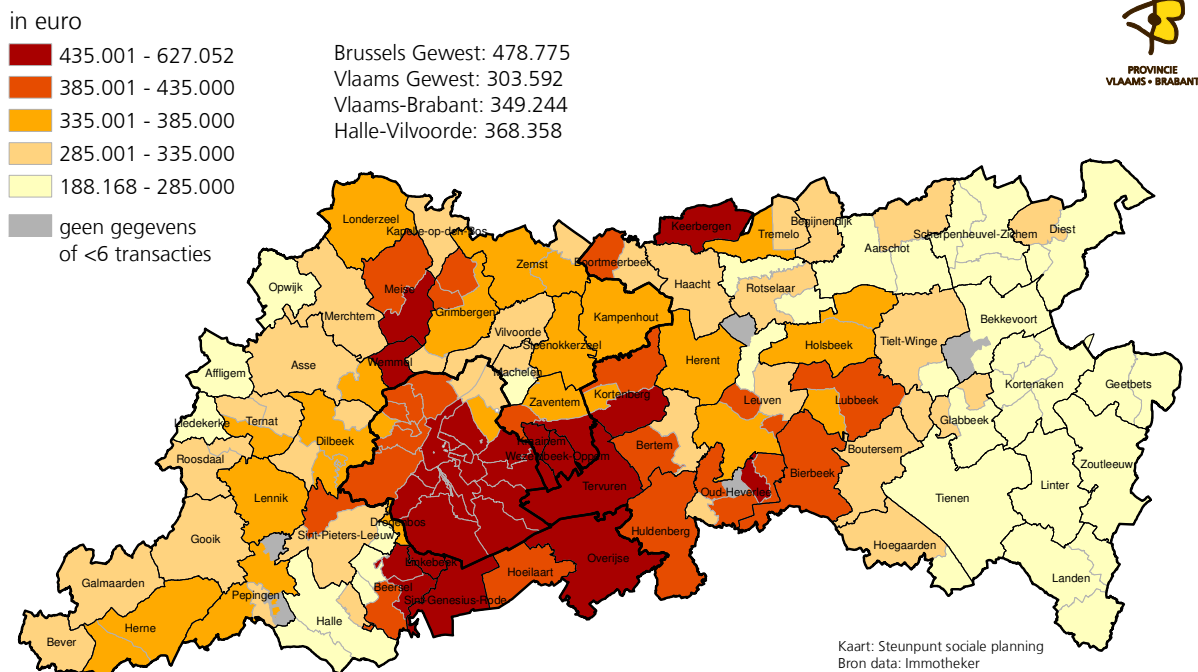
Het beeld is anders wanneer we naar de **woningprijzen** kijken (Kaart 6).¹² Op de kaart vinden we de hoogste waarden in het centrum en het zuidoosten van Brussel, en in de aangrenzende gemeenten in het zuidoosten. Hier spelen natuurlijk ook verschillen in woningkwaliteit, woonomgeving en woningtype mee, maar toch zijn de woningprijzen in elke Brusselse gemeente duurder dan gemiddeld in Vlaams-Brabant. Dit geldt evenwel niet voor de prijzen van appartementen (Kaart 7)¹³, die in Brussel de belangrijkste markt vormen: 72% van de vastgoedtransacties gaat er om een appartement, terwijl dat in Halle-Vilvoorde maar 23% is. Het vastgoed bestaat er dan ook hoofdzakelijk uit appartementen: 60% van de woongelegenheden is er een appartement; in Halle-Vilvoorde is dat maar 21%.¹⁴ Op deze kaart zien we duidelijk de hoogste prijzen in het centrum van Brussel, het zuidoosten van Brussel en de zuidoostelijke randgemeenten. In de noordoostelijke gemeenten van Brussel en heel wat aansluitende gemeenten in Vlaams-Brabant liggen de prijzen heel wat lager, en zelfs vaak beneden het Vlaams-Brabantse gemiddelde. Ook hier zien we dus duidelijke patronen die de gewestgrenzen overschrijden.

¹² Het gaat om verkopen van woningen en appartementen van 50.000 tot 1.000.000 euro. Deze gegevens zijn afkomstig van Immotheke en laten toe op subgemeentelijk niveau te werken. Deze data werden op een andere manier verzameld dan de elders gebruikte gegevens van het ADSEI, en vergelijking tussen beide bronnen moet dan ook omzichtig gebeuren.

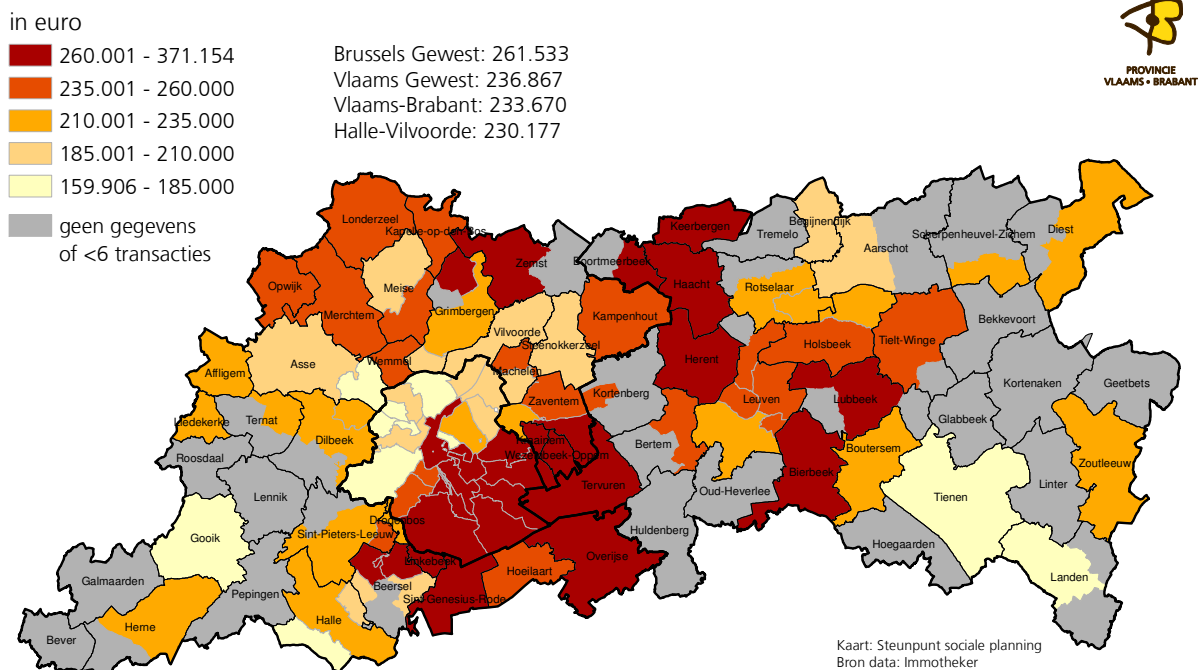
¹³ Volgens de gegevens van Immotheke werden in 2012 slechts 5% van de woningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verkocht aan een prijs lager dan 250.000 euro, terwijl dat in Halle-Vilvoorde 21% was, in Vlaams Brabant 26% en in het Vlaams Gewest 42%. Zulke verschillen zien we niet bij de markt voor appartementen: het aandeel appartementen met een prijs beneden de 200.000 euro bedraagt 45% in Brussel, 45% in Halle-Vilvoorde, 43% in Vlaams-Brabant en 50% in het Vlaams Gewest.

¹⁴ Naast appartementen en buildings werden hier ook de woongelegenheden in handelshuizen, kantoorgebouwen, nijverheidsgebouwen en social profit gebouwen bijgeteld.

Kaart 6: Gemiddelde prijs van een woning (2012), postcodeniveau



Kaart 7: Gemiddelde prijs van een appartement (2012), postcodeniveau



3. Enkele conclusies

De administratieve grenzen van Brussel vallen meestal niet samen met ruimtelijke, economische en sociale grenzen. Zowel morfologisch als functioneel overschrijdt het stedelijk gebied ruim de grenzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De bebouwing loopt vaak verder over de administratieve grenzen heen, maar vooral bij verschillende socio-economische processen is een

veel ruimer gebied betrokken. Dit is zeer duidelijk wanneer we naar de werkpencil kijken, maar geldt bijvoorbeeld ook op het vlak van telefoonverkeer. Een concrete afbakening van het stedelijk gebied ligt niet voor de hand omdat ze steeds afhankelijk is van de gebruikte criteria en de gebruikte methodologie. Bovendien is ze veranderlijk in de tijd. Om praktische redenen wordt in dit dossier soms gesproken van de 'brede rand': een reeks gemeenten waarvan een belangrijk deel van de demografische ontwikkeling verbonden is met Brussel.

De sociale en economische verschillen tussen de gemeenten lopen evenmin gelijk met de administratieve grenzen van Brussel. De verschillen tussen Brusselse gemeenten of tussen Vlaams-Brabantse gemeenten onderling zijn vaak groter dan die tussen naburige gemeenten in Brussel en Vlaams-Brabant. Zo vormt de (voorheen) sterk geïndustrialiseerde Zennevallei, die loopt van Halle in het zuiden, over Brussel tot Vilvoorde in het noorden, een herkenbaar socio-economische gebied. Hier zien we relatief lage inkomens, een soms beperkte woningkwaliteit en een bescheiden woningbestand, terwijl het omgekeerde geldt voor het zuidoosten van Brussel en de aanpalende gemeenten in Vlaams-Brabant. Het is opmerkelijk dat deze verschillen niet samen lopen met de bouwgrondprijs, die een meer concentrisch patroon vertoont vanuit het centrum. Dit geldt echter minder voor prijzen van woningen en appartementen, waar ook factoren als kwaliteit spelen. Vooral bij de appartementen zien we een duidelijke noordwest-zuidoost opdeling, die eveneens de grenzen van het Brussels Gewest ruim overschrijdt.

DEEL II: Verhuisbewegingen

In dit onderdeel kijken we naar de verhuisbewegingen tussen Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De verhuisbewegingen gedurende de laatste vijf jaar (2008-2012) worden samengeteld. Dit doen we om schommelingen tussen de jaren op te vangen die het gevolg zijn van toeval of eenmalige gebeurtenissen als nieuwe vastgoedontwikkelingen. Naast de verhuisbewegingen op zich, zoomen we in op het profiel van de verhuizers. We bekijken hierbij hun persoonskenmerken (leeftijd, geslacht en origine), hun huishoudens en hun socio-economische kenmerken (positie op de arbeidsmarkt en inkomen).

4. Algemene migratiedynamiek in Vlaams-Brabant

De bevolkingsgroei in Vlaams-Brabant wordt in belangrijke mate bepaald door immigratie uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Tabel 2 illustreert dit. In de periode 2008-2012 kwamen er meer dan 72.000 mensen van Brussel naar Vlaams-Brabant, maar maakten er ook meer dan 37.000 de omgekeerde beweging. Dit betekent een netto-aangroei (het migratiesaldo) van bijna 35.000 mensen in vijf jaar tijd. Dat is jaarlijks meer dan zes personen per 1.000 inwoners. De netto-aangroei vanuit het buitenland is ook positief, maar met ongeveer 11.000 personen beduidend kleiner.

Tabel 2: Verhuisbewegingen naar, van en binnen Vlaams-Brabant (2008-2012)

Migraties ¹⁵	inwijking	uitwijking	migratie-saldo	jaarlijks migratie-saldo per 1.000 inwoners
met buitenland	52.111	40.910	11.201	2,07
met België	135.521	117.583	17.938	3,32
<i>waarvan Brussel</i>	<i>72.350</i>	<i>37.369</i>	<i>34.981</i>	<i>6,47</i>
<i>waarvan Vlaanderen</i>	<i>50.309</i>	<i>59.304</i>	<i>-8.995</i>	<i>-1,66</i>
<i>waarvan Wallonië</i>	<i>12.862</i>	<i>20.910</i>	<i>-8.048</i>	<i>-1,49</i>
binnen de provincie Vlaams-Brabant	280.884	280.884	0	0,00
<i>tussen gemeenten</i>	<i>132.481</i>	<i>132.481</i>	<i>0</i>	<i>0,00</i>
<i>binnen gemeenten</i>	<i>148.403</i>	<i>148.403</i>	<i>0</i>	<i>0,00</i>
totaal	468.516	439.377	29.139	5,39

Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Omgekeerd vertrokken er uit Vlaams-Brabant meer mensen naar andere Vlaamse en Waalse provincies dan er in Vlaams-Brabant toekwamen. Het gaat om een netto-uitstroom van meer dan 17.000 personen, ongeveer gelijk gespreid over beide gewesten. Merk op dat er wel een heel grote uitwisseling is met de andere Vlaamse provincies: er kwamen meer dan 50.000

¹⁵ Een migratie wordt hier beschouwd als een verandering van woonplaats tussen twee opeenvolgende jaren, telkens op 1 januari. Dat wil zeggen dat mensen die meerdere keren verhuisd zijn in één jaar slechts één maal worden geteld, waarbij telkens wordt gekeken naar de woonplaats op 1 januari.

mensen toe en er gingen bijna 60.000 mensen weg. Dit betekent dat er ongeveer evenveel migratiebewegingen zijn tussen Vlaams-Brabant en Brussel als tussen Vlaams-Brabant en de andere Vlaamse provincies. De bevolkingssamenstelling van de gemeenten wordt door deze migratie dus sterk beïnvloed.

Nog belangrijker in die context zijn de migraties die de provinciegrenzen niet overschrijden. Vanzelfsprekend beïnvloeden deze het bevolkingsaantal in de provincie niet, maar het aantal verhuizingen is wel groot: er verhuisden in de periode 2008-2012 meer dan 130.000 mensen tussen Vlaams-Brabantse gemeenten, en bijna 150.000 binnen de gemeenten (Tabel 2).

Wanneer we alle verhuisbewegingen bij elkaar tellen betekent dit een netto-aangroei van een kleine 30.000 personen op vijf jaar. Dat is jaarlijks meer dan vijf personen per 1.000 inwoners. Dit betekent dat de migratiedynamiek veel bepalender is voor de bevolkingsgroei dan de natuurlijke aangroei (geboortes – sterfte). Daar gaat het om minder dan 2 personen per 1.000 inwoners per jaar (Tabel 3).

Tabel 3: Geboortes en sterfte in Vlaams-Brabant (2008-2012)

	geboortes	sterfte	natuurlijke aangroei	jaarlijks saldo per 1.000 inwoners
Vlaams-Brabant	57.367	48.330	9.037	1,67

Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Soortgelijke tabellen (Tabel 4 en Tabel 5) kunnen ook opgesteld worden voor het deel van Vlaams-Brabant waar de wisselwerking met Brussel vaak het grootst is, namelijk de brede rand. Voor de brede rand bedraagt de netto-instroom vanuit Brussel bijna 12 personen per 1.000 inwoners. We zien er minder instroom rechtstreeks vanuit het buitenland en meer uitstroom naar de rest van België. Daar komt de uitstroom naar de andere gemeenten van Vlaams-Brabant bij, die bijna even belangrijk is als die naar de andere Vlaamse provincies. Daarmee ligt de totale aangroei in de brede rand niet veel hoger dan in Vlaams-Brabant als geheel. Wanneer we naar het totaal aantal bewegingen kijken (instroom plus uitstroom), blijkt dat het aantal bewegingen met Brussel in de brede rand belangrijker is dan de bewegingen tussen de gemeenten onderling, maar het aantal bewegingen binnen de gemeenten blijft er wel groter.

Tabel 4: Verhuisbewegingen naar, van en binnen de brede rand (2008-2012)

Migraties	inwijking	uitwijking	migratie-saldo	jaarlijks migratie-saldo per 1.000 inwoners
met buitenland	26.707	22.637	4.070	1,47
met België	100.815	88.031	12.784	4,60
<i>waarvan Brussel</i>	66.222	33.114	33.108	11,93
<i>waarvan rest Vlaams-Brabant</i>	9.792	16.049	-6.257	-2,25
<i>waarvan rest Vlaanderen</i>	15.226	22.195	-6.969	-2,51
<i>waarvan Wallonië</i>	9.575	16.673	-7.098	-2,56
binnen de brede rand	116.021	116.021	0	0,00
<i>tussen gemeenten</i>	47.865	47.865	0	0,00
<i>binnen gemeenten</i>	68.156	68.156	0	0,00
totaal	243.543	226.689	16.854	6,07

Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Tabel 5: Geboortes en sterfte in de gemeenten van de brede rand (2008-2012)

	geboortes	sterfte	natuurlijk aangroei	jaarlijks saldo per 1.000 inwoners
brede rand	29.012	24.216	4.796	1,73

Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

De instroom in Vlaams-Brabant uit Brussel verloopt erg constant: de verschillen tussen de individuele jaren zijn zeer klein, zeker wat betreft het migratiesaldo. Het aantal verhuisbewegingen vertoont globaal wel een kleine groei.¹⁶ Uitzondering is het jaar 2009, toen zowel het saldo als het aantal verhuisbewegingen wat kleiner waren. Dat hangt samen met een economisch zwakkere periode met een stijgende werkloosheidsgraad. Er is een sterke positieve samenhang tussen het aantal migraties en de economische situatie, die al waarneembaar is sinds de Tweede Wereldoorlog.

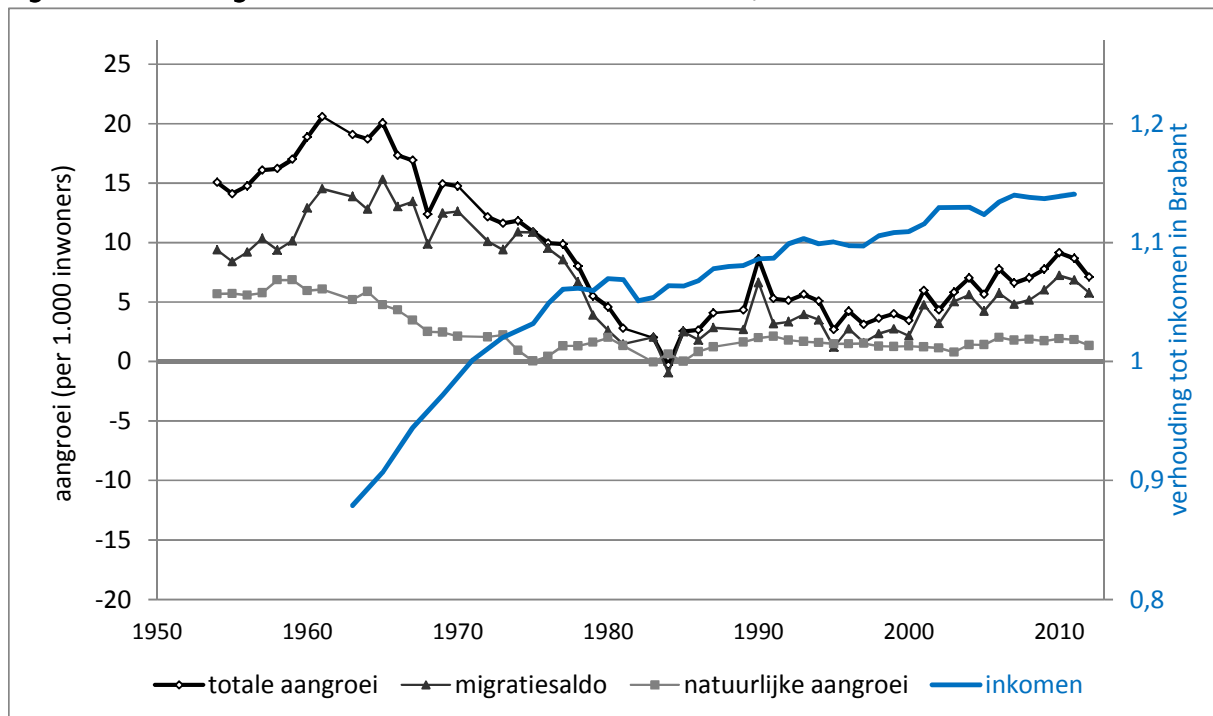
Wanneer we de evolutie op lange termijn bekijken, zien we dat de instroom in Vlaams-Brabant de laatste tien jaar groter is dan in de jaren 1980 en 1990. In de periode 2005-2009 verhuisden er (netto) jaarlijks gemiddeld 6.716 personen van Brussel naar Vlaams-Brabant, in 1980 waren er dat 4.454, in 1985 2.739, in 1990 5.161 en in 1995 4.269.¹⁷ Wanneer we nog verder terugkijken zien we echter dat in de jaren 1960 en de eerste helft van de jaren 1970 de instroom in de rand nog veel groter was. Dit kunnen we zien op Figuur 1, die de bevolkingsevolutie (migratiesaldo en natuurlijke aangroei) weergeeft in de gemeenten van de brede rand vanaf 1954. In dit gebied worden de migratiestromen grotendeels beïnvloed door de aanwezigheid van Brussel.

¹⁶ Ook voor de migraties met andere gebieden zien we globaal een stabiel beeld, met uitzondering van de stijgende uitwisseling met het buitenland. Die gaat echter niet samen met een stijgend saldo: het saldo in 2012 was zelfs het laagste in vijf jaar.

¹⁷ Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), 2013

Het migratiesaldo was zeer groot in de jaren 1960 en 1970. De netto-instroom in Vlaams-Brabant liep op tot meer dan 15 personen per 1.000 inwoners, meer dan het dubbele van de huidige cijfers. Maar ook in absolute cijfers was de netto-instroom toen belangrijker dan nu: vaak ging het om meer dan 5.000 personen per jaar, cijfers die nu niet meer gehaald worden. De bevolkingsgroei in de brede rand was dan ook zeer sterk. In 1954 woonden er 327.385 inwoners. In 1980 was dat al opgelopen tot 475.387, maar ook daarna steeg het aantal inwoners nog tot 566.766 in 2014.

Figuur 1: Bevolkings- en inkomensevolutie in de brede rand, 1954-2012



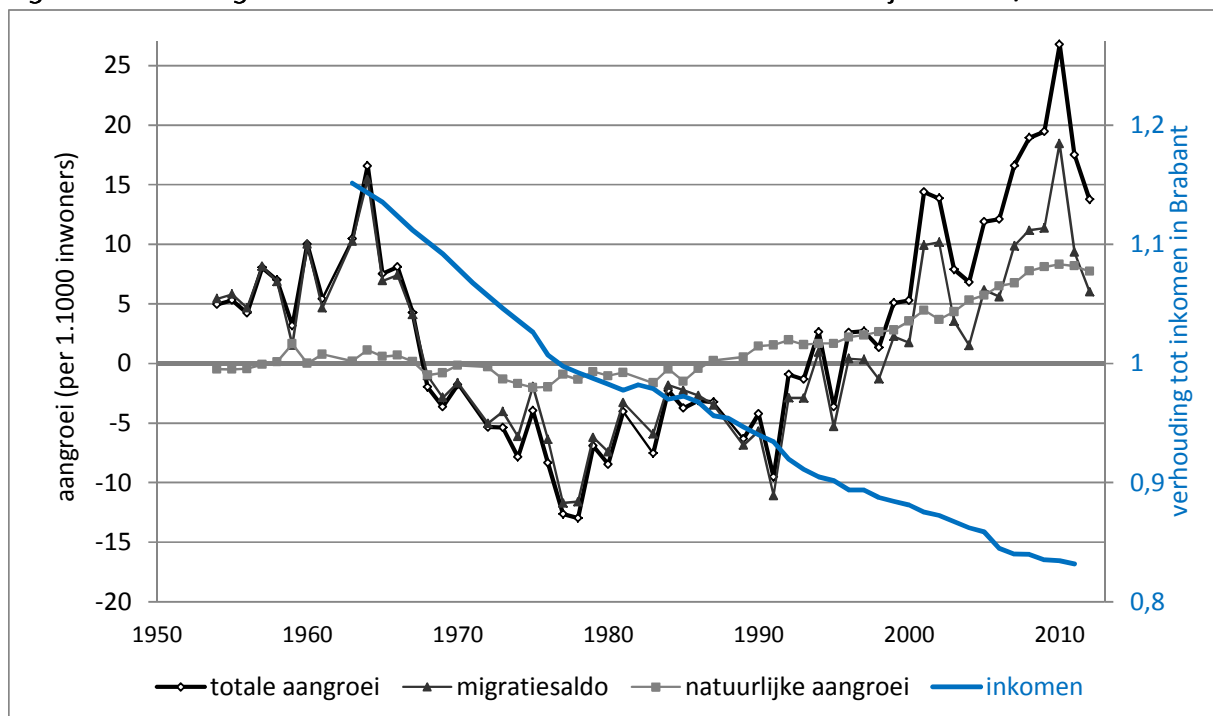
Bron: NIS/ADSEI (1955-2014)¹⁸

Figuur 1 geeft ook de inkomensevolutie weer in deze periode (in het blauw, af te lezen op de as rechts), ten opzichte van het gemiddelde in de vroegere provincie Brabant (het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Vlaams-Brabant en Waals-Brabant). Dit inkomen lag in de rand nog sterk beneden het gemiddelde in de jaren 1960, en steeg snel om in de jaren 1970 boven het gemiddelde uit te komen. Ook daarna neemt het nog continu toe, zij het minder snel.

¹⁸ De bevolkingscijfers van 1954 t/m 1988 zijn afkomstig uit de gemeenteregisters. De bevolking in een bepaald jaar werd bepaald door jaar na jaar de natuurlijke aangroei en het migratiesaldo bij de bevolking van het voorgaande jaar op te tellen. Na elke volkstelling werd het aldus bekomen gemeentelijke bevolkingscijfer aangepast aan het getelde cijfer. Daardoor zijn er afwijkingen in de gegevens van 1962, 1971 en 1982. Deze zijn niet opgenomen in de figuur. Vanaf 1989 komen de gegevens uit het toen operationeel geworden rijksregister, waardoor er in 1988 een gelijkaardig effect bestond. Ook de gegevens uit dat jaar werden niet opgenomen. De ambtshalve schrappingen, herinschrijvingen, veranderingen van register en statistische aanpassingen werden bij de buitenlandse migraties gerekend. De inkomensgegevens zijn pas beschikbaar vanaf 1963. In dat jaar kwam er een nieuwe fiscaliteit in voege en pas vanaf dan zijn de gegevens jaarlijks vergelijkbaar.

Een heel andere tendens zien we bij de bevolking van het Brussels Gewest (Figuur 2).¹⁹ Brussel had al 971.619 inwoners in 1954, een aantal dat nog steeg tot 1.079.181 in 1968, maar vervolgens door emigratie daalde tot ver in de jaren 1990. Het inwonersaantal van 1968 werd pas terug bereikt in 2010. Dit heeft te maken met de stijgende natuurlijke aangroei in recente jaren, maar vooral met positieve migratiesaldi, zoals dat het geval was in de jaren 1960. De positieve migratiesaldi in de jaren 1960 werden in belangrijke mate bepaald door de immigratie van vreemdelingen, in het kader van arbeidsmigratie. Ook in de jaren 1970 en 1980 werden de binnenlandse vertrekoverschotten in het Brussels Gewest, zij het in mindere mate, getemperd door buitenlandse immigratie. In de huidige periode blijven dezelfde processen actief: een grote buitenlandse instroom en sterk negatieve binnenlandse migratiesaldi. In de periode 2005-2009 verloor het Brussels Gewest netto 63.326 personen aan de andere gewesten.²⁰ Dit alles gaat samen met een continue inkomensdaling, van hoog boven het gemiddelde in de jaren 1960 naar sterk beneden het gemiddelde nu. Dit is een ontwikkeling die trouwens niet uniek is voor Brussel, maar zich ook in andere grote steden zoals Antwerpen voordoet.

Figuur 2: Bevolkings- en inkomensevolutie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1954-2012



Bron: NIS/ADSEI (1955-2014)

¹⁹ Zie De Maesschalck F. (2012), 'De internationalisering van de rand: een demografische blik', in Degadt J., De Metsenaere M., De Vlieger M., Janssens R., Mares A. & Van Wynsberghe C. (red.), De internationalisering van de Vlaamse rand rond Brussel, Brussel: ASP, pp. 25-43.

²⁰ Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), 2013

5. Wie verhuist er van en naar Brussel?

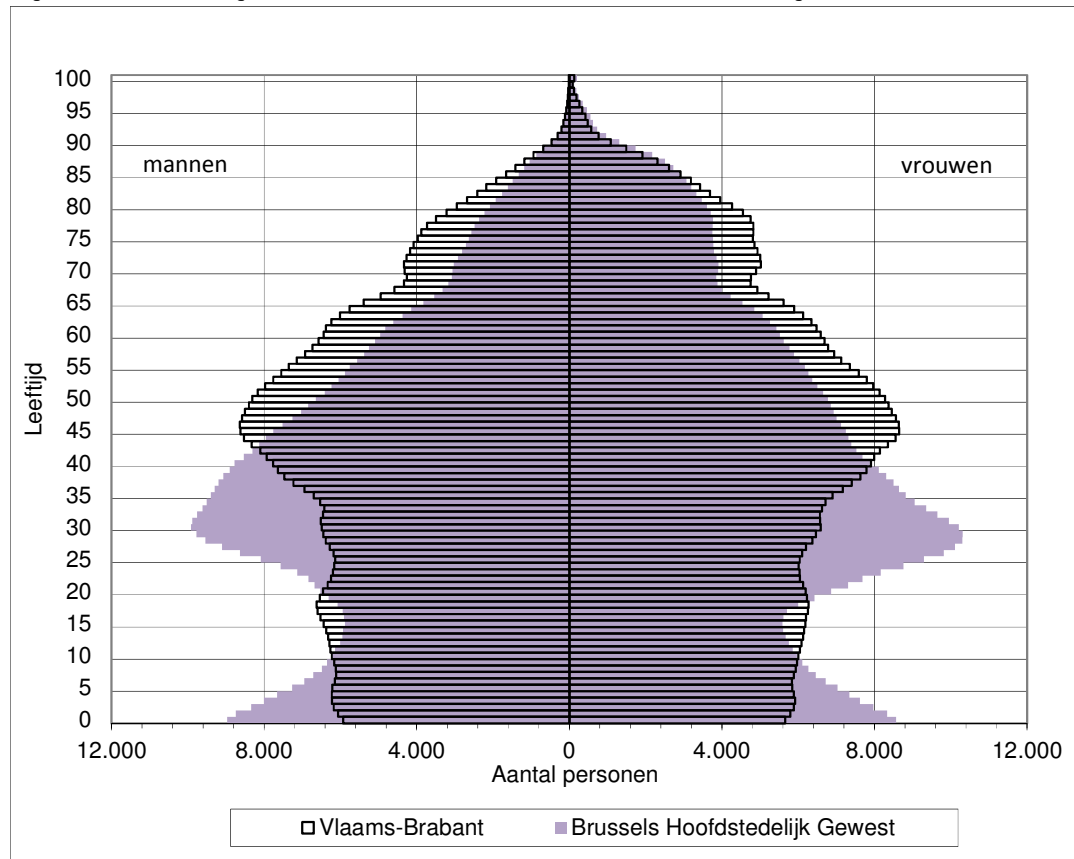
In dit onderdeel wordt een profiel opgesteld van de verhuizers van en naar Brussel. Er wordt in eerste instantie ingegaan op de leeftijd, de gezinssamenstelling en de nationaliteit bij geboorte. Verder bekijken we het socio-economisch profiel van de verhuizers. Er wordt ook steeds aandacht besteed aan de samenhang tussen deze kenmerken.

5.1 Verschillen naar leeftijd, gezinspositie en origine

5.1.1 Leeftijd

De Brusselse bevolking is beduidend jonger dan die in Vlaams-Brabant. De gemiddelde leeftijd in Brussel bedraagt 37,3 jaar, in Vlaams-Brabant is dat 40,8 jaar. In Vlaanderen is dat, met 41,1 jaar, nog wat hoger. Figuur 3 toont de bevolkingspiramides van Brussel en Vlaams-Brabant. Daaruit blijkt dat er in Brussel vooral meer jonge kinderen en jonge volwassenen zijn. Er zijn heel wat minder 40-plussers en dat geldt in mindere mate ook voor tieners.

Figuur 3: Bevolkingspiramides van Brussel en Vlaams-Brabant (gemiddelde 2008-2012)

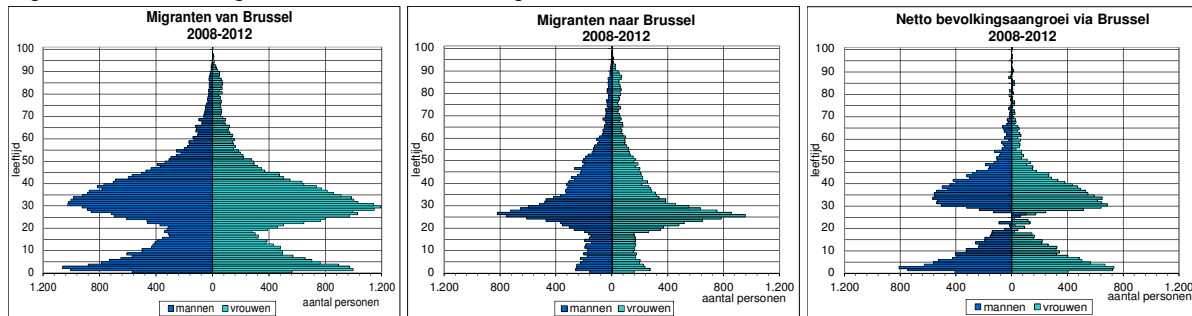


Bron: ADSEI, FOD Economie

De mensen die verhuizen vormen natuurlijk geen afspiegeling van de gehele bevolking. Het zijn vooral jonge volwassenen en hun kinderen die vertrekken naar de rand. Omgekeerd vertrekken heel wat jongvolwassenen vanuit de rand naar Brussel. Deze hebben vaak (nog) geen kinderen en zijn gemiddeld wat jonger dan degenen die de omgekeerde beweging maken. Dit zien we duidelijk op Figuur 4, waar links de bevolkingspiramide staat van de migranten van Brussel naar Vlaams-Brabant en in het midden de migranten die de omgekeerde beweging maken. Figuur 4

geeft ook, aan de rechterkant, het netto resultaat van deze migratiebewegingen in Vlaams-Brabant. We zien een sterke aangroei van kinderen en van volwassenen van ongeveer dertig tot vijfenveertig jaar.²¹

Figuur 4: Bevolkingspiramides van de migranten van Brussel, naar Brussel en het netto-saldo



Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

De migratie vanuit Brussel zorgt dus duidelijk voor een verjonging van de bevolking in de provincie Vlaams-Brabant. De gemiddelde leeftijd van de migranten uit Brussel is 28,7 jaar, waaronder heel wat kinderen. De gemiddelde leeftijd van de vertrekkers naar Brussel bedraagt 31,8 jaar, wat voor de netto-instroom een gemiddelde leeftijd oplevert van 25,4 jaar. Dat is ruim beneden de gemiddelde leeftijd in Vlaams-Brabant. De verschillen over de jaren heen zijn ook heel klein: het gaat om een relatief stabiel proces.

5.1.2 Gezinspositie

De gezinspositie van de verhuizers hangt natuurlijk sterk samen met de leeftijd. Figuur 5 geeft de gezinspositie (bij aankomst) van de mensen die van Brussel komen, de gezinspositie (bij vertrek) van de mensen die naar Brussel vertrekken en, ter vergelijking, de gezinspositie van de Vlaams-Brabantse bevolking als geheel.

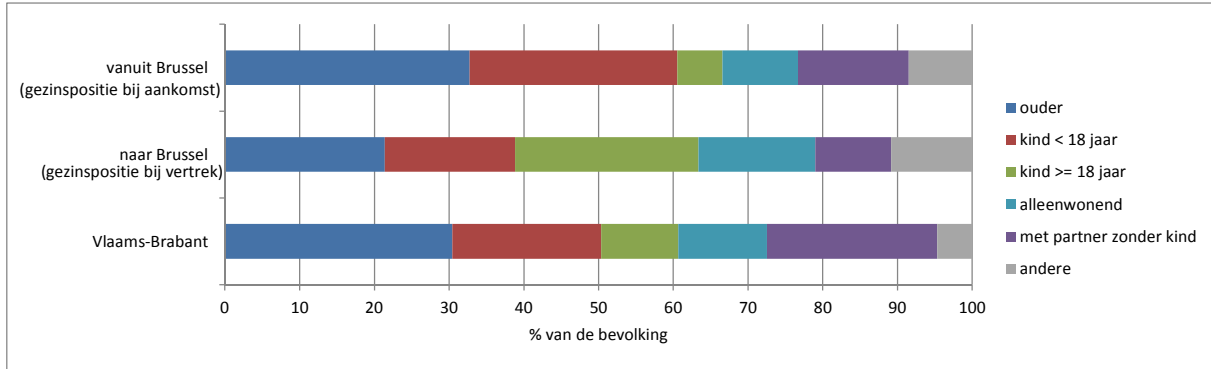
Het zijn vooral jonge gezinnen die uit Brussel naar Vlaams-Brabant komen. We zien dat er veel meer ouders en kinderen jonger dan 18 jaar van Brussel komen dan er (procentueel) in Vlaams-Brabant wonen. Omgekeerd is het aandeel alleenwonenden en kinderen ouder dan 18 jaar onder de instromers heel wat kleiner dan in Vlaams-Brabant. Ook het aandeel koppels zonder kinderen is kleiner, maar hier gaat het vooral om jonge koppels, terwijl het in Vlaams-Brabant vooral oudere koppels zijn waar de kinderen reeds het huis uit zijn. De gemiddelde leeftijd van de instromende koppels zonder kinderen is 37 jaar, bij de inwoners van Vlaams-Brabant is dat 59 jaar.

Bij de verhuizers van Vlaams-Brabant naar Brussel zien we het omgekeerde fenomeen: onder de vertrekkers naar Brussel is het percentage ouders en minderjarige kinderen lager dan in de bevolking van Vlaams-Brabant als geheel, maar relatief gezien vertrekken er wel veel meer meerderjarige kinderen (die het huis uit gaan en in Brussel gaan wonen) en alleenwonenden. Het aantal koppels zonder kinderen dat in Brussel gaat wonen is erg beperkt, en ligt met een gemiddelde leeftijd van 44 jaar boven de leeftijd van de instromers, maar ruim beneden het gemiddelde voor Vlaams-Brabant.

²¹ De balans is enkel licht negatief bij 25-jarigen en een aantal oudere leeftijdsgroepen (allen 80+, met zeer beperkte aantallen).

Ook binnen de afgebakende groepen zijn er nog verschillen. Verhuizers, zowel instromers als uitstromers, zijn vaker ongehuwd dan gemiddeld in Vlaams-Brabant. Heel opvallend is het grote aandeel alleenstaande ouders en hun kinderen die van Vlaams-Brabant naar Brussel trekken.

Figuur 5: Gezinspositie van de migranten van Brussel, naar Brussel en van de Vlaams-Brabantse bevolking (2008-2012)



Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Deze cijfers over de gezinsposities hebben we niet voor Brussel. Uit vergelijkbare cijfers kunnen we wel afleiden dat de uitstroom van gezinnen met kinderen veel groter is dan we zouden verwachten op basis van hun aandeel in de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en dat het omgekeerde geldt voor de alleenstaanden. In de veronderstelling dat heel wat meerderjarige kinderen die naar Brussel trekken een eenpersoonshuishouden vormen, versterkt de immigratie van Vlaams-Brabant naar Brussel nog het aandeel alleenstaanden dat er nu al 24% van de bevolking bedraagt.

Zoals dat het geval was bij de leeftijd zien we ook hier geen grote verschillen tussen de individuele jaren. De instroom uit Brussel van jonge gezinnen en de uitstroom naar Brussel van meerderjarige kinderen die het huis uit gaan is stabiel over de jaren heen.

5.1.3 Origine

5.1.3.1 Een weerspiegeling van de Brusselse bevolking?

Een groot aandeel van de Brusselse bevolking is van niet-Belgische origine. Deboosere et al. (2009)²² berekenden dat 46% van de Brusselaars een niet-Belgische nationaliteit had bij geboorte. Voegen we daar de kinderen aan toe die als Belg geboren zijn uit ouders die niet als Belg geboren zijn, wordt dat meer dan de helft. Het Kruispunt Migratie-Integratie (2011)²³ beschouwt iemand van niet-Belgische herkomst als diens oudste nationaliteit niet de Belgische is of, voor wie nog bij zijn ouders woont, de oudste nationaliteit van de moeder niet de Belgische is. In dat geval heeft 61,6% van de Brusselse bevolking een niet-Belgische herkomst. Ter vergelijking: in Vlaams-Brabant was dat 16,2%, in het Vlaams Gewest 14,6%.

De instroom uit Brussel toont gelijkaardige percentages, al liggen ze iets lager: 47,2% van de instromers had een niet-Belgische origine. Wanneer we daar de kinderen bij rekenen die als Belg geboren zijn maar waarvan de (mee verhuizende) referentiepersoon niet de Belgische

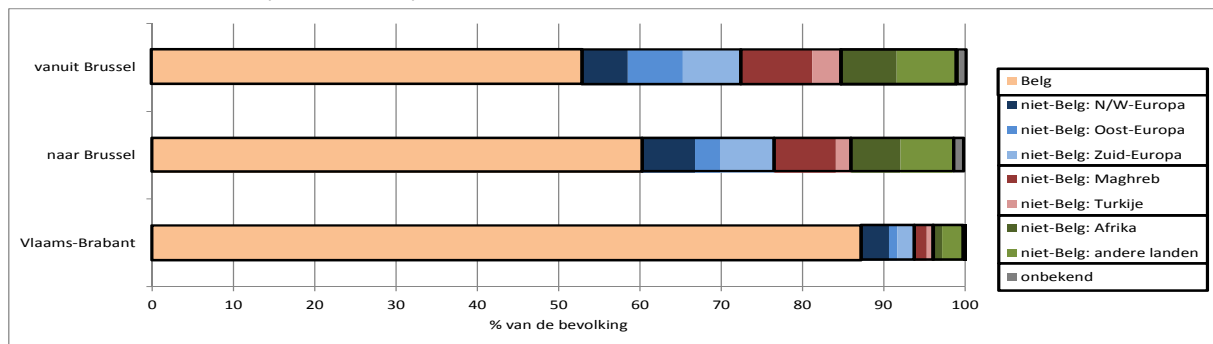
²² Deboosere P., Eggerickx T., Van Hecke E. & Wayens B. (2009), De Brusselse bevolking: een demografische doorlichting, Brussels Studies, Synthesenota nr. 3, 12 januari 2009 (corr. 17 maart 2009).

²³ Kruispunt Migratie-Integratie (2011), Jaarboek Integratie & Inburgering 2011

nationaliteit had bij geboorte gaat het om 57,6%. Bij de verhuizers van Vlaams-Brabant naar Brussel liggen de percentages lager (respectievelijk 39,8% en 46,0%), maar wel nog heel wat hoger dan in Vlaams-Brabant als geheel (respectievelijk 12,7% en 15,2%).²⁴

Op Figuur 6 is een verdere onderverdeling gemaakt naar nationaliteit bij geboorte. Meer dan vier op de tien verhuizers van niet-Belgische origine heeft een EU-origine, zowel bij de verhuizers van Brussel naar Vlaams-Brabant als bij de verhuizers uit Vlaams-Brabant naar Brussel. Opvallend is wel de relatief grote instroom vanuit Brussel van mensen met een Oost-Europese origine in vergelijking met de uitstroom naar Brussel. Maghreb en Turkije staan in voor ongeveer een kwart van zowel de instroom als de uitstroom van niet-Belgische origine. Het overgrote deel is van Maghrebijnse, voornamelijk Marokkaanse, origine. De andere landen vertegenwoordigen een goede 30%, waarvan bijna de helft uit Afrika. In Vlaams-Brabant als geheel zijn de percentages erg verschillend. Ongeveer de helft van de inwoners van niet-Belgische origine heeft een EU-origine, en het belang van de Maghrebijnse en Turkse origine is kleiner. Binnen de andere nationaliteiten neemt Afrika ook een veel kleinere plaats in.

Figuur 6: Nationaliteit bij geboorte van de verhuizers van en naar Brussel, en van de Vlaams-Brabantse inwoners (2008-2012)



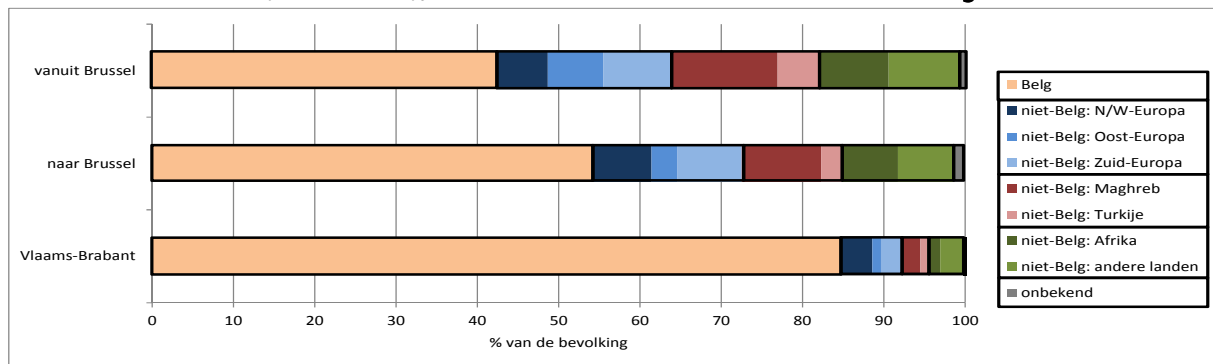
Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Figuur 7 is op dezelfde manier opgebouwd als Figuur 6, maar hier werd de origine van het gezinshoofd toegekend aan de inwonende kinderen die als Belg zijn geboren. Zoals boven aangegeven wordt de groep van niet-Belgische herkomst nu heel wat groter. De verhoudingen tussen de verschillende nationaliteitsgroepen blijven in grote lijnen wel dezelfde. Binnen de groep van niet-Belgische origine neemt het belang van de EU wat af, terwijl de groep van Maghrebijnse en Turkse origine wat belangrijker wordt.²⁵

²⁴ Ook wanneer we de origine van het gezinshoofd toekennen aan de kinderen die nog thuis wonen, zijn de cijfers kleiner dan die van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR). Zij beschouwen iemand als *van vreemde herkomst* wanneer de huidige nationaliteit van de persoon, de eerste nationaliteit van de persoon (vóór een eventuele nationaliteitswijziging), de eerste nationaliteit van de vader óf de eerste nationaliteit van de moeder niet de Belgische is. In 2013 had in Vlaams-Brabant 13,9% een niet-Belgische nationaliteit bij geboorte. Dat wordt 17,0% wanneer we de nationaliteit bij geboorte van het gezinshoofd toekennen aan de nog thuiswonende kinderen, en 19,2% volgens de definitie van de SVR.

²⁵ Algemeen wint Zuid-Europa wat ten koste van Oost-Europa binnen de EU-landen en wint Afrika wat ten koste van de andere landen binnen de groep van andere niet-EU landen. De laatstgenoemde landen zijn samen met de Oost-Europese landen recente immigratielanden: het aantal kinderen geboren met de Belgische nationaliteit is er dus beperkt.

Figuur 7: Nationaliteit bij geboorte van de verhuizers van en naar Brussel en van de Vlaams-Brabantse inwoners (2008-2012), inwonende kinderen nationaliteit van het gezinshoofd

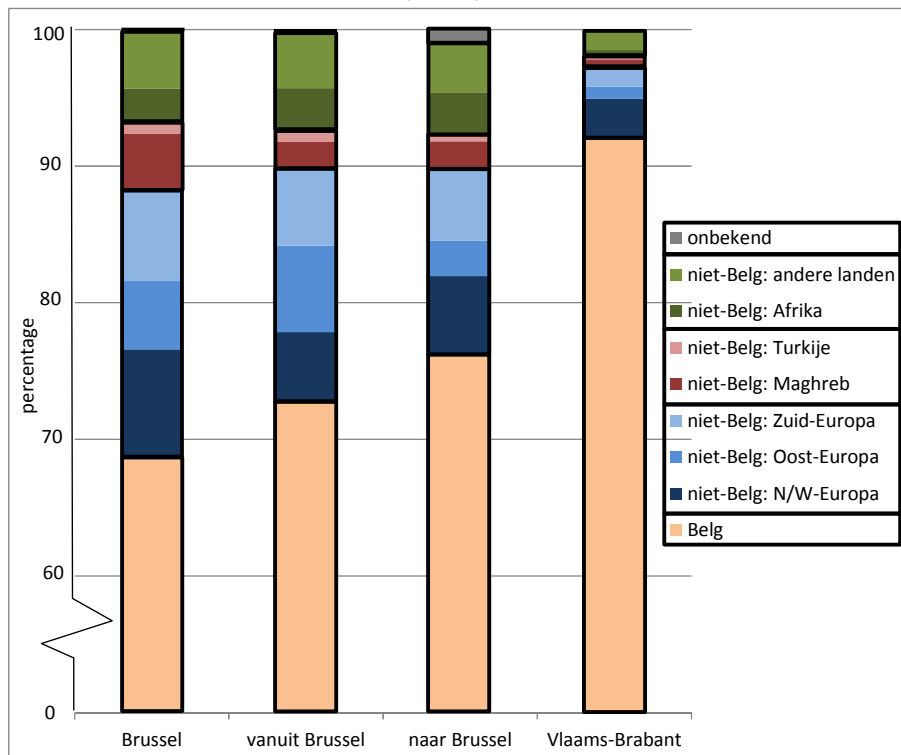


Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Figuur 6 en Figuur 7 bevatten geen cijfers voor Brussel. We kunnen uit andere bronnen wel afleiden dat de verhouding tussen de groepen van verschillende origine in Brussel verschilt van die van de verhuizers. Zo is de groep van Maghrebijnse herkomst heel wat groter in Brussel: in 2011 waren alleen al de personen van Marokkaanse herkomst er goed voor 28% van de bevolking van niet-Belgische herkomst.²⁶ Voor de huidige nationaliteit kunnen we de vergelijking wel maken, en daar zien we dezelfde tendens (Figuur 8). Niet alleen is het aandeel personen met een niet-Belgische nationaliteit groter in Brussel, het aandeel van de Maghreb is er ook groter. Dit geldt in iets mindere mate ook voor West- en Noord-Europese nationaliteiten en, omgekeerd, voor andere Afrikaanse nationaliteiten.

²⁶ Zie Noppe J. (2012), 'Personen van vreemde herkomst', in Studiedienst van de Vlaamse Regering, Het internationale karakter van de Vlaamse Rand. Vergelijking met het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en het ruime ommeland, Brussel: SVR, pp. 21-36.

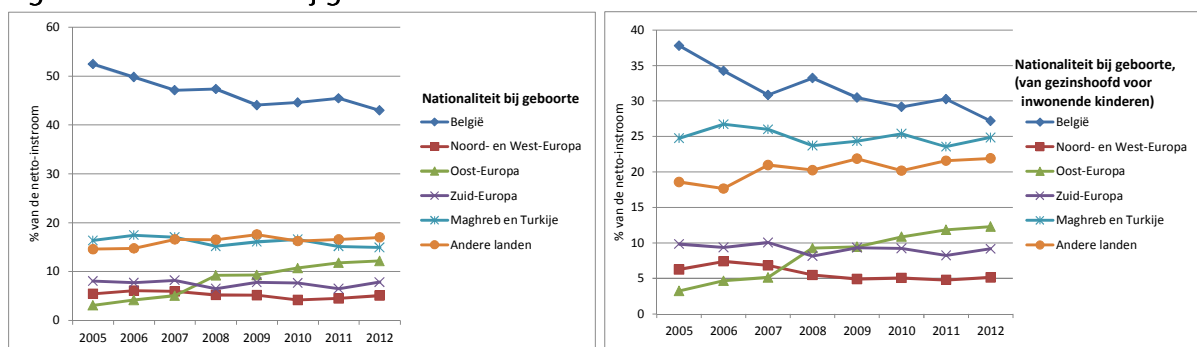
Figuur 8: Nationaliteit van de verhuizers van en naar Brussel (2008-2012), en van de Brusselse en Vlaams-Brabantse inwoners (2011)



Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Figuur 9 geeft de evolutie van het aandeel van de verschillende nationaliteitsgroepen in de netto-instroom in Vlaams-Brabant vanuit Brussel, en dit sinds 2005. Links staat de nationaliteit bij geboorte, rechts werd de origine van het gezinshoofd toegekend aan inwonende kinderen die als Belg zijn geboren. We zien op beide figuren dat België als herkomstland aan belang inboet. Het belang van de meeste andere herkomstlanden blijft echter relatief stabiel. Het is vooral de Oost-Europese herkomst die een sterke groei laat optekenen. Binnen de groep van andere landen is de groei van Aziatische landen in de laatste jaren opvallend, al blijft het met 3% een relatief beperkte groep.

Figuur 9: Nationaliteit bij geboorte van de netto-instromers vanuit Brussel



Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

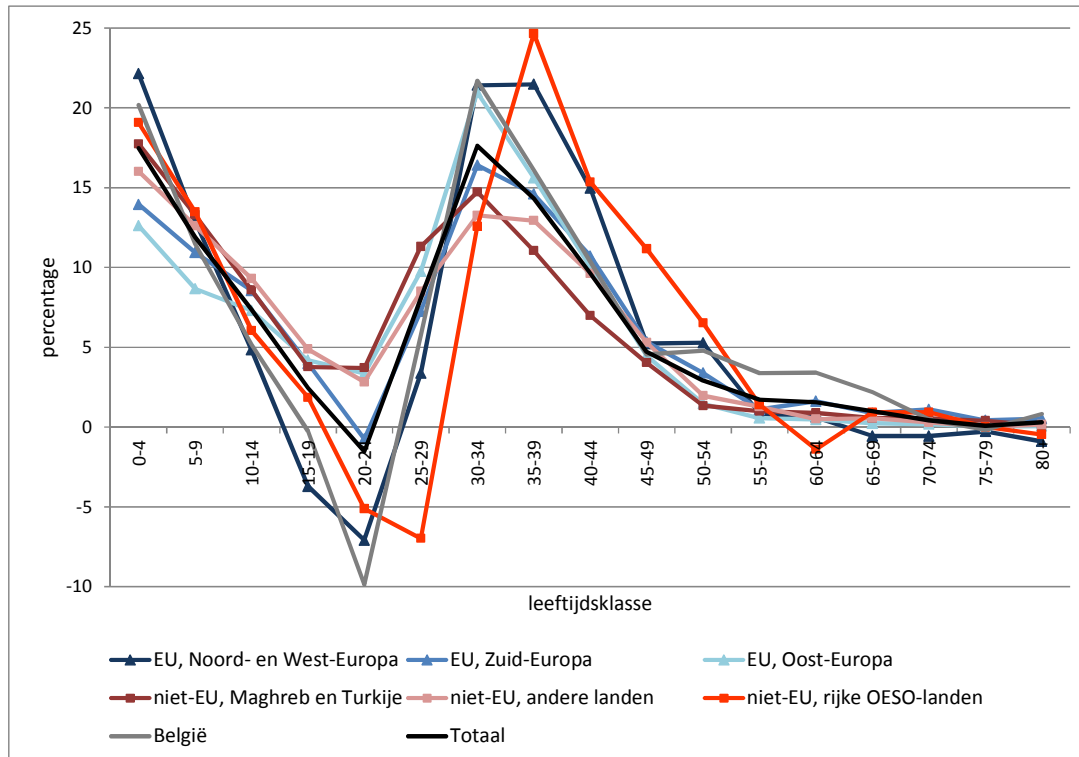
5.1.3.2 Niets nieuws onder de zon?

De instroom vanuit Brussel naar Vlaams-Brabant verandert dus relatief snel: we zien dat België als herkomstland minder belangrijk wordt. Anderzijds stelden we eerder vast dat de totale instroom vanuit Brussel relatief stabiel blijft en dat de leeftijdsverdeling en de gezinsposities van de verhuizers geen grote veranderingen ondergaan. Traditioneel vertrekken vooral jonge gezinnen uit Brussel. Omgekeerd vertrekken vooral jonge alleenstaanden van Vlaams-Brabant naar Brussel, maar daar gaat het om een minder grote groep, met een positief migratiesaldo voor Vlaams-Brabant tot gevolg. Dit wil zeggen dat het proces van suburbanisatie zoals dat al decennia lang bestaat nog steeds doorgaat: jonge gezinnen vertrekken nog steeds in grote getale uit de stad. Alleen heeft die groep minder en minder een Belgische herkomst, in samenhang met de veranderende Brusselse bevolkingssamenstelling.

Wanneer we kijken naar de leeftijd en de gezinsposities van de verhuizers, zien we bijgevolg geen grote verschillen tussen herkomstlanden: het gaat vooral om jonge gezinnen. Figuur 10 toont de leeftijdsverdeling van de netto-instroom vanuit Brussel naar herkomst. Daarin wordt de origine van het gezinshoofd toegekend aan de meeverhuizende kinderen die als Belg zijn geboren. Dit wil zeggen dat gezinnen met ouders van niet-Belgische origine als geheel beschouwd worden als gezinnen van niet-Belgische origine. De figuur geeft, voor elke herkomst, het aandeel van de verschillende leeftijdsgroepen in het totale migratiesaldo. We zien dat er voor alle groepen een instroom is in Vlaams-Brabant van jonge volwassenen en hun kinderen, en dat die instroom veel minder sterk is, of zelfs negatief, bij jongvolwassenen. Bij ouderen schommelt het saldo rond nul voor alle groepen. Er zijn wel kleine verschillen: bij de Belgische herkomst is het negatieve saldo bij jongvolwassenen erg uitgesproken, iets wat ook geldt voor Noord- en West-Europese landen. Omgekeerd is het positieve saldo bij deze groepen groter bij jonge volwassenen en hun kinderen. De andere herkomstlanden vertonen een vlakkere curve. Op de figuur zijn ook de rijke OESO-landen buiten de EU²⁷ aangeduid. Het gaat om een relatief kleine groep, maar ze wordt hier afgesplitst omdat ze een specifiek verloop vertoont. De curve is sterk uitgesproken, met een grote uitstroom naar Brussel van jongvolwassenen en een grote instroom vanuit Brussel van jonge volwassenen en hun kinderen. Opvallend is echter vooral dat de curve ten opzichte van de andere wat naar rechts verschuift: men verhuist pas op latere leeftijd. Het gaat vooral om hoogopgeleide werknemers van internationale bedrijven, instellingen en overheden.

²⁷ Het gaat om: Noord-Amerika, Oceanië en andere niet-EU landen die door de Wereldbank worden omschreven als 'High-income OECD Countries' (Noorwegen, IJsland, Zwitserland, Japan, Zuid-Korea). Ook mini-staatjes als Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino en Vaticaanstad worden bij deze groep gerekend.

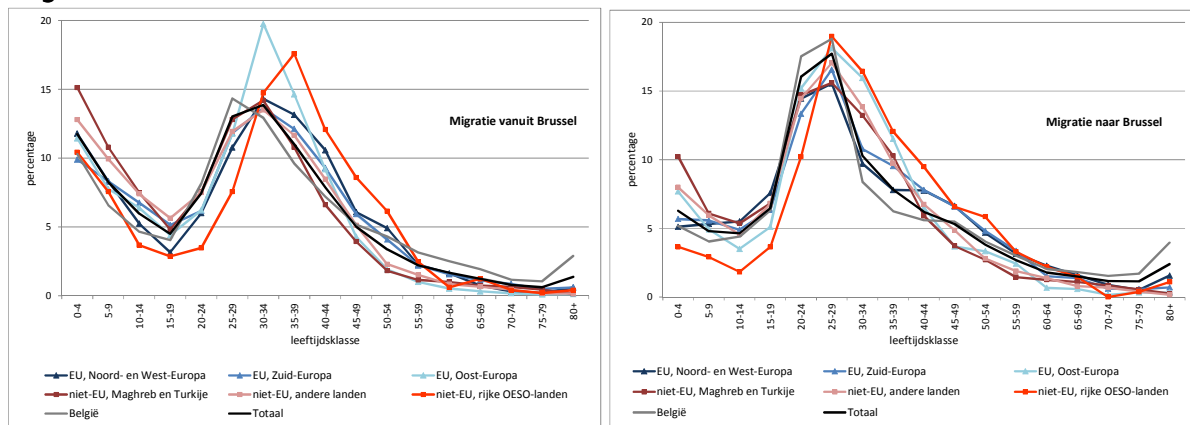
Figuur 10: Leeftijdverdeling van de netto-instroom vanuit Brussel, naar origine



Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Figuur 11 geeft voor elke herkomst de leeftijdsverdeling van de verhuizers van Brussel (links) en van de verhuizers naar Brussel (rechts) als aandeel van respectievelijk het totaal aantal verhuizers van en naar Brussel. Hierop zien we dat er relatief veel kinderen van Brussel komen met een herkomst van de Maghreb of Turkije of van andere niet-EU landen. Dit geldt echter evenzeer voor de omgekeerde beweging. Deze bevolkingsgroepen hebben immers een relatief jonge leeftijdsstructuur, zodat het aantal migraties ook wat hoger ligt. Zoals we hierboven aangaven is het netto-resultaat gelijkaardig aan andere groepen, en ligt het zelfs wat lager dan bij de Belgische herkomst. Samenhangend met de oudere leeftijdsstructuur zien we dat ouderen van Belgische herkomst relatief veel verhuizen. Ook hier geldt dit zowel voor de in- als de uitstroom, zodat het uiteindelijke saldo rond nul schommelt. We zien op de figuren ook telkens de opgeschoven curve van rijke OESO-landen buiten de EU.

Figuur 11: Leeftijdverdeling van de verhuizers vanuit Brussel (links) en naar Brussel (rechts), naar origine



Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

5.2 Verschillen naar socio-economisch profiel

Uit bovenstaande paragraaf kwam naar voor dat de verhuizers vanuit het Brussels Gewest naar Vlaams-Brabant meestal jonge gezinnen met kinderen zijn. Dit proces van suburbanisatie is al decennialang aan de gang. Bovendien gaat het in de laatste jaren meer en meer om gezinnen van niet-Belgische origine, iets wat voorheen veel minder het geval was. Daarmee weten we echter niet of het socio-economisch profiel van de verhuizers verandert. Gaat het ook bij de groepen van niet-Belgische origine om een bewuste keuze van middenklasse-gezinnen om de centrumwijken te verlaten, op zoek naar betaalbare woningen buiten maar toch vlakbij de stad, waarbij factoren spelen als bereikbaarheid, groen, ruimte en onderwijskansen? In de Belgische context is de kennis over de (evolutie van de) socio-economische positie van de verhuizers echter beperkt, en onderzoek dat zich specifiek richt op personen van niet-Belgische origine is zowat onbestaande. Uit internationaal onderzoek blijkt wel dat de suburbanisatiewens bij groepen met een andere origine net zo sterk is als bij personen van lokale origine. Terwijl de actuele woonsituatie van beide groepen vrij ver uit elkaar ligt, geldt dit dus helemaal niet voor de woonwensen.²⁸ Deze paragraaf brengt een aantal van deze socio-economische factoren in kaart.

Het socio-economisch profiel wordt uitgetekend op basis van gegevens uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ DWH AM&SB). In dit datawarehouse worden gegevens van verschillende instellingen van de sociale zekerheid samengebracht.²⁹ Zo is het dan mogelijk om op persoonsniveau socio-economische gegevens zoals arbeidsmarktpositie of inkomen te koppelen aan de woonplaats of de verhuisbeweging. De steekproeven³⁰ die hier gebruikt worden, werden lukraak getrokken uit enerzijds de inwoners van Brussel, de brede rand of de rest van Vlaams-Brabant en anderzijds uit

²⁸ PERMENTIER M. & BOLT G. (2006), Woonwensen van allochtonen, DWG/NETHUR Partnerschip 37, 81p.

²⁹ www.ksz-bcss.fgov.be

³⁰ Van de inwoners werd een 3% steekproef op het niveau van de huishoudens getrokken. Van de verhuizers, i.e. de personen die de gemeentegrenzen overschrijden, werd een 40% steekproef van de huishoudens geselecteerd. De individuele socio-economische gegevens zijn daarenboven omwille van privacy redenen niet beschikbaar op gemeenteniveau. Daarom worden deze gegevens in deze paragraaf geaggregeerd tot een hoger niveau, met name het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de brede rand en de rest van Vlaams-Brabant.

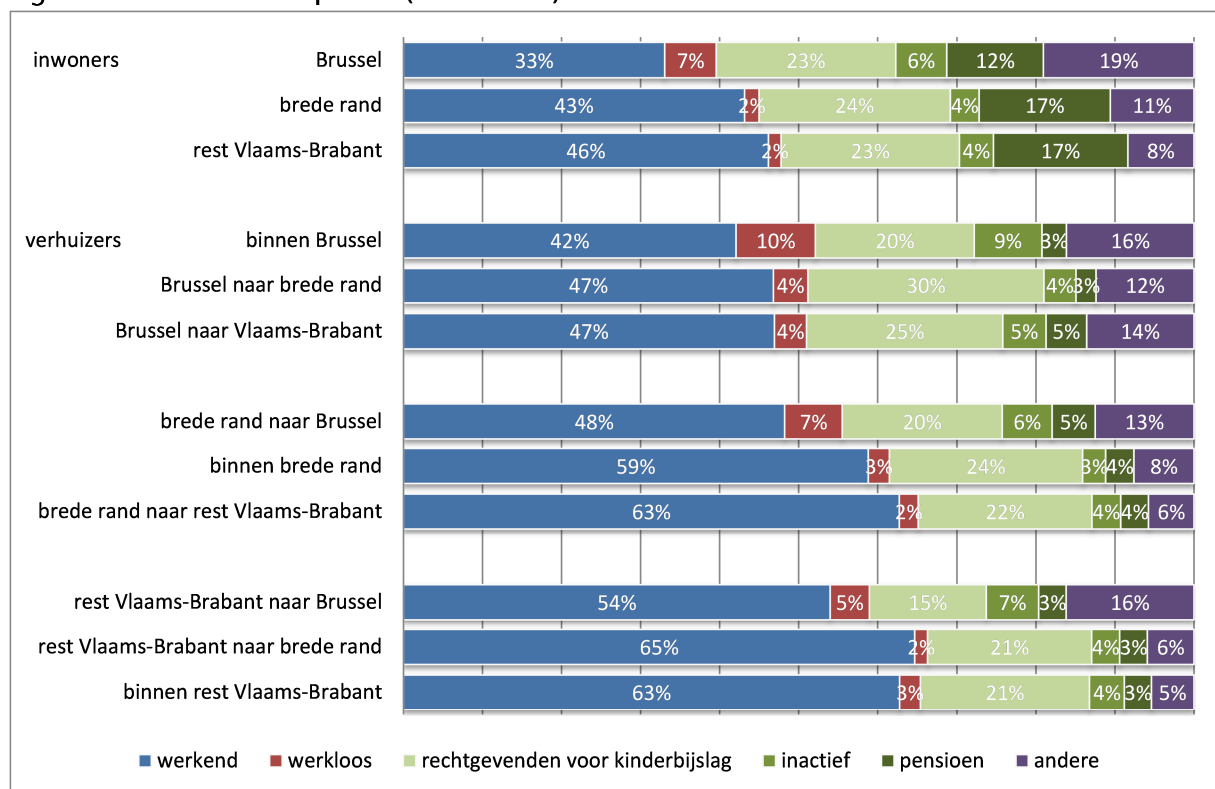
de verhuizers tussen deze gebieden. Naast leeftijd, geslacht, nationaliteit en origine bevat de dataset de volgende socio-economische indicatoren:

- arbeidsmarktpositie;
- indicator van lage arbeidsintensiteit;
- (equivalent) inkomen in kwartielen.

5.2.1 Arbeidsmarktpositie

Een eerste variabele die een beeld geeft van iemands socio-economische positie is de zogenaamde 'nomenclatuur'. Deze variabele is in feite een samenvatting van alle databanken verenigd in de KSZ, en geeft aan of de betreffende persoon als werkend, werkloos, inactief (leefloon, arbeidsongeschikt, ...) of gepensioneerd kan beschouwd worden. Wanneer een persoon geen enkele uitkering ontvangt, noch enige sociale bijdrage betaalt in België kan hij niet ingedeeld worden in één van de bovenstaande categorieën en wordt hij ondergebracht in een vierde restcategorie 'andere'. Figuur 12 geeft een overzicht van de arbeidsmarktpositie van enerzijds de inwoners van Brussel, de brede rand of de rest van Vlaams-Brabant en anderzijds van de personen die binnen of tussen deze regio's verhuizen.

Figuur 12: Arbeidsmarktpositie (2007-2010)



Bron: KSZ DWH AM&SB

Allereerst valt op dat de arbeidsmarktpositie van de Brusselaars afwijkt van die van de inwoners van Vlaams-Brabant. Brussel telt minder werkenden, minder gepensioneerden, meer werklozen, iets meer inactieven, maar vooral veel meer 'andere'. Die anderen zijn dus personen die wel voorkomen in één van de registers van het Rijksregister, die dus in Brussel of Vlaams-Brabant wonen, maar voor wie verder geen band met één van de opgenomen databanken in de KSZ geregistreerd wordt. Vaak wordt dan besloten dat het hier gaat om niet-uitkeringsgerechtigde inactieven, met name huisvrouwen of –mannen. Dit is echter, zeker in het geval van Brussel of

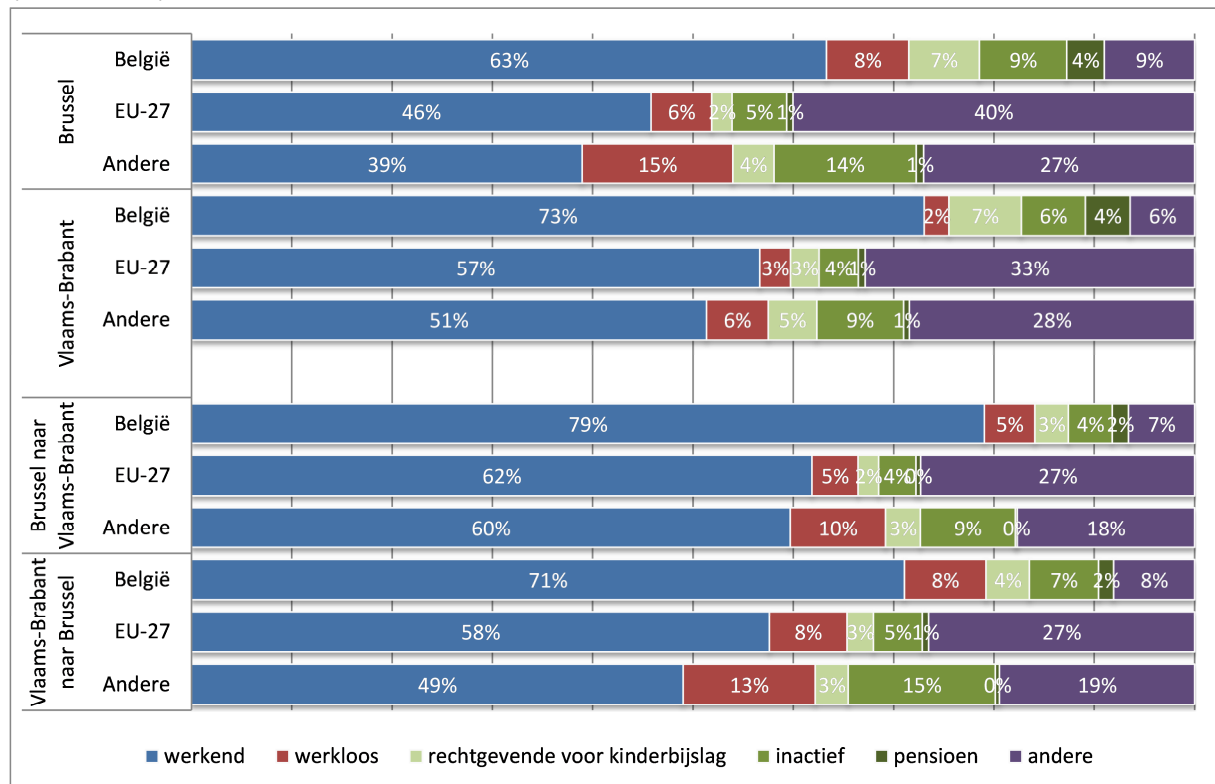
Vlaams-Brabant, te kort door de bocht. Personen uit de categorie 'andere' kunnen immers ook aan het werk zijn bij een werkgever die niet bijdrageplichtig is aan de Belgische sociale zekerheid. Hiertoe behoren onder meer personen tewerkgesteld in het buitenland en de werknemers in België bij vestigingen van internationale organisaties (Europese Unie, NAVO, ...). Deze werknemers kunnen aan de hand van de data uit de KSZ niet geïdentificeerd worden en voor hen hebben we dan ook geen andere socio-economische gegevens als inkomen of arbeidsintensiteit. We kunnen de grootte van deze groep in Brussel wel trachten te schatten door een vergelijking te maken met de categorie 'andere' in andere Belgische grootsteden. Terwijl in Brussel dus 19% van de inwoners ingedeeld is bij de restcategorie 'andere', blijkt dit slechts voor 12% van de inwoners van Antwerpen, Gent, Charleroi en Luik het geval te zijn. Ruw geschat kunnen we dus stellen dat ongeveer 7% van de Brusselse inwoners bijkomend als werkend kan beschouwd worden.

Algemeen kan gesteld worden dat personen die verhuizen, vaker aan het werk zijn als werknemer of zelfstandige dan de gemiddelde inwoners. Gepensioneerden zijn dan weer ondervertegenwoordigd binnen de populatie van verhuizers. Daarnaast blijkt er ook een samenhang te zijn tussen de verhuisrichting en de arbeidsmarktpositie. Verhuizers die vanuit Vlaams-Brabant naar Brussel trekken zijn gemiddeld minder aan het werk en meer werkloos of inactief dan personen die de omgekeerde beweging maken. Het aandeel kinderen³¹ dat verhuist van Brussel naar Vlaams-Brabant ligt ook merkkelijk hoger dan het aandeel kinderen dat binnen of naar Brussel verhuist.

Figuur 13 geeft de arbeidsmarktpositie van de personen op beroepsactieve leeftijd (18-65) waarbij een onderscheid gemaakt wordt naar hun eerste nationaliteit. We groeperen hierbij de Belgen, de personen met een nationaliteit van een land uit de EU-27 en de andere nationaliteiten. De verhuizers vanuit Brussel zijn gemiddeld meer aan het werk dan de inwoners van Brussel. Dit geldt zowel voor de groep Belgen, als voor de groepen van niet-Belgische origine. Ook bij deze selectie van bevolking op beroepsactieve leeftijd komt de categorie 'andere' voor, en dan vooral bij de personen met een eerste nationaliteit die verschilt van de Belgische. Mogelijk is een deel van deze personen werkzaam bij één van de internationale instellingen die Brussel rijk is. Personen met oorspronkelijk een niet-EU nationaliteit tellen de grootste aandelen werklozen en inactieven, en dit zowel in Brussel als in Vlaams-Brabant als bij de verhuizers. Tot slot valt ook hier op dat de richting van de verhuisbeweging van belang is. Verhuizers van Brussel naar Vlaams-Brabant zijn meer aan het werk, minder werkloos en minder inactief dan verhuizers die de omgekeerde beweging maken. Deze vaststelling geldt zowel voor Belgen als personen van een andere origine.

Figuur 12 en Figuur 13 geven de geaggregeerde cijfers voor de periode 2007-2010. Er blijkt weinig verschil te zitten tussen de resultaten per jaar.

³¹ In het DWH AM&SB worden de rechtgeevenden voor kinderbijslag aangeduid. Dit zijn kinderen die nog ten laste zijn van hun ouders. Concreet gaat het hier dan om minderjarigen, -25-jarigen die studeren of personen met een handicap van minstens 66%.

Figuur 13: Arbeidsmarktpositie van personen op beroepsactieve leeftijd naar eerste nationaliteit (2008-2010)

Bron: KSZ DWH AM&SB

5.2.2 Indicator van lage arbeidsintensiteit

Een tweede variabele die de KSZ naar voor schuift om een socio-economisch profiel te schetsen, is de indicator van lage arbeidsintensiteit of LWI (Low Work Intensity). Deze indicator werd ontwikkeld op basis van de EU-SILC enquête en berekend op het niveau van het huishouden. Voor een bepaalde periode gaat men het arbeidsvolume van alle leden van het huishouden op arbeidsleeftijd (en niet studerend) na en zet men dit af tegen de potentiële arbeidscapaciteit van deze personen in diezelfde periode. Indien de gezinsleden gezamenlijk minder dan 20% van hun potentiële werktijd aan de slag waren, dan wordt het huishouden tot de armoederisicogroep gerekend. Individuen die zich in een huishouden bevinden waar weinig of geen betaalde arbeid verricht wordt, hebben immers meer kans om zich in een situatie van inkomensarmoede of het ontberen van alledaagse consumptiegoederen te bevinden dan huishoudens waar iedereen voltijds aan de slag is. In België wordt deze kans op basis van enquêtegegevens (EU-SILC) zelfs 41% hoger geschat³².

Op basis van de gegevens verzameld in de KSZ, werd een gelijkaardige indicator berekend³³. Opnieuw moet er een belangrijke kanttekening geplaatst worden bij de berekening van de arbeidsintensiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de randgemeenten. Tewerkstelling bij supranationale instellingen en buitenlandse organisaties ontbreken in het DWH AM&SB. Zo wordt de werkelijke arbeidsintensiteit voor bepaalde huishoudens onderschat en krijgen deze huishoudens mogelijk onterecht het label van een lage arbeidsintensiteit. Braes en Herremans

³² Eurostat (2010) Income and living conditions in Europe, Luxemburg.

³³ Braes S. & Herremans W. (2012) Low work intensity at household level, Steunpunt WSE, Leuven.

(2012) vergeleken de waarden van de indicator berekend op basis van de gegevens van het DWH AM&SB met deze berekend op basis van de EU-SILC enquête. Zij stelden vast dat, in 2009, de waarden gebaseerd op de EU-SILC enquête voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 11 procentpunten lager liggen dan voor de berekening op basis van de gegevens van het DWH AM&SB. Een gelijkaardige vergelijking voor Vlaams-Brabant of de randgemeenten bestaat evenwel niet.

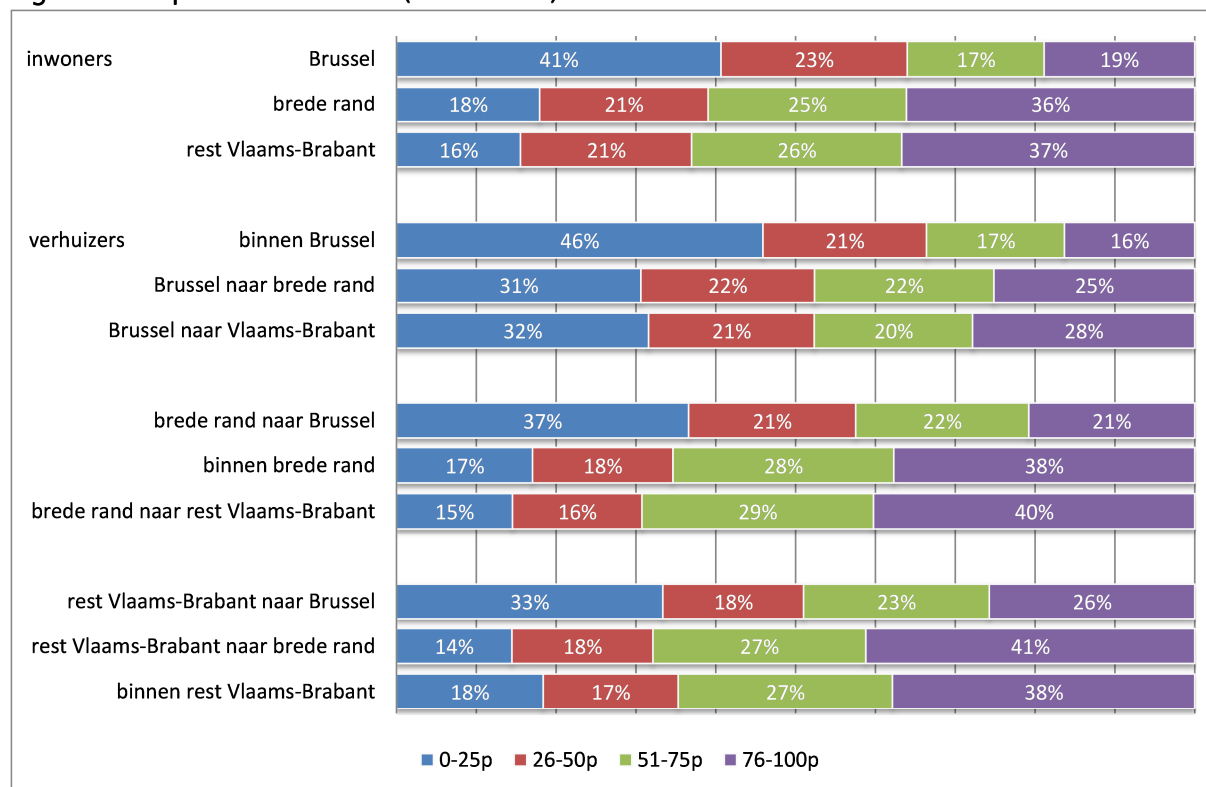
Onze gegevens tonen dat meer dan een kwart van de Brusselse inwoners tot een huishouden met een lage, in de KSZ geregistreerde, arbeidsintensiteit behoren. Voor de verhuisbewegingen, gelinkt met Brussel, liggen deze percentages slechts iets lager. Bovendien valt op dat het hier dan vooral gaat om personen met een niet-Belgische nationaliteit. We moeten hier dus concluderen dat deze variabele weinig bruikbaar is voor Brussel en Vlaams-Brabant zolang de werkenden die niet geïdentificeerd kunnen worden in de Belgische sociale zekerheidsdatabanken, geen indicatie krijgen in de KSZ.

5.2.3 Equivalent inkomen

De verschillende databanken van de sociale zekerheid bevatten de inkomens uit arbeid en de uitkeringen. In deze databanken, verzameld in het DWH AM&SB, vinden we evenwel geen inkomens uit onroerende of roerende goederen terug. Wanneer alle inkomens van de samenwonende leden van een huishouden opgeteld worden, verkrijgen we het gezinsinkomen. Zulk gezinsinkomen heeft vanzelfsprekend niet dezelfde waarde voor een alleenstaande als voor een gezin met kinderen. Om het inkomen van verschillende types huishouden vergelijkbaar te maken wordt dit inkomen gedeeld door een factor die rekening houdt met de samenstelling van het gezin en de eventuele schaalvoordelen³⁴. Het inkomen dat zo verkregen wordt, noemt men het equivalent inkomen en is dus vergelijkbaar tussen alle individuen. Voor gezinnen waarvoor geen enkel inkomen uit arbeid of uitkering teruggevonden wordt, wordt geen equivalent inkomen ingevuld. Voor de inwoners uit Brussel gaat het om 10%, voor de brede rand om 4% en voor de andere Vlaams-Brabantse gemeenten om 2%. Andere equivalente inkomens kunnen onderschat worden. Dit is het geval wanneer één van beide partners bij een internationale instelling werkt. Het inkomen uit deze job wordt niet meegenomen in de berekening van het gezinsinkomen en equivalent inkomen. Er is dus een overschatting van het aandeel lage inkomens.

De equivalente inkomens worden in Figuur 14 ingedeeld in kwartielen die berekend werden op basis van de volledige Belgische bevolking. Dit wil zeggen dat een kwart van de Belgische bevolking een inkomen heeft dat in de categorie '0-25p' valt, een kwart heeft een inkomen dat in de categorie '26-50p' valt, enzovoort. Een balkje voor België, in Figuur 14, zou dus bestaan uit 4 gelijke delen.

³⁴ De referentiepersoon van het huishouden krijgt de waarde 1, elke extra volwassene (i.e. gezinslid van 14 jaar of ouder) voegen 0,5 toe en elk kind 0,3. Een alleenstaande ziet zijn inkomen dus zo gedeeld door 1. Voor een koppel met twee jonge kinderen wordt het inkomen van het huishouden dan gedeeld door 2,1.

Figuur 14: Equivalent inkomen (2007-2010)

Bron: KSZ DWH AM&SB

In Brussel is er een duidelijke oververtegenwoordiging van de laagste inkomens. Deze groep omvat 41% van de inwoners van Brussel, ten opzichte van 25% van de Belgen, 18% van de inwoners van de brede rand en 16% van de inwoners van de andere Vlaams-Brabantse gemeenten. In Vlaams-Brabant is het hoogste inkomenskwartiel dan weer merkkelijk groter.

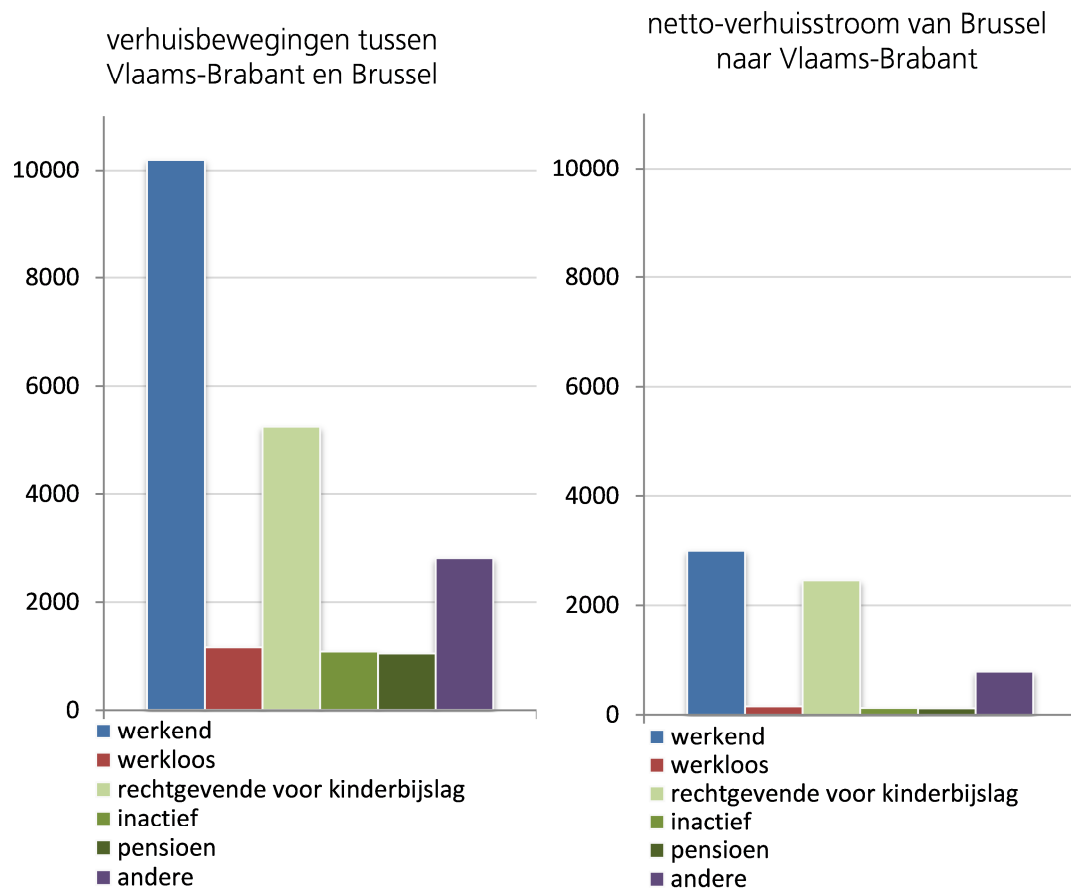
De verhuizers die van Brussel naar Vlaams-Brabant gaan, hebben een hoger inkomensprofiel dan de gemiddelde inwoner van Brussel. Dit profiel ligt gemiddeld weliswaar lager dan in Vlaams-Brabant. Bij de verhuizers vanuit Vlaams-Brabant naar Brussel zit ruim een derde in de laagste inkomensklasse, dit terwijl deze inkomensklasse slechts 18% en 16% uitmaakt van de inwoners van respectievelijk de brede rand en de overige gemeenten van Vlaams-Brabant.

5.2.4 Stromen naar socio-economische kenmerken

In de voorgaande paragrafen werden steeds relatieve cijfers weergegeven: 33% van de Brusselaars is aan het werk, 7% van de verhuizers van de brede rand naar Brussel is werkloos, 25% van de verhuizers van Brussel naar de brede rand valt in de hoogste equivalent inkomensklasse, enzovoort. Dit doen we om het socio-economisch profiel van de verschillende groepen verhuizers en inwoners met elkaar te kunnen vergelijken. Deze percentages geven echter geen beeld van de absolute, noch van de netto-stromen tussen Brussel en Vlaams-Brabant.

In deze paragraaf wordt kort ingezoomd op zowel het totaal aantal verhuisbewegingen tussen Brussel en Vlaams-Brabant als op de saldi van deze verhuisbewegingen. Figuur 15 toont het totaal van de verhuisbewegingen tussen Vlaams-Brabant en Brussel in het linkse luik en de netto-stroom in het rechtse luik en maakt hierbij een onderscheid naar arbeidsmarktpositie.

Figuur 15: Verhuisstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel naar arbeidsmarktpositie (2007-2010, jaargemiddelde)

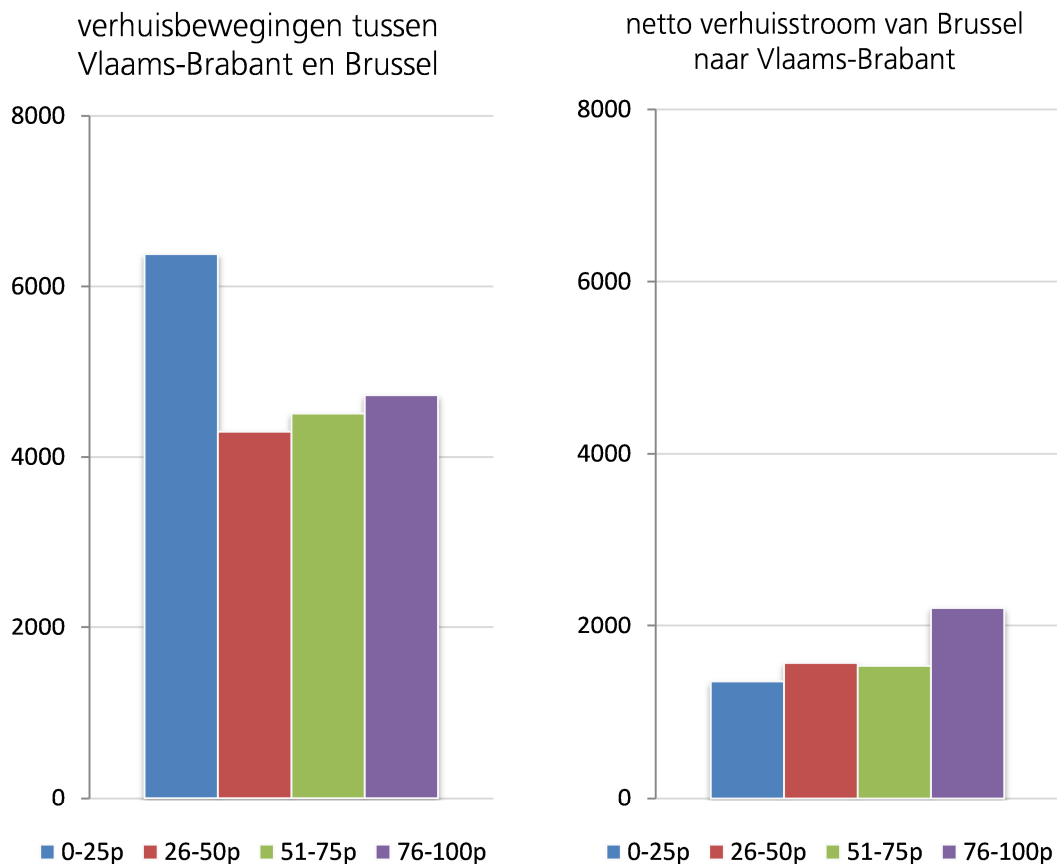


Gemiddeld tellen we jaarlijks ruim 20.000 verhuisbewegingen tussen Brussel en Vlaams-Brabant. Ongeveer de helft van deze verhuizers is aan het werk. Een vierde betreft rechtgevendenden voor kinderbijslag, zijnde kinderen of studenten. Daarnaast blijkt telkens een 1.000-tal verhuizers werkloos, inactief met een uitkering of gepensioneerd.

Het rechtse luik van de grafiek geeft de netto-verhuisstroom van Brussel naar Vlaams-Brabant, dit is de instroom vanuit Brussel in Vlaams-Brabant verminderd met de uitstroom uit Vlaams-Brabant naar Brussel. Het overgrote deel van deze netto-stroom bestaat uit werkenden en kinderen, maar ook alle andere stromen zijn, weliswaar zeer licht, positief. Daar waar bij de profielschets van de verhuizers werd aangegeven dat het aandeel werklozen dat vanuit Brussel naar Vlaams-Brabant verhuist slechts 4% is ten opzichte van 7% bij de verhuizers van Vlaams-Brabant naar Brussel, zien we hier, in absolute termen, jaarlijks een kleine netto-stroom van ongeveer 150 werklozen die verhuizen van Brussel naar Vlaams-Brabant. De stroom van Brussel naar Vlaams-Brabant is immers dubbel zo groot als de verhuisstroom in de andere richting (zie Tabel 2).

Figuur 16 deelt de verhuisstroom in naar equivalent inkomen. Hier zien we dat personen uit het laagste inkomenskwartiel het meest verhuizen. Een kleine 6.500 verhuizers worden tot dit kwartiel gerekend. In de hogere inkomenskwartielen tellen we telkens tussen de 4.300 en 4.800 verhuizers.

Figuur 16: Verhuisbewegingen tussen Vlaams-Brabant en Brussel naar equivalent inkomen (2007-2010, jaargemiddelde)



Het rechtse luik van figuur 16, dat de netto-stroom van Brussel naar Vlaams-Brabant aangeeft, toont echter een andere uitschieter, met name het hoogste inkomenskwartiel. Concreet verhuizen jaarlijks gemiddeld 3.500 personen uit het hoogste inkomenskwartiel van Brussel naar Vlaams-Brabant, terwijl maar een kleine 1.300 uit deze inkomenscategorie de omgekeerde beweging maakt. Bij het laagste inkomenskwartiel zijn deze bewegingen met respectievelijk 3.900 en 2.500 iets meer in evenwicht.

6. Grote ruimtelijke verschillen

6.1 Algemene migratiedynamiek

Bovenstaande cijfers gelden voor de provincie Vlaams-Brabant als geheel, of voor de brede rand. De migratie van en naar Brussel is echter sterk geconcentreerd in een aantal gebieden. Kaart 8 geeft het totale migratiesaldo per 1.000 inwoners op het niveau van deelgemeenten. Het zijn vooral de deelgemeenten dicht bij Brussel die bovengemiddelde waarden vertonen. De hoogste waarden vinden we in de aan Brussel grenzende deelgemeenten in het noorden, van Sint-Stevens-Woluwe, Zaventem en Nossegem tot Dilbeek, en ten zuidwesten in de Zennevallei (Sint-Pieters-Leeuw, Drogenbos, Beersel, Lot, Huizingen). Ook in de streek van Liedekerke en Affligem zien we nog bovengemiddelde waarden. Opvallend zijn ook de positieve waarden in het zuiden van het Hageland, langs de autosnelweg E40.

Kaart 8: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)

per 1.000 inwoners

15,4 - 30,1

11,0 - 15,3

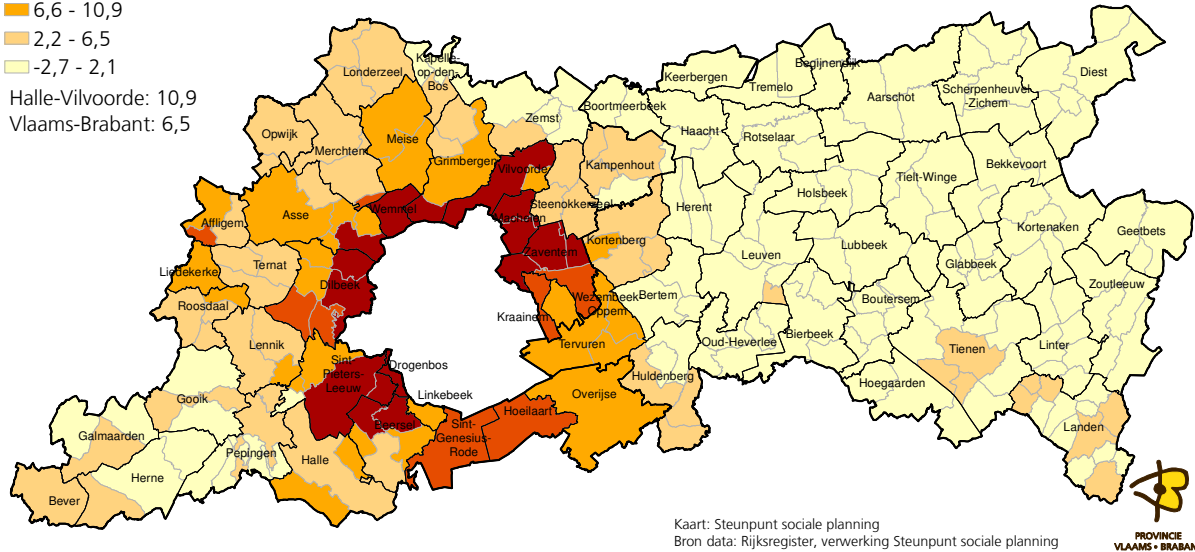
6,6 - 10,9

2,2 - 6,5

-2,7 - 2,1

Halle-Vilvoorde: 10,9

Vlaams-Brabant: 6,5



Dit migratiesaldo is het verschil tussen het aantal inwijkingen en het aantal uitwijkingen. Deze waarde is dus klein wanneer de immigraties in evenwicht zijn met de emigraties. Dat wil echter niet zeggen dat er weinig verhuisbewegingen met Brussel zijn. Wanneer we kijken naar het totaal aantal verhuisbewegingen (inwijkingen én uitwijkingen samen), zien we een enigszins ander beeld. Deze migratie-intensiteit is weergegeven op Kaart 9, in absolute cijfers en per 1.000 inwoners. Enkel de randgemeenten vertonen nu bovengemiddelde waarden.³⁵

Kaart 9: Gemiddeld jaarlijks migratievolume met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)

per 1.000 inwoners

45,4 - 86,9

32,9 - 45,3

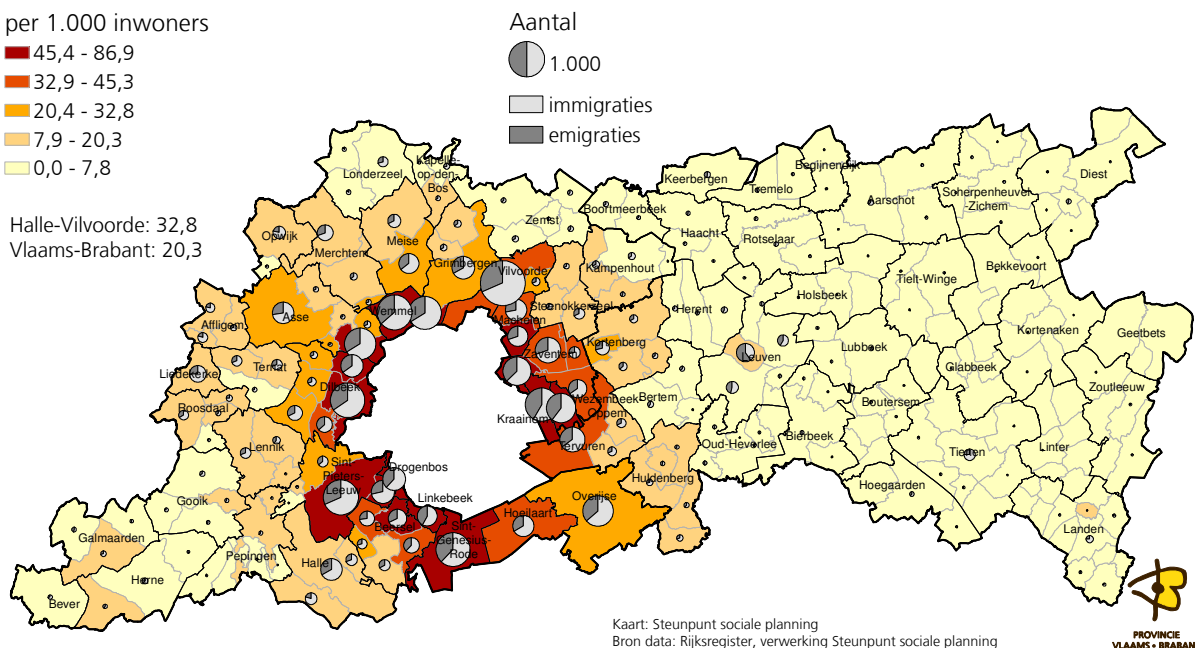
20,4 - 32,8

7,9 - 20,3

0,0 - 7,8

Halle-Vilvoorde: 32,8

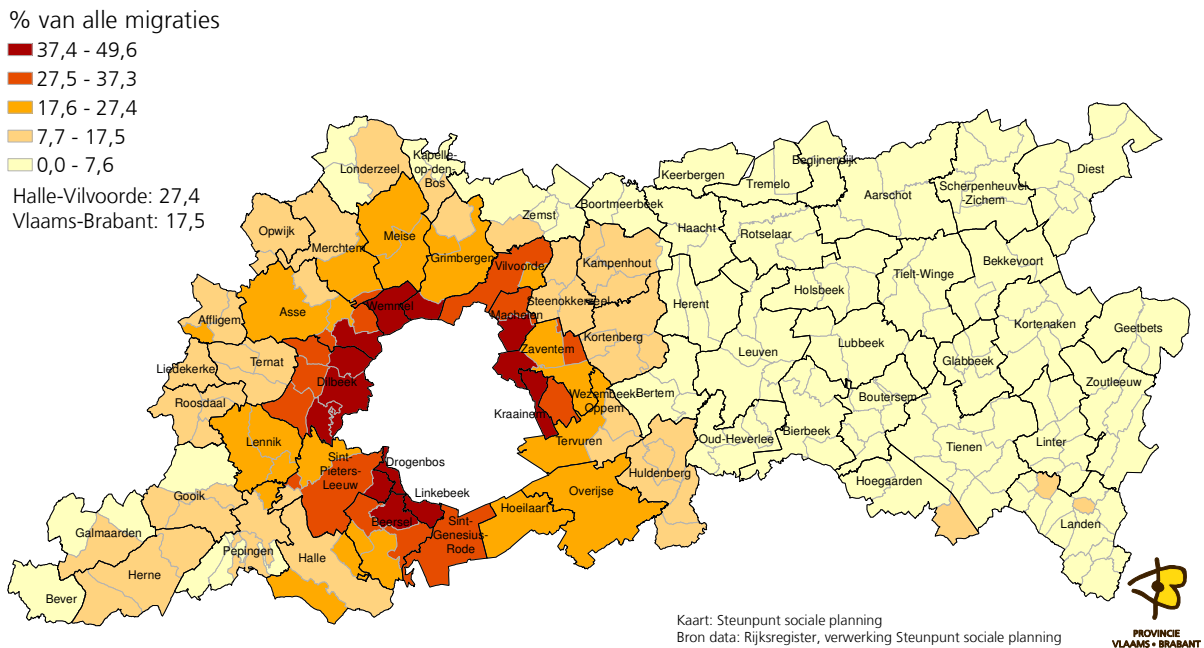
Vlaams-Brabant: 20,3



³⁵ Enkel Vlezenbeek en Overijse zitten beneden het gemiddelde in Halle-Vilvoorde. In het geval van Overijse heeft dat ook te maken met de relatief grote omvang van de gemeente (er zijn immers geen deelgemeenten).

Kaart 10 geeft aan welk belang deze migraties van en naar Brussel hebben in de totale migratiedynamiek van de deelgemeente. In de meeste deelgemeenten rond Brussel gaat het om meer dan een kwart van de migraties, tot zowat de helft in Linkebeek. Opvallend zijn de wat lagere waarden in het oosten en het zuidoosten. Deze deelgemeenten kennen echter een belangrijke uitwisseling met het buitenland. Het gaat om bijna de helft van alle migraties in Vossem (Tervuren). Ook in Tervuren, Sterrebeek (Zaventem), Everberg (Kortenbergh), Kraainem, Wezembeek-Oppem, Overijse en Duisburg (Tervuren) is dat meer dan een kwart. Wanneer we enkel naar de binnenlandse migraties zouden kijken, hebben ook deze deelgemeenten hoge waarden. Van alle deelgemeenten die aan Brussel grenzen heeft enkel Vlezenbeek dan nog een waarde die beneden het gemiddelde van Halle-Vilvoorde ligt.

Kaart 10: Aantal migraties met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)

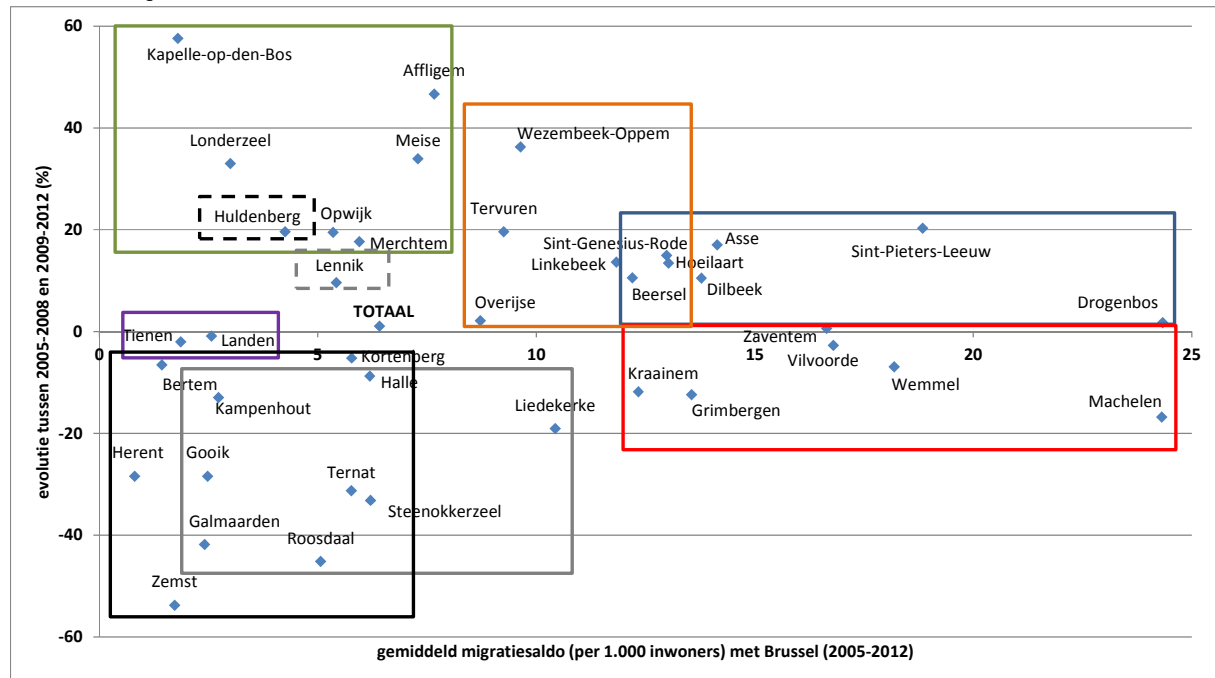


Eerder werd vastgesteld dat het migratiesaldo (per 1.000 inwoners) min of meer constant blijft over de verschillende jaren heen. Dit geldt voor de provincie Vlaams-Brabant als geheel, maar voor individuele gemeenten kunnen er natuurlijk wel verschillen optreden. De evolutie van de instroom in individuele gemeenten is echter moeilijk in kaart te brengen, omdat die zeer grillig kan verlopen. Een heel hoge of heel lage waarde in een bepaald jaar, bijvoorbeeld omwille van vastgoedontwikkelingen, kan die evolutie immers sterk beïnvloeden. We trachten deze schommelingen op te vangen door de evolutie te bekijken tussen twee wat langere periodes (2005-2008 en 2009-2012). Figuur 17 plaatst deze evolutie (de percentuele groei van het migratiesaldo) op de Y-as en toont het gemiddeld migratiesaldo in de gehele periode op de X-as.³⁶ Het gemiddeld migratiesaldo voor het totaal van de provincie bedraagt 6,5 (af te lezen op de X-as), terwijl de percentuele groei tussen de twee periodes ongeveer nul bedraagt (af te lezen op de Y-as). Op deze figuur kunnen we een aantal groepen van gemeenten onderscheiden die een gelijkaardige gemiddelde instroom kennen én waarvan de evolutie van die instroom vergelijkbaar is. Deze groepen zijn op de figuur aangeduid met kaders in verschillende kleuren.

³⁶ Enkel die gemeenten zijn opgenomen waar het absoluut migratiesaldo in elk van de twee periodes minstens 50 bedraagt.

Deze kaders lopen soms door elkaar en sommige gemeenten zouden tot verschillende groepen kunnen worden gerekend.

Figuur 17: Relatie tussen het gemiddelde migratiesaldo in de periode 2005-2012 en de evolutie van het migratiesaldo tussen 2005-2008 en 2009-2012.



Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Linksboven op de figuur (in het groene kader) staan gemeenten waar de gemiddelde instroom beperkt is, maar waar wel een sterke groei van het migratiesaldo te zien is. Deze liggen vooral in het uiterste noordwesten van de provincie: Affligem, Kapelle-op-den-Bos, Londerzeel, Opwijk, Meise en Merchtem. Links onderaan staan gemeenten waar de gemiddelde instroom eveneens beperkt is, maar waar een daling te zien is tussen de twee beschouwde periodes. Ook deze gemeenten grenzen niet aan Brussel. Een eerste groep (in het grijze kader) ligt in het zuidwesten: Galmaarden, Gooik, Halle, Liedekerke (waar de gemiddelde instroom wat hoger is), Roosdaal en Ternat. Lennik ligt wat meer bovenaan op de figuur; daar is de evolutie licht positief. Een tweede groep (in het zwarte kader) ligt aan de andere kant van Brussel: Bertem, Herent, Kampenhout, Kortenberg, Steenokkerzeel en Zemst. Huldenberg ligt wat meer bovenaan op de figuur; daar is de evolutie positief. Verder zien we links op de figuur nog de gemeenten Tienen en Landen (in het paarse kader), met een lage gemiddelde instroom en zonder grote verschillen tussen beide periodes.

In het midden van de figuur (in het oranje kader) vinden we bovenaan gemeenten waar het gemiddeld migratiesaldo wat hoger is, en de evolutie positief. Het zijn vaak aan Brussel grenzende gemeenten in het zuidoosten: Hoeilaart, Linkebeek, Overijse, Sint-Genesius-Rode, Tervuren en Wezembeek-Oppeem.

Ten slotte zijn er heel wat gemeenten met een hoog gemiddeld migratiesaldo. Daar is de evolutie wat minder uitgesproken: bij hoge gemiddelde migratiesaldi komt een klein percentueel verschil immers overeen met een grote absolute waarde. Deze gemeenten grenzen meestal aan Brussel. Een positieve evolutie zien we in gemeenten in het westen en het zuiden (in het blauwe

kader): Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos en Sint-Pieters-Leeuw. Minder positief of negatief zijn gemeenten in het noorden en het oosten (in het rode kader): Grimbergen, Kraainem, Machelen, Vilvoorde, Wemmel en Zaventem.

6.2 Verschillen naar leeftijd, gezinspositie en origine

6.2.1 Leeftijd en gezinspositie

Kaart 11 toont voor de deelgemeenten in Vlaams-Brabant het migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van de minderjarigen. Dit beeld lijkt natuurlijk sterk op dat van minderjarige kinderen en hun ouders.³⁷ Samen vormen zij de grootse groep van verhuizers, en de verschillen met de kaart van het algemeen migratiepatroon zijn dan ook niet erg groot.

Kaart 11: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo van de 0-17 jarigen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)

per 1.000 inwoners

6,1 - 28,2

4,4 - 6,0

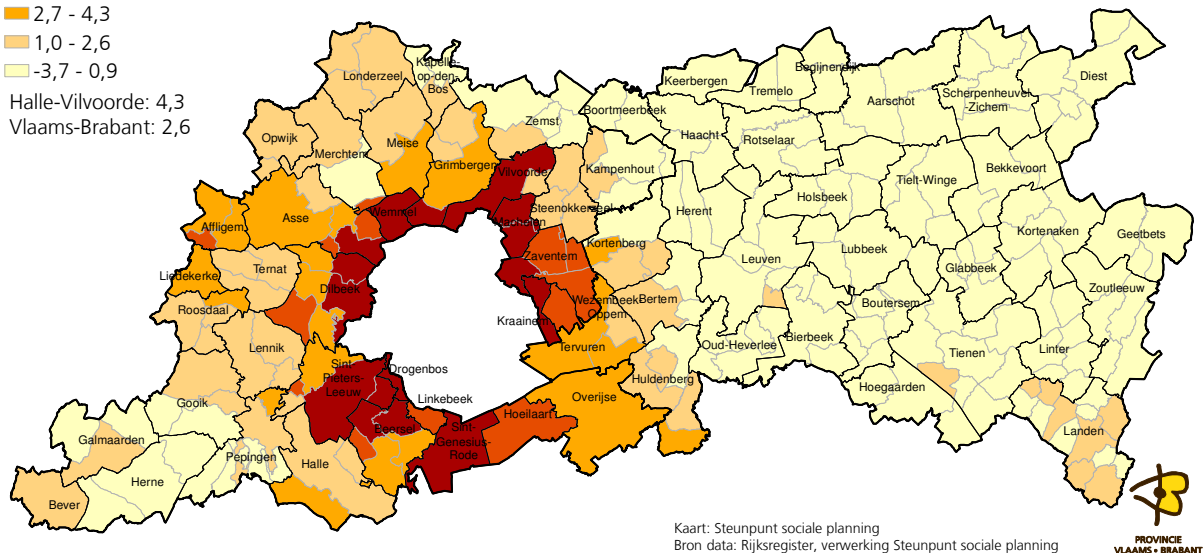
2,7 - 4,3

1,0 - 2,6

-3,7 - 0,9

Halle-Vilvoorde: 4,3

Vlaams-Brabant: 2,6



De migratiesaldi van de 18-29 jarigen (Kaart 12) zijn heel wat kleiner, en het kaartbeeld is helemaal anders dan bij het algemeen migratiesaldo. Hier vertoont het hele zuidoostelijke kwadrant negatieve waarden, terwijl dit niet geldt voor de andere aan Brussel grenzende deelgemeenten. Vooral het noordoosten heeft opvallend hoge waarden, samen met enkele deelgemeenten in de zuidwestelijke Zennevallei en ten westen van Brussel.

De lage waarden ten zuidoosten van Brussel zijn een gevolg van een relatief lage instroom vanuit Brussel van deze leeftijdsgroep, mogelijk omwille van de duurdere huisvestingsmarkt. Omgekeerd zien we binnen deze leeftijdsgroep een relatief grote uitstroom naar Brussel in een aantal gemeenten. Het gaat vooral om faciliteitengemeenten. Het aandeel vertrekkende

³⁷ Gezien we enkel beschikken over de gezinspositie bij vertrek naar Brussel en bij aankomst in Vlaams-Brabant, ligt het niet voor de hand een saldo naar gezinspositie op te stellen. Gezinsposities veranderen immers vaak bij migratie: zo is een meerderjarig kind dat het huis uit gaat bij vertrek een kind en bij aankomst een alleenstaande of, als zij/hij bij aankomst direct gaat samenwonen, een koppel zonder kind. In het geval van minderjarige kinderen en hun ouders zijn die veranderingen echter minder groot.

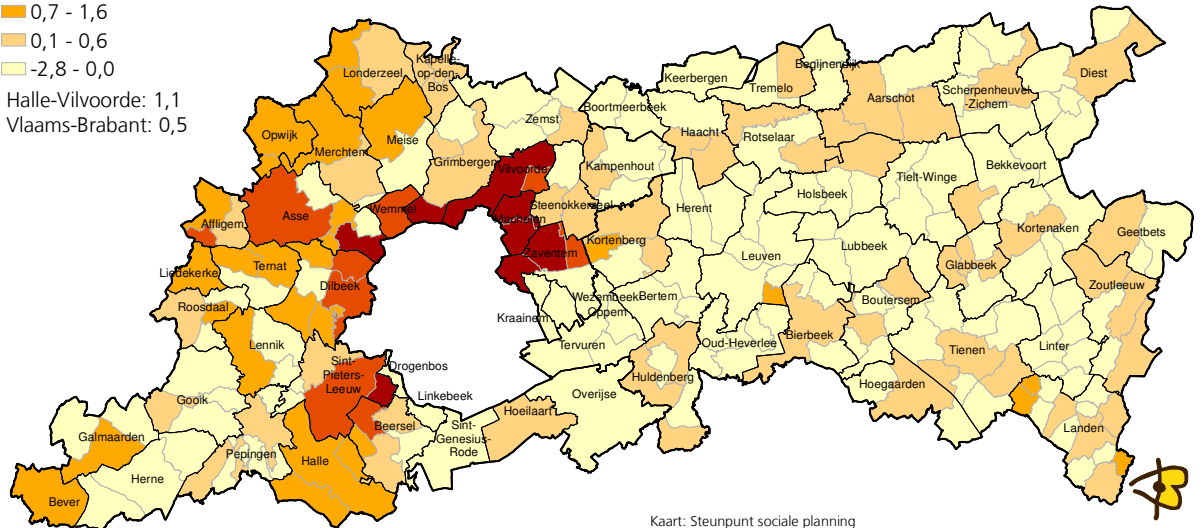
meerderjarige kinderen – die vermoedelijk het huis verlaten – is ook duidelijk het grootst in de zes facilitéengemeenten.

Kaart 12: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo van de 18-29 jarigen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)

per 1.000 inwoners



Halle-Vilvoorde: 1,1
Vlaams-Brabant: 0,5



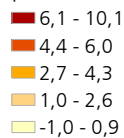
Kaart: Steunpunt sociale planning
Bron data: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

PROVINCIE
VLAAMS-BRABANT

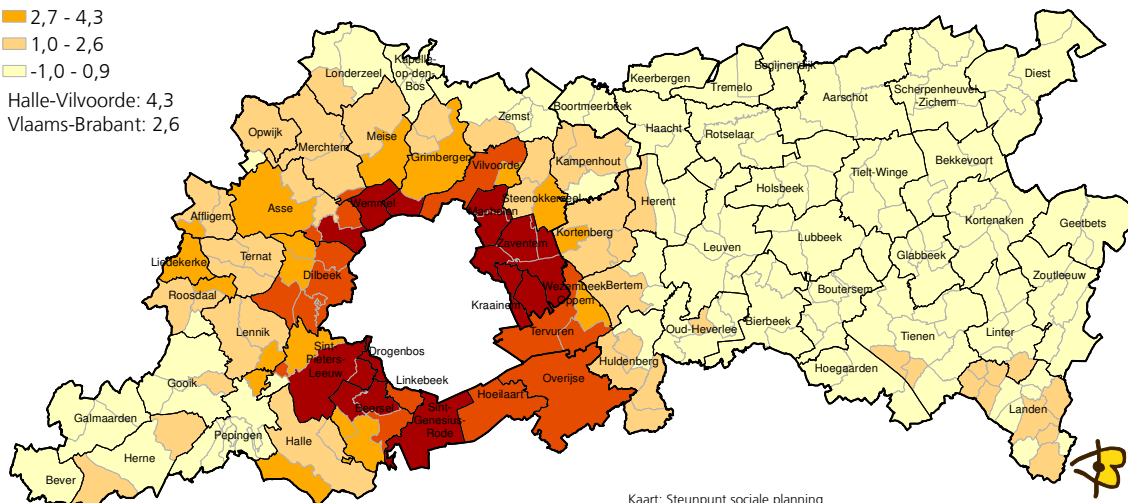
Ten slotte kijken we naar de migratiesaldi van de 30-44 jarigen (Kaart 13)³⁸. Op Vlezenbeek na hebben alle aan Brussel grenzende deelgemeenten bovengemiddelde waarden, ook het zuidoosten. Bij de 30-44 jarigen zitten niet alleen ouders, maar ook koppels zonder kinderen, en die richten zich bij hun verhuisbewegingen op alle gemeenten, ook op het zuidoosten.

Kaart 13: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo van de 30-44 jarigen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)

per 1.000 inwoners



Halle-Vilvoorde: 4,3
Vlaams-Brabant: 2,6



Kaart: Steunpunt sociale planning
Bron data: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

PROVINCIE
VLAAMS-BRABANT

³⁸ De migratie van 45-plussers is erg beperkt en wordt niet verder uitgewerkt.

6.2.2 Origine

We kunnen ten slotte nagaan of er ruimtelijke verschillen bestaan naar origine. Ook hier wordt de origine van het gezinshoofd toegekend aan mee verhuizende kinderen die als Belg zijn geboren. Kaart 14 toont de migratiesaldi van verhuizers van Belgische origine, per 1.000 inwoners. De (positieve) saldi groter dan 50 worden ook getoond in absolute cijfers.³⁹ Er zijn geen duidelijke voorkeurzones, hoewel er wel een paar individuele uitschieters zijn, die wat hogere en wat lagere waarden laten optekenen. Opvallend is wel dat er relatief ver verhuist wordt. Zo zien we hoge waarden in verschillende deelgemeenten van Huldenberg, maar ook in het uiterste westen van de provincie.

Kaart 14: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012) van verhuizers met Belgische origine

per 1.000 inwoners

5,8 - 8,1

3,3 - 5,8

2,0 - 3,2

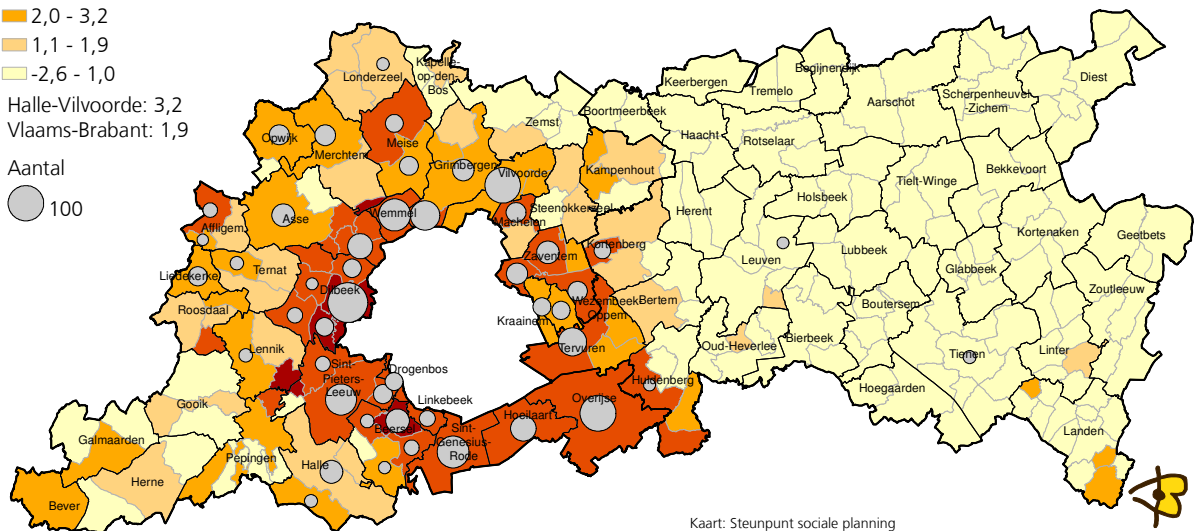
1,1 - 1,9

-2,6 - 1,0

Halle-Vilvoorde: 3,2
Vlaams-Brabant: 1,9

Aantal

100



Kaart: Steunpunt sociale planning

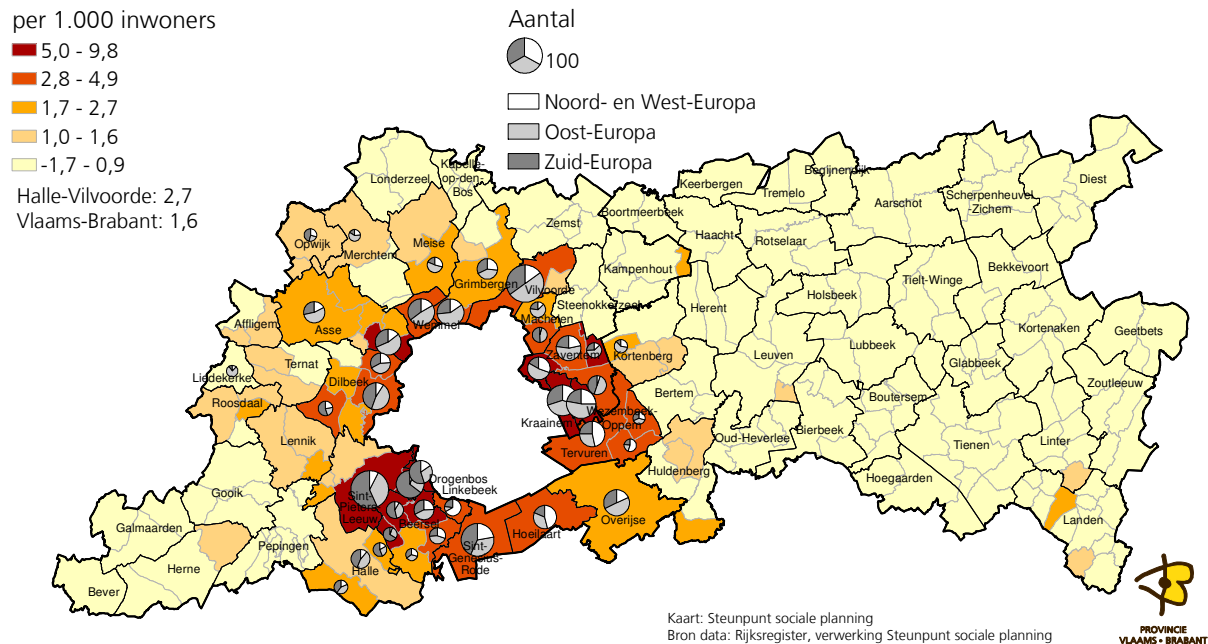
Bron data: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

PROVINCIE
VLAAMS-BRABANT

Gezinnen met een EU-origine verhuizen minder ver (Kaart 15): hoge waarden blijven beperkt tot de randgemeenten. Ook hier zijn de ruimtelijke verschillen niet erg uitgesproken, hoewel er een aantal uitschieters zijn in de zuidwestelijke Zennevallei (met de hoogste waarden in Drogenbos en Ruisbroek). Er zijn wel grote verschillen tussen de nationaliteitsgroepen: in het zuidwesten gaat het vooral om gezinnen met een Zuid-Europese origine, terwijl gezinnen met een Noord- en West-Europese origine vooral naar het zuidoosten trekken.

³⁹ Saldi kleiner dan -50 komen niet voor, buiten in Leuven Centrum. Dit geldt zowel voor verhuizers van Belgische origine, EU-origine als niet-EU-origine.

Kaart 15: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012) van verhuizers met EU-origine (buiten de Belgische)



Bij gezinnen met een niet-EU origine liggen de cijfers heel wat hoger, en is de concentratie meer uitgesproken. Het noordoosten is erg opvallend, en in mindere mate de zuidwestelijke Zennevallei. Ook ten westen van Brussel zijn er hier en daar hoge waarden, met Zellik als uitschieter. Er zijn ook hier grote verschillen tussen de nationaliteitsgroepen. Gezinnen met een Turkse origine trekken vooral naar het noordoosten. Dit geldt ook voor Maghreb-origines, maar hier zijn ook het westen en de zuidwestelijke Zennevallei opvallend. Gezinnen van Afrikaanse origine verhuizen vaak naar de westelijke gemeenten, en trekken opvallend ver, met een zeer sterke aanwezigheid in Liedekerke en Terafene (Affligem)⁴⁰. Gezinnen met een origine van de groep van 'andere landen' trekken wat meer naar het noordoosten en het zuidwesten dan gemiddeld, maar ook hier zijn er nog grote verschillen. Mensen met een origine van rijke OESO-landen trekken bijvoorbeeld heel sterk naar het zuidoosten. Het gaat echter om een kleine groep, zodat deze gemeenten lage waarden vertonen voor alle niet-EU origines samen. Ook verhuizers met een Zuid-Amerikaanse origine trekken vaak naar het zuidoosten, maar ook naar de zuidelijke Zennevallei. Mogelijk geeft dit de tweeledige socio-economische samenstelling van deze groep weer, met enerzijds internationale werknemers en diplomaten en anderzijds minder welvarende arbeidsmigranten. De vastgoedmarkt in het zuidoosten bestaat immers voor een groot deel uit woningtypes (villa's, landhuizen...) die erg duur zijn, terwijl dat in de zuidelijke Zennevallei minder het geval is.

⁴⁰ Dit is mogelijk ook het geval verder oostwaarts, in de Oost-Vlaamse Dendervallei, maar over deze cijfers beschikken we niet.

Kaart 16: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012) van verhuizers met een niet-EU origine

per 1.000 inwoners

9,2 - 20,8

5,1 - 9,1

3,0 - 5,0

1,7 - 2,9

-0,8 - 1,6

Halle-Vilvoorde: 5,0

Vlaams-Brabant: 2,9

Aantal

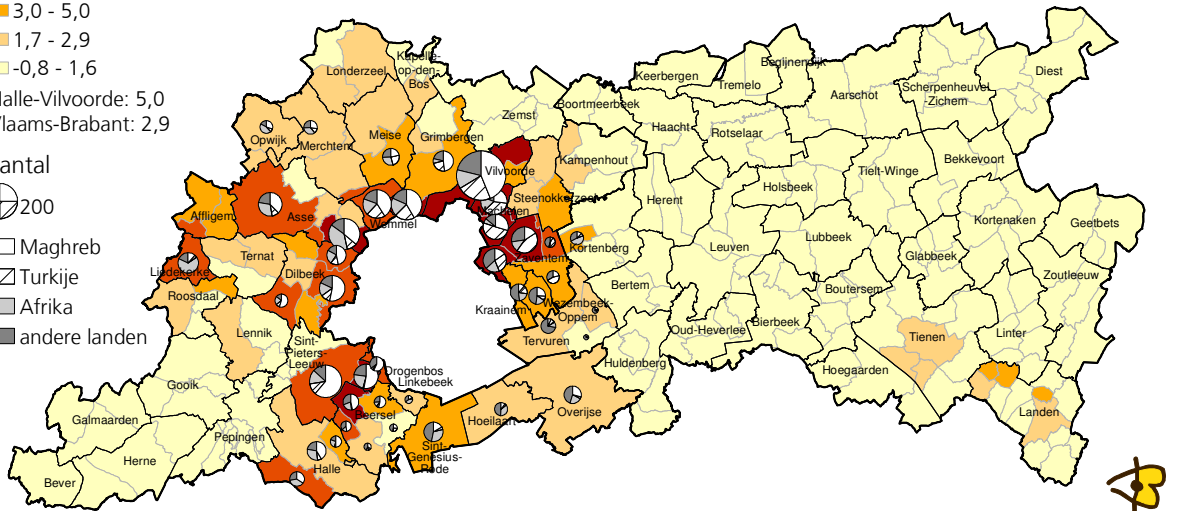
200

Maghreb

Turkije

Afrika

andere landen



Kaart: Steunpunt sociale planning
Bron data: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning



Toch zijn boven beschreven patronen niet (enkel) daaraan toe te schrijven. Vaak speelt nabijheid een beslissende rol. Dit is het geval voor Noord- en West-Europeanen, die vaak in het zuidoosten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen, en ook vaak verhuizen naar de zuidoostrand. Gezinnen van Zuid-Europese origine zijn meer geconcentreerd in het zuidwesten van Brussel, en trekken vaak daar de grens met Vlaams-Brabant over. Ook bij niet-EU origines zien we de factor nabijheid spelen. Zo wonen gezinnen met een Turkse origine vooral in het noordoosten van het Brussels Gewest, en trekken ook heel vaak naar de noordoostelijke rand.

Er is natuurlijk wel een zekere correlatie tussen nabijheid en socio-economische status. De vastgoedmarkt in het zuidoosten van het Brussels Gewest loopt eigenlijk door in de zuidoostrand. Het gaat in beide gevallen om ruime, kwalitatieve en dus dure woningen. Ook de Zennevallei loopt van in het zuidwesten van de rand over Brussel tot in het noordoosten van de rand. Daar staan heel wat oude en vaak kleine arbeiderswoningen. In het laatste hoofdstuk van dit deel wordt specifiek ingegaan op de verschillen tussen de Brusselse gemeenten.

6.3 Verschillen naar socio-economisch profiel

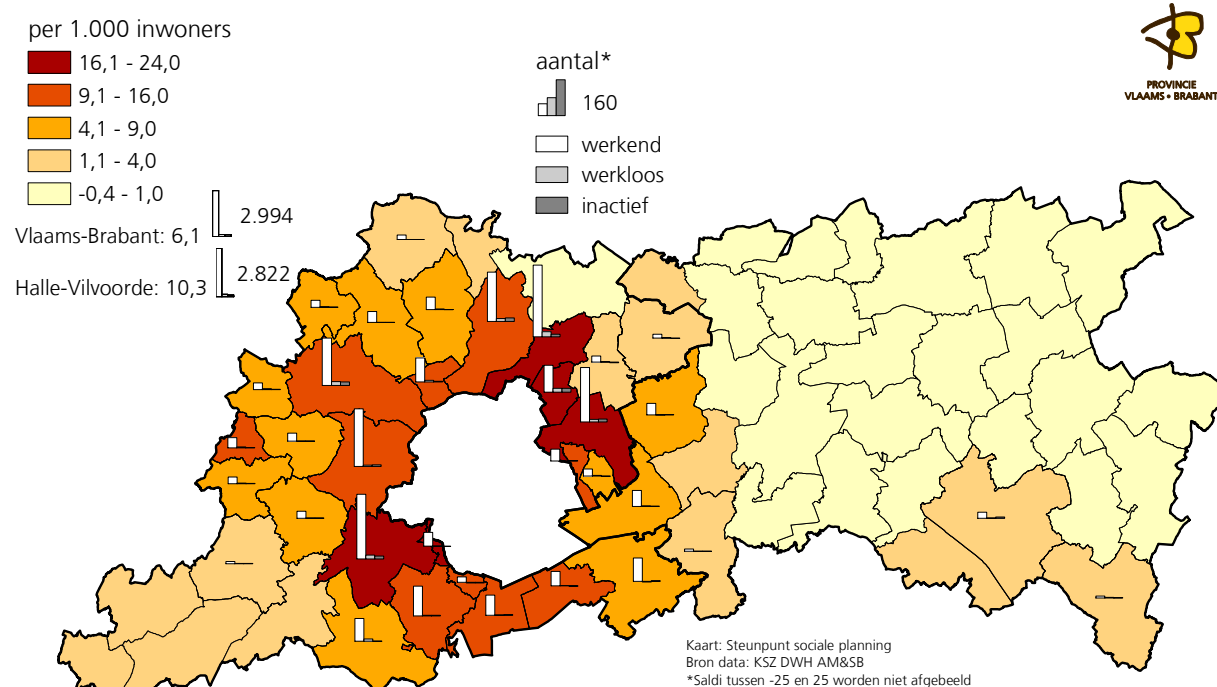
We verkregen van de KSZ ook enkele tabellen op gemeenteniveau, die de arbeidsmarktpositie en het equivalent inkomen van de verhuizers tussen Brussel en de Vlaams-Brabantse gemeenten weergeven, voor de periode 2007-2010.

6.3.1 Arbeidsmarktpositie

Kaart 17 geeft, voor elke Vlaams-Brabantse gemeente, het migratiesaldo met Brussel (de inwijkelingen verminderd met de uitwijkelingen) ten opzichte van het aantal inwoners in die

gemeente. Verder wordt op deze kaart, in absolute cijfers, het migratiesaldo voor de arbeidsmarktposities 'werkend', 'werkloos' en 'inactief' aangeduid⁴¹.

Kaart 17: Migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar arbeidsmarktpositie (werkend, werkloos, inactief) jaarlijks gemiddelde 2007-2010



Allereerst bevestigen de gegevens van de KSZ het positieve migratiesaldo van Brussel met Vlaams-Brabant: het aantal inwijkelingen vanuit Brussel overtreft ruim het aantal uitwijkelingen naar Brussel. Voor heel Vlaams-Brabant gaat het om een netto-stroom van 6,1‰: elk jaar verwelkomt Vlaams-Brabant netto, per 1.000 inwoners, zes nieuwe inwoners vanuit Brussel. In het arrondissement Halle-Vilvoorde loopt dit op tot 10,3‰, waarbij de grootste impact van deze netto-stroom op de inwonerstallen genoteerd worden voor Machelen, Drogenbos, Sint-Pieters-Leeuw, Zaventem en Vilvoorde. Wanneer we niet het saldo maar het totale volume van de verhuisbewegingen tussen de Vlaams-Brabantse gemeenten en Brussel bekijken, springen naast deze gemeenten, ook de faciliteitengemeenten eruit. De grootteorden van instroom en uitstroom zijn er echter meer in evenwicht.

De balkjes tonen de netto-stromen en geven aan dat deze bijna uitsluitend uit werkenden bestaan. Vilvoorde telt netto gezien jaarlijks meer dan 300 nieuwe werkende inwijkelingen vanuit Brussel. Voor Sint-Pieters-Leeuw, Dilbeek, Zaventem, Grimbergen en Asse liggen de saldi tussen 200 en 300 werkenden. Ook werklozen en inactieven verhuizen van Brussel naar de naburige gemeenten, maar aangezien de omgekeerde beweging bij deze groepen doorgaans even vaak voorkomt zijn de saldi hier erg klein. De hoogste saldi met betrekking tot de werklozen noteren we in Vilvoorde, Machelen, Sint-Pieters-Leeuw en Asse waar jaarlijks netto gezien 16 tot 23 werklozen instromen. De hoogste netto-stromen van de inactieven met een

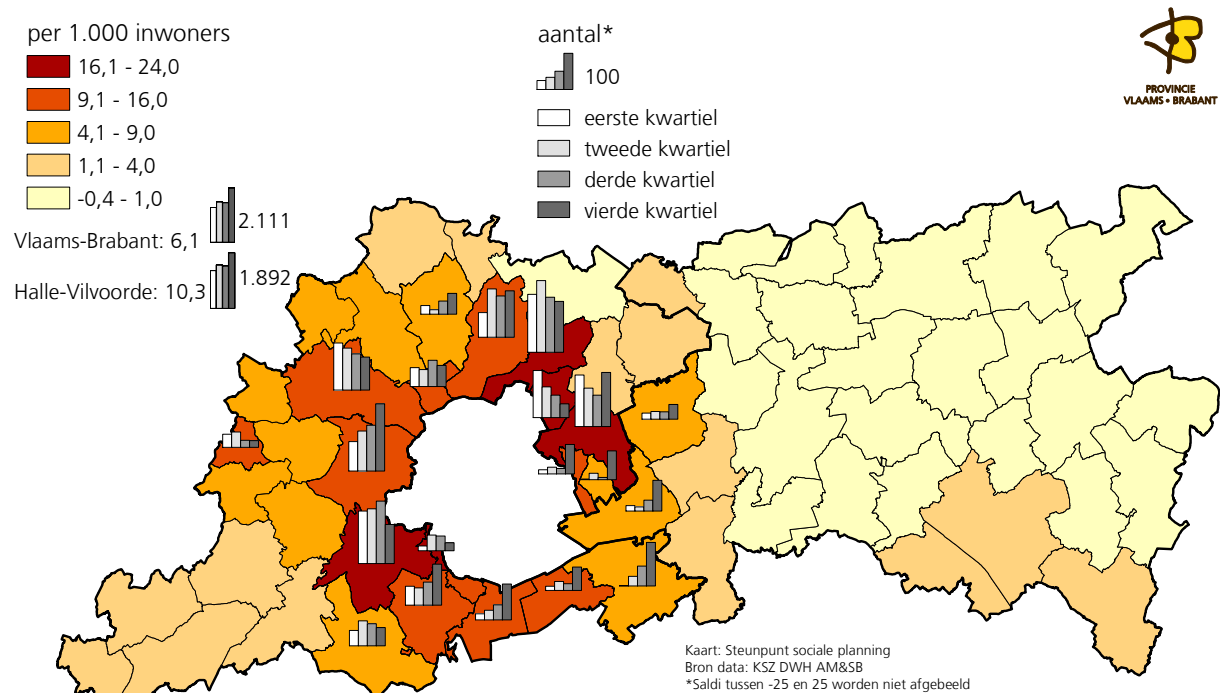
⁴¹ De categorieën 'rechtgevendenden voor kinderbijslag', '(brug)gepensioneerden' en 'andere' werden niet weergegeven in een balkje. Ze worden vanzelfsprekend wel meegenomen bij de berekening van de totale relatieve migratiesaldi.

uitkering worden opgetekend voor Machelen, Grimbergen, Asse en Zaventem. Hier gaat het steeds om een 15-tal personen.

6.3.2 Equivalent inkomen

Wanneer we het volume van alle verhuizingen van en naar Brussel bekijken, blijkt voor bijna elke gemeente dat personen in het laagste inkomenskwartiel het meest verhuizen. Ze vertrekken meer uit Brussel, maar ze migreren ook vaker naar Brussel en worden daardoor uitgevlakt in het saldo (Kaart 18). Daardoor is deze inkomensgroep bij de netto-instroom het minst vertegenwoordigd, en is de hoogste inkomensgroep het sterkst vertegenwoordigd. Relatief hoge saldi van de twee laagste equivalent inkomenskwartielen vinden we in Asse, Sint-Pieters-Leeuw, Machelen en Vilvoorde. Voor de hogere inkomens zien we vooral een beweging uit Brussel en weinig beweging naar Brussel. Alle gemeenten ten zuidoosten van Brussel hebben een grote netto-instroom uit het hoogste kwartiel. Dit heeft natuurlijk veel te maken met de woningmarkt in deze gemeenten. Zaventem is de enige gemeente die zowel een grote instroom aan lage als aan hoge inkomens kent.

Kaart 18: Migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar equivalent inkomen (in kwartielen t.o.v. Belgisch equivalent inkomen) jaarlijks gemiddelde 2007-2010



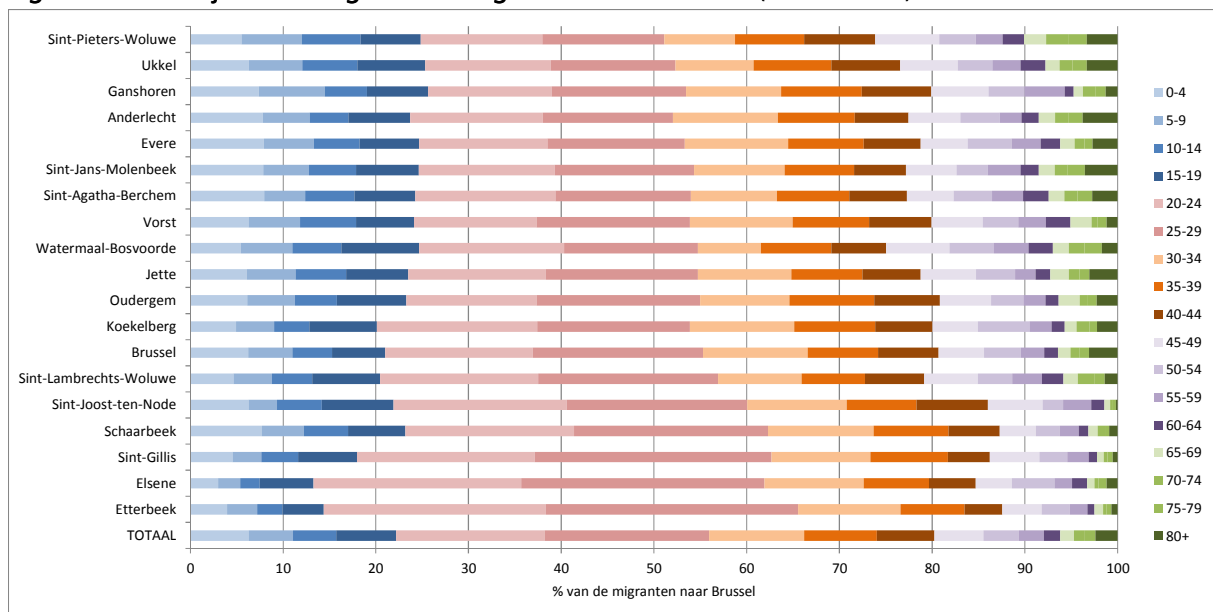
7. Verschillen tussen de Brusselse gemeenten

Tot nu werd het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel bekeken. De vraag of er verschillen zijn tussen de Brusselse gemeenten wat betreft migratiepatronen van en naar Vlaams-Brabant kan echter ook gesteld worden. Deze verschillen zijn er zeker. De jaarlijkse netto-migratie (uitwijking-inwijking) vanuit Watermaal-Bosvoorde naar Vlaams-Brabant bedroeg minder dan 3 inwoners per 1.000, terwijl dat meer dan 9 was in Evere. In Watermaal-Bosvoorde nam de bevolking in de laatste tien jaar echter af, terwijl ze in Evere met 15% toe nam. Deze verschillen

in bevolkingsgroei verklaren meer dan de helft van de verschillen tussen de Brusselse gemeenten inzake netto-migratie naar Vlaams-Brabant.⁴²

In vergelijking met de bevolkingsgroei is de netto-migratie opvallend laag in Sint-Jans-Molenbeek, Elsene, Etterbeek en Sint-Gillis. Wanneer we deze gemeenten niet meerekenen wordt de netto-migratie voor bijna 75% verklaard door de bevolkingsgroei in de laatste tien jaar.⁴³ In Sint-Jans-Molenbeek bedroeg de netto-migratie naar Vlaams-Brabant meer dan 6 personen per 1.000 inwoners, maar ten opzichte van de zeer forse bevolkingsgroei de laatste tien jaar blijft dat relatief beperkt. De bevolkingsgroei bedroeg er meer dan 25% en was daarmee het sterkst van alle Brusselse gemeenten. Elsene, Etterbeek en Sint-Gillis van hun kant zijn niet toevallig gemeenten waar relatief veel jongvolwassen zonder kinderen wonen. De infrastructuur en evenementen zijn daar op gericht, mede door de aanwezigheid van de universiteiten ULB en VUB op de grens van Elsene en Etterbeek. Daardoor oefenen deze gemeenten een sterke aantrekkingskracht uit op deze bevolkingsgroep (BISA, 2009)⁴⁴, waardoor de netto-migratie er relatief beperkt blijft. Die aantrekkingskracht blijkt ook uit Figuur 18, die de leeftijdsverdeling weergeeft van de migranten naar Brussel per gemeente. Algemeen zijn de belangrijkste groepen de 20-24-jarigen en de 25-29-jarigen (de gemeenten in de grafiek werd gesorteerd op de grootte van deze twee groepen samen). Dit geldt voor alle gemeenten, maar deze groepen zijn telkens het grootst in Etterbeek, Elsene en Sint-Gillis. De helft of meer van deze verhuizers zijn dan ook kinderen van achttien jaar of ouder die het huis verlaten of alleenstaanden. Bij de andere gemeenten is dat wat minder uitgesproken.

Figuur 18: Leeftijdsverdeling van de migranten naar Brussel (2008-2012)



Bron: Rijksregister, verwerking Steunpunt sociale planning

Bij de migranten die van Brussel komen vormen de 25-29-jarigen en de 30-34-jarigen de grootste groep, en dit geldt voor elke gemeente. In Elsene, Etterbeek en Sint-Gillis is dat het

⁴² Een lineaire regressie levert een R^2 waarde op van 0,51.

⁴³ Een lineaire regressie levert een R^2 waarde op van 0,72.

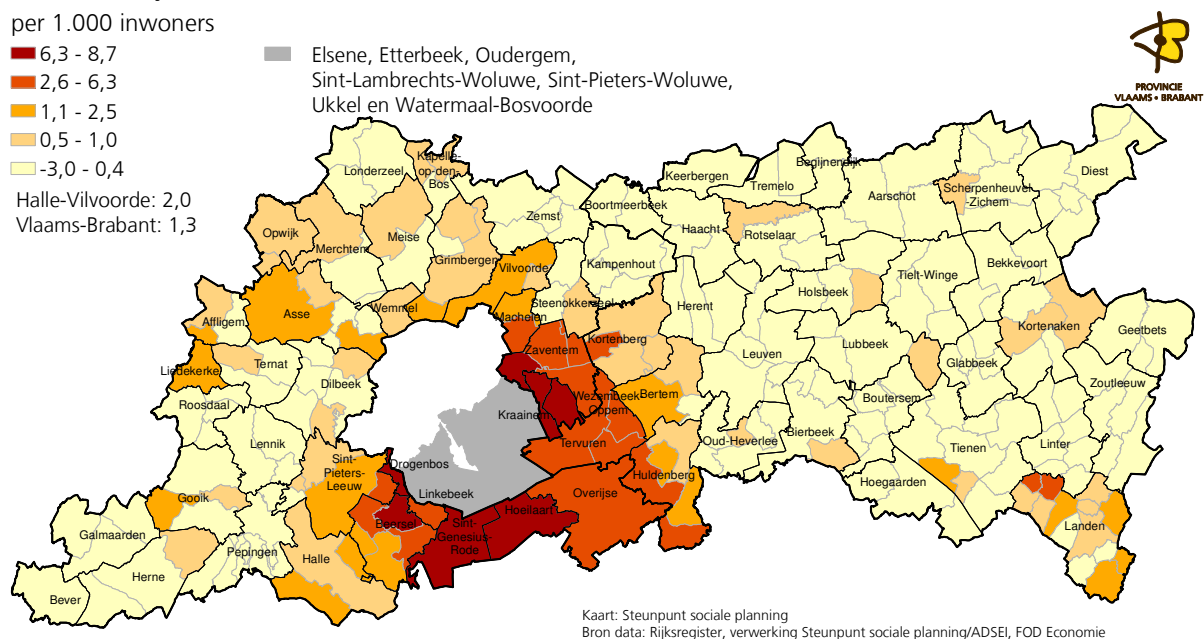
⁴⁴ Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) (2013), De conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, nummer 13.

sterkst, maar het verschil met de andere gemeenten is niet heel uitgesproken. In elke gemeente bestaat meer dan de helft van de vertrekkers uit ouders met minderjarige kinderen.

Wanneer we naar de origine van de verhuizers kijken, zijn de verschillen tussen de Brusselse gemeenten veel groter. Bij de verhuizers die van Brussel komen heeft dit natuurlijk te maken met de verschillende bevolkingssamenstelling van de gemeenten, maar de omgekeerde beweging vertoont telkens een gelijkaardig patroon. Gemeenten waar een bepaalde origine meer vertegenwoordigd is, trekken dus ook mensen van die origine aan. Wel is de Belgische herkomst bij deze laatste beweging wat belangrijker (maar veel minder groot dan wat geldt in Vlaams-Brabant als geheel), en is de groep van Oost-Europese origine daarin wat kleiner.

Er zijn ten slotte ook grote ruimtelijke verschillen: vanzelfsprekend heeft niet elke Brusselse gemeente een even sterke uitwisseling met elke Vlaams-Brabantse gemeente. Hierboven werd reeds vermeld dat de factor nabijheid zeer sterk speelt. Kaart 19 toont het migratiesaldo met de zuidoostelijke gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Elsene, Etterbeek, Oudergem, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel en Watermaal-Bosvoorde): de migratie is heel sterk gericht op de aanpalende gemeenten in de zuidoostelijke rand.

Kaart 19: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met de zuidoostelijke gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)



We kunnen de andere gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opdelen in drie groepen van ongeveer dezelfde bevolkingsgrootte: de noordoostelijke (Sint-Joost-ten-Node, Schaarbeek, Evere), de noordwestelijke (Jette, Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren, Koekelberg, Sint-Jans-Molenbeek) en de zuidwestelijke (Anderlecht, Vorst, Sint-Gillis). Ook voor deze drie groepen speelt nabijheid een doorslaggevende rol: de migratiesaldi zijn telkens veruit het hoogst in de nabijgelegen gemeenten. De migraties van de stad Brussel zijn wat meer gespreid, hoewel de grootste waarden ten noorden van de stad liggen, waar ze grenst aan Vlaams-Brabant.

Het gaat overigens niet alleen over ruimtelijk aanpalende gemeenten, vaak liggen ze ook op sociaal-economisch vlak dicht bij elkaar. De zeven zuidoostelijke gemeenten die hierboven

werden gegroepeerd, kennen het hoogste gemiddelde inkomen van het Brussels Gewest, en ook de zuidostrand rond Brussel kent gemiddeld een hoog inkomen. De inkomensverschillen tussen het zuidoosten van Brussel en de zuidoostelijke rand in Vlaams-Brabant zijn dan ook kleiner dan de interne verschillen in het Brussels Gewest of in de rand rond Brussel. Hetzelfde geldt voor het kanaalgebied, waar de inkomens relatief laag zijn. Het gaat om een (voorheen) sterk geïndustrialiseerd gebied langs het kanaal Charleroi-Brussel-Schelde in de Zennevallei, dat niet alleen in Brussel ligt (in delen van Vorst, Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis, Brussel, Koekelberg, Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek), maar ook in Vlaams-Brabant nog doorloopt, van Halle in het zuidwesten tot Vilvoorde in het noordoosten. Ook hier blijkt dat de klassieke (politieke) tegenstelling die wordt gemaakt tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Vlaamse rand sociaal-economisch dus niet erg zinvol is.

8. Enkele conclusies

De laatste vijf jaar zijn er meer dan 70.000 mensen uit Brussel naar Vlaams-Brabant verhuisd. De verhuisbewegingen van Vlaams-Brabant naar Brussel bedroegen ongeveer de helft hiervan. Dit betekent een netto-aangroei in Vlaams-Brabant van bijna 35.000 mensen. Dat is jaarlijks meer dan 6 personen per 1.000 inwoners. Voor de brede rand loopt dit cijfer op tot bijna 12 personen per 1.000 inwoners. De netto-aangroei uit het buitenland was veel minder omvangrijk, en een stuk kleiner dan de netto-uitstroom vanuit Vlaams-Brabant naar andere Belgische provincies. De natuurlijke aangroei van de bevolking in Vlaams-Brabant (geboorten min sterfte) is kleiner dan elk van die stromen, en is voor de totale bevolkingsaangroei dus het minst belangrijk.

Naast de netto-aangroei kunnen we ook kijken naar het totaal aantal verhuisbewegingen: de inwijkingen plus de uitwijkingen. Die is immers belangrijk voor de evolutie van de bevolkingssamenstelling binnen een gemeente. Het aantal bewegingen tussen Vlaams-Brabant en de andere Vlaamse provincies is bijna even groot als het aantal bewegingen tussen Vlaams-Brabant en Brussel. Het aantal verhuizingen binnen gemeenten en tussen gemeenten in Vlaams-Brabant is nog groter.

De netto-aangroei in Vlaams-Brabant vanuit Brussel is sinds het midden van vorig decennium erg constant, hoewel het aantal bewegingen wel een beetje toeneemt. Op langere termijn zijn de cijfers wel hoger dan in de jaren 1980 en 1990, maar heel wat lager dan in de jaren 1960 en 1970, vóór de oliecrisis.

Ook het profiel van de verhuizers is de laatste jaren weinig veranderd. Het zijn vooral jonge gezinnen die uit Brussel verhuizen. Omgekeerd zijn het vooral jonge alleenstaanden die naar Brussel verhuizen, maar deze aantallen zijn veel lager. Daardoor zorgt migratie vanuit Brussel voor een verjonging van de provincie: in Vlaams-Brabant is de gemiddelde inwoner 41 jaar, terwijl de gemiddelde instromer vanuit Brussel 29 jaar is. Dit is weliswaar een gemiddelde, gezien het vooral om jonge ouders en jonge kinderen gaat.

Wanneer we naar de origine van de verhuizers kijken, zien we wel een opvallende evolutie: het aantal mensen met een niet-Belgische origine stijgt sterk. 47% van de huidige instromers heeft een niet-Belgische nationaliteit bij geboorte, en dat bedraagt 58% wanneer we de als Belg geboren kinderen de origine meegeven van het gezinshoofd. De toename loopt natuurlijk samen met de sterk veranderende bevolkingssamenstelling in Brussel zelf, hoewel het aandeel

mensen van niet-Belgische origine op de bevolking daar nog hoger ligt. Het is opvallend dat ook de verhuizers naar Brussel vaker een niet-Belgische origine hebben dan gemiddeld in Vlaams-Brabant. De verschillen naar leeftijd en gezinsstructuur tussen de verhuizers van verschillende origine zijn erg klein: uit Brussel komen er telkens vooral jonge gezinnen met kinderen, en het zijn vooral jongvolwassenen die naar Brussel verhuizen. Dit is wat meer geaccentueerd bij mensen van Belgische origine.

Het socio-economisch profiel van de gemiddelde inwoner van Vlaams-Brabant verschilt sterk van dat van de Brusselaars. Zo kent Brussel een beduidend lager aandeel werkenden en een groter aandeel werklozen en inactieven. Ook de restcategorie 'andere' neemt er een zeer prominente plaats in. Naast de inactieven zonder uitkering kan deze restcategorie ook personen omvatten die werken voor een organisatie die niet onder de Belgische sociale zekerheid valt (vb. EU-instellingen, NAVO, ...). De personen die verhuizen van Brussel naar Vlaams-Brabant blijken, op socio-economisch vlak, geen representatief staal van de Brusselse bevolking te zijn. Onder de verhuizers zien we een groot aandeel werkenden. Van de bevolking op beroepsactieve leeftijd is ruim twee derde van de verhuizers van Brussel naar Vlaams-Brabant aan het werk als werknemer of zelfstandige, onder de Brusselse inwoners is dit de helft. Ook wanneer we de verhuizers en inwoners indelen naar hun eerste nationaliteit, vinden we telkens meer werkenden onder de verhuizers dan onder de inwoners. Daarenboven blijken ook meer kinderen, die geïdentificeerd worden als de rechtgevendenden voor kinderbijslag, mee te verhuizen. Gepensioneerden verhuizen dan weer beduidend minder. Het equivalent inkomen van deze verhuizers ligt ook hoger: van de Brusselse inwoners heeft slechts 36% een inkomen hoger dan de Belgische mediaan, voor de verhuizers uit Brussel is dit ongeveer 47%. Wel valt bijna een derde van de verhuizers van Brussel naar Vlaams-Brabant in het laagste inkomenskwartiel.

De verhuizers van Vlaams-Brabant naar Brussel, ongeveer de helft in aantal, zijn iets minder aan het werk en meer werkloos of inactief dan personen die de omgekeerde beweging maken. Ook het aandeel kinderen is lager in de beweging naar Brussel dan in de beweging vanuit Brussel. Net als bij de verhuizers vanuit Brussel valt ook voor de verhuizers naar Brussel de oververtegenwoordiging van het laagste inkomenskwartiel op. Daardoor is deze inkomensgroep bij de netto-stroom uit Brussel het minst vertegenwoordigd en de hoogste inkomensgroep het sterkst.

De netto-inwijking uit Brussel is veel groter in de gemeenten die het dichtst bij Brussel liggen, maar er zijn wel een aantal verschillen. De cijfers zijn wat minder hoog in de zuidoostelijke gemeenten (die wel veel internationale migraties kennen), maar gaan er de laatste jaren wel vaak in stijgende lijn. In de andere aan Brussel grenzende gemeenten is de netto-instroom hoger, maar in het noorden en oosten stijgt die meestal niet, terwijl dat in het westen en het zuiden wel het geval is. In de tweede ring van gemeenten, iets verder van Brussel weg, waar de instroom minder hoog is, zien we vaak een stijging in de gemeenten in het noordwesten, maar niet in het zuidwesten en het oosten.

De verschillen tussen de gemeenten naar leeftijd en gezinspositie zijn niet zo groot. Opvallend is wel het sterk negatieve saldo van de 18-29-jarigen in het zuidoosten: enerzijds zijn er in deze groep maar weinig die vanuit Brussel naar Vlaams-Brabant verhuizen, anderzijds is de uitstroom vanuit Vlaams-Brabant naar Brussel er erg hoog, vooral in de faciliteitengemeenten.

Op het vlak van origine zijn de verschillen tussen de gemeenten groter. Mensen met een EU-origine verhuizen minder ver van Brussel. Er zijn ook grote verschillen tussen EU-origines onderling. Zo is de instroom van gezinnen met een Zuid-Europese origine in het zuidwesten opvallend. Niet toevallig wonen personen van Zuid-Europese origine ook in Brussel vaak in het zuidwesten. Ook bij de personen met een niet-EU-origine zien we dat de afstand tot de oorspronkelijke woonplaats speelt. Zo trekken gezinnen van Turkse origine, die vooral in het noordoosten van Brussel sterk vertegenwoordigd zijn, vooral naar het noordoosten.

Los van de origine, speelt nabijheid dus een grote rol: de meerderheid van de verhuisbewegingen gebeurt naar naburige gemeenten, of wat verder weg maar in dezelfde richting. Ook op socio-economisch vlak sluiten de gebieden in Vlaams-Brabant vaak aan bij de aangrenzende Brusselse gebieden, ook al ligt de administratieve grens van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ertussen.

Er zijn ook grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten in de netto-uitstroom naar Vlaams-Brabant. Algemeen geldt dat de uitstroom naar Vlaams-Brabant groter wordt naarmate de bevolkingsgroei in de gemeente groter is: de helft van de verschillen tussen de Brusselse gemeenten inzake uitstroom naar Vlaams-Brabant kan worden verklaard door de verschillen in bevolkingsgroei in de laatste jaren. Dat wordt zelfs drie kwart wanneer we de gemeenten niet meerekenen waar de bevolkingsgroei uitzonderlijk groot was of die, door de aanwezigheid van universiteiten, heel wat jongvolwassenen aantrekken.

Op vlak van arbeidsmarktpositie zijn de verschillen in de samenstelling van de netto-stromen naar de Vlaams-Brabantse gemeenten eerder beperkt. Het overgrote deel van de nieuwe inwoners wordt als 'werkend' aangeduid. Ook werklozen en inactieven verhuizen van Brussel naar Vlaams-Brabant, maar aangezien de omgekeerde beweging bij deze groepen doorgaans even vaak voorkomt, gaat het hier om erg beperkte saldi. Voor de equivalente inkomens zien we wel een verschil in samenstelling wanneer de brede rand opgedeeld wordt in de verschillende gemeenten. Relatief hoge saldi van de laagste twee inkomensklassen vinden we in Asse, Sint-Pieters-Leeuw, Machelen en Vilvoorde. Alle gemeenten ten zuidoosten van Brussel worden dan weer gekenmerkt door een hoge netto-instroom van het hoogste inkomenskwartiel.

DEEL III: Pendel

Ook de dagdagelijkse verplaatsingen die individuen doen om naar het werk of naar school te gaan, kunnen een indicatie geven van de verwevenheid van verschillende regio's. Wanneer deze verplaatsingen een gemeentegrens overschrijden, wordt er doorgaans gesproken van pendelbewegingen. In dit deel wordt zowel de woon-werk- als de woon-schoolpendel van naderbij bekeken.

9. Werkpendel

Een duidelijk beeld van de werkpendel kan inzichten op verschillende vlakken verschaffen. Vooreerst is zulk beeld interessant vanuit mobiliteitsoogpunt; waar kunnen we verkeersknelpunten verwachten? Waar een hoge nood aan openbaar vervoer? Daarnaast is een zicht op de pendelbewegingen van belang om een aantal economische begrippen, zoals economische activiteit en werkzaamheidsgraad, duidelijk te kaderen. En pendelaar wordt immers opgenomen in de werkzaamheidsgraad van zijn woongemeente, maar draagt bij tot de economische activiteit van zijn werkgemeente. Bovendien kan de werkpendel ook een indicatie zijn van een zekere mismatch op de lokale arbeidsmarkt. Wanneer de lokale arbeidskrachten de competenties die op de lokale arbeidsmarkt gevraagd worden, niet bezitten, wordt het aantrekken van werknemers met de juiste competenties uit andere regio's immers een noodzaak.

9.1 Pendelstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel

Het in kaart brengen van de pendelstromen van de Belgische werknemers was lange tijd niet zo eenvoudig. Het ontbrak vaak aan allesomvattende gegevens, zeker wanneer men uitspraken wilde doen op gemeentelijk niveau. De pendelstromen in dit dossier worden in eerste instantie gemeten aan de hand van administratieve gegevens verzameld in de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.⁴⁵ Deze geven, voor alle werknemers⁴⁶, een indicatie van de woon- en werkplaats.⁴⁷ Een beperking van deze data is dat we geen gegevens hebben voor de personen die niet tewerkgesteld zijn in een RSZ- of RSZPPO-plichtige onderneming of instelling. Hieronder vallen bijvoorbeeld buitenlandse diplomaten, EU-ambtenaren, werknemers van de NAVO of andere internationale instellingen. Aangezien het grootste deel van de werkgelegenheid van in België gevestigde internationale instellingen zich in Brussel bevindt, moeten de pendelstromen naar Brussel die op basis van deze data berekend worden, dan ook steeds gezien worden als een ondergrens.

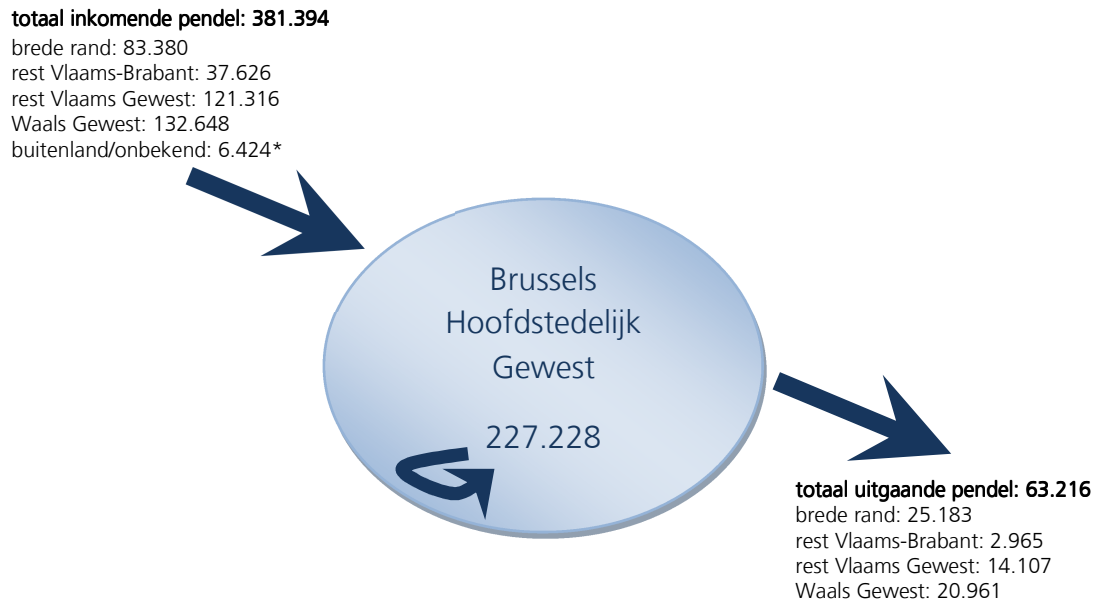
⁴⁵ Meer bepaald gegevens uit de DmfA-aangifte (Déclaration multifonctionnelle / multifunctionele Aangifte), zoals die sinds 2003 gebruikt wordt door zowel RSZ (Rijksdienst Sociale Zekerheid) als RSZPPO (Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke Overheidsdiensten). Meer info zie <https://www.ksz-bcss.fgov.be/>

⁴⁶ Zelfstandigen zijn niet opgenomen in deze cijfers. Bij de gegevens van RSZPPO gaat het om de locatie van de hoofdzetel en niet om de vestigingsplaats.

⁴⁷ Het gaat hier om gegevens op persoonsniveau. Voor een persoon met 2 of meer deeltijdse jobs wordt enkel de belangrijkste job meegenomen voor de analyse.

Figuur 19 geeft een overzicht van de pendelbewegingen die we uit deze gegevens kunnen afleiden en laat toe een aantal belangrijke begrippen te definiëren en te illustreren. We focussen hier op het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het spreekt voor zich dat zulke figuur voor elke andere regio of gemeente kan aangemaakt worden.

Figuur 19: Pendelstromen Brussel (31/12/2010)



* De omgekeerde beweging, de uitgaande pendel vanuit Brussel naar het buitenland, kan niet gemeten worden aan de hand van deze dataset.

Bron: KSZ DWH AM & SB, verwerking Steunpunt sociale planning

De *interne werkgelegenheid* (608.622) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan berekend worden als de personen die in het gewest wonen én werken (227.228), vermeerderd met de inkomende pendelaars uit de andere gewesten of het buitenland (381.394). De *beroepsbevolking* (290.444) wordt dan omschreven als de Brusselaars die in het gewest werken (227.228) en de uitgaande pendelaars (63.216). Andere veelgebruikte indicatoren zijn:

- *de inkomende pendelintensiteit* (62,67%): het aandeel inkomende pendelaars (381.394) op de interne werkgelegenheid (608.622);
- *de uitgaande pendelintensiteit* (21,77%): het aandeel uitgaande pendelaars (63.216) op de totale beroepsbevolking (290.444);
- *het pendelsaldo* (+318.178): de inkomende pendel (381.394) verminderd met de uitgaande pendel (63.216). Een positief saldo geeft aan dat het aantal personen dat het gewest binnenkomt om er te werken groter is dan het aantal dat het gewest verlaat en dat dit gewest dus een aantrekkingspool voor werkgelegenheid is. Wanneer dit saldo negatief zou zijn, dan betekent dit dat de woonfunctie primeert;
- *het pendelvolum*e (444.610): de som van de inkomende pendel (381.394) en de uitgaande pendel (63.216).

Tabel 6 geeft een overzicht van deze kerncijfers voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor de jaren 2007-2010.

Tabel 6: Pendelgegevens voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 31/12

	inkomende pendel	werkende inwoners	uitgaande pendel	pendelsaldo	pendel- volume
2007	384.470	217.535	62.163	+ 322.307	446.633
2008	383.767	218.551	65.981	+ 317.786	449.748
2009	379.770	222.068	62.577	+ 317.193	442.347
2010	381.394	227.228	63.216	+ 318.178	444.610
	inkomende pendel- intensiteit	interne werk- gelegenheid	uitgaande pendel- intensiteit	beroeps- bevolking	
2007	63,86%	602.005	22,23%	279.698	
2008	63,72%	602.318	23,19%	284.532	
2009	63,10%	601.838	21,98%	284.645	
2010	62,67%	608.622	21,77%	290.444	

Bron: KSZ DWH AM & SB, verwerking Steunpunt sociale planning

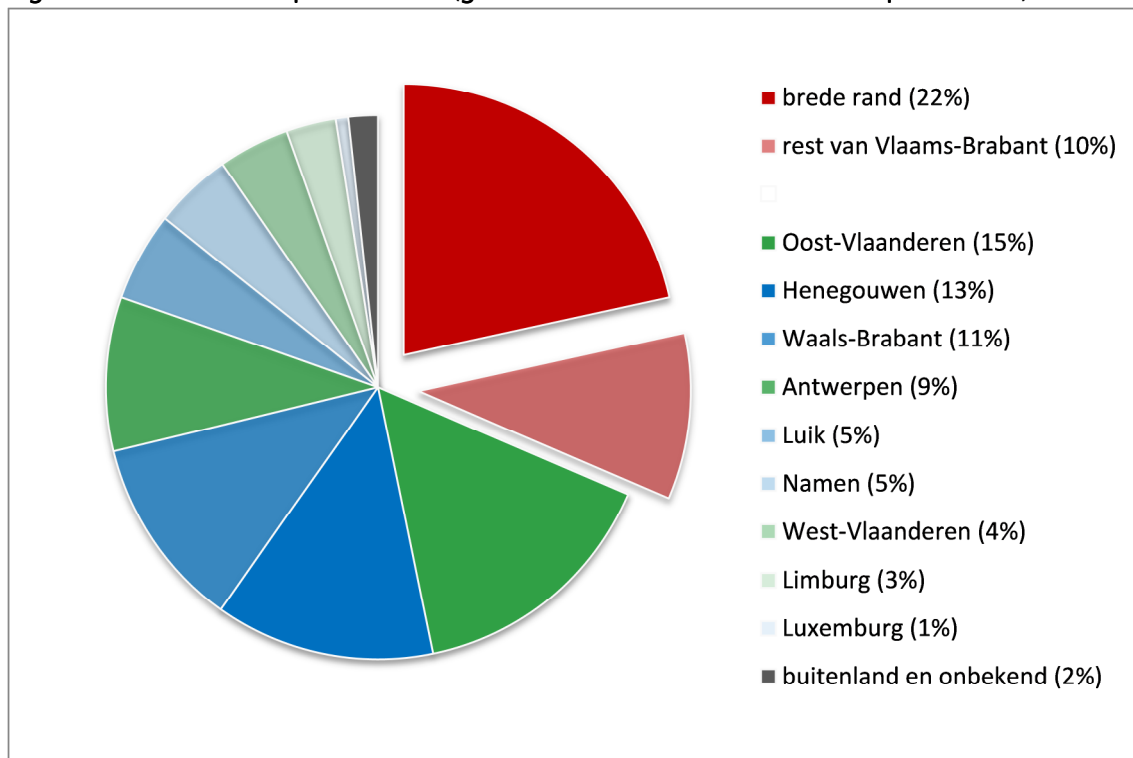
De interne werkgelegenheid in Brussel is met ruim 600.000 werkplaatsen zeer hoog. Om aan deze grote vraag naar (vaak hooggeschoolde) arbeid te voldoen trekt Brussel dagelijks dan ook een groot aantal pendelaars aan. Meer dan 60% van de jobs in het gewest wordt ingevuld door pendelaars die buiten het gewest wonen. De omgekeerde beweging, die van de uitgaande pendelaars, komt minder voor: voor elke Brusselaar die buiten het gewest werkt, werken 6 niet-Brusselaars in Brussel. Slechts een vijfde van de loontrekkende Brusselse beroepsbevolking werkt buiten Brussel.

In de weliswaar korte observatieperiode van 2007-2010 is er ook een evolutie merkbaar. We zien een stijgend aantal werkende inwoners en een toenemende beroepsbevolking. Verderop in dit dossier (9.3) gaan we aan de hand van langlopende enquêtegegevens dieper in op deze evolutie.

Over de bestudeerde periode van 2007-2010 (telkens toestand 31.12) zijn er gemiddeld 382.350 pendelaars. Figuur 20 geeft aan dat twee derde van deze pendelaars uit het Vlaams Gewest komt. Ongeveer een derde van de pendelaars die in Brussel werken, woont in Vlaams-Brabant en dan vooral in de gemeenten die we eerder definieerden als de brede rand (22%). De overige Vlaamse pendelaars komen uit de naburige provincies Oost-Vlaanderen (15%) en Antwerpen (9%). De pendelaars vanuit het Waals Gewest wonen voornamelijk in de provincie Henegouwen (13%) en Waals-Brabant (11%).

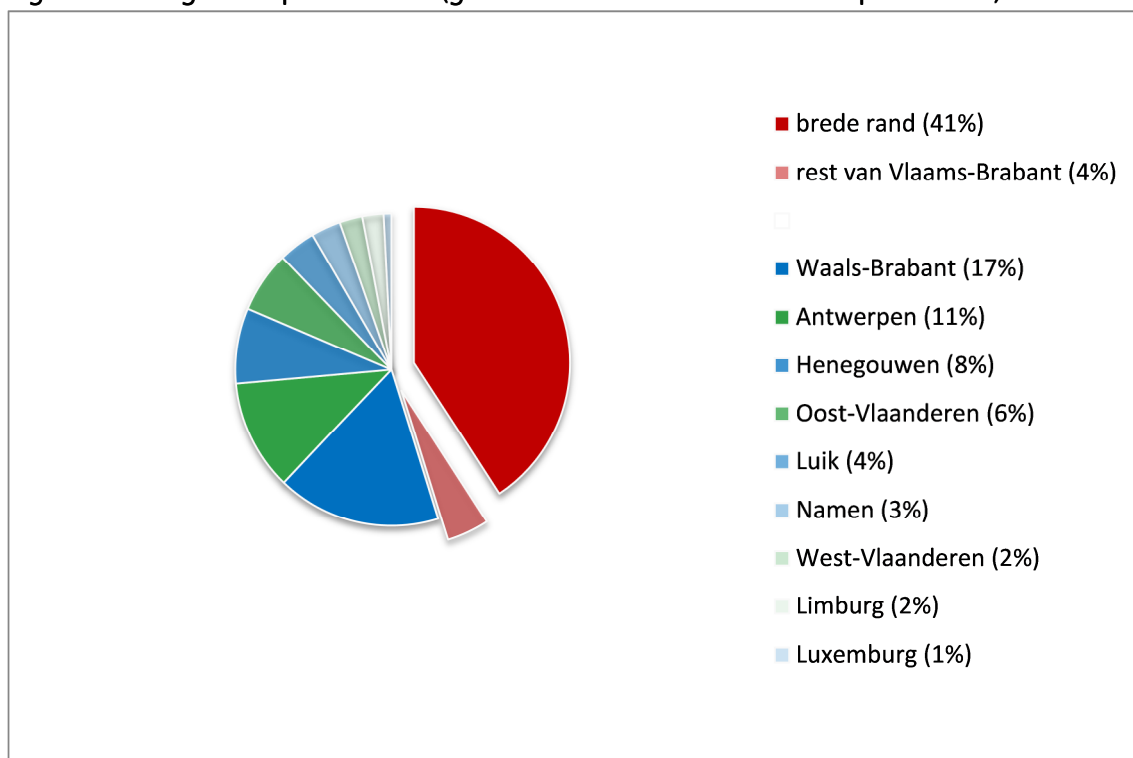
De uitgaande pendel vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Figuur 21) is een stuk lager, met 63.484 uitgaande pendelaars. Nog meer dan bij de instroom, lijkt hier de factor 'nabijheid' van belang. Een groot deel van deze werknemers is immers aan de slag in de naburige gemeenten van de brede rand (41%). 17% van de pendelende Brusselaars gaat daarnaast naar Waals-Brabant.

Figuur 20: Inkomende pendel BHG (gemiddelde 2007-2010: 382.350 pendelaars)



Bron: KSZ DWH AM & SB, verwerking Steunpunt sociale planning

Figuur 21: Uitgaande pendel BHG (gemiddelde 2007-2010: 63.484 pendelaars)



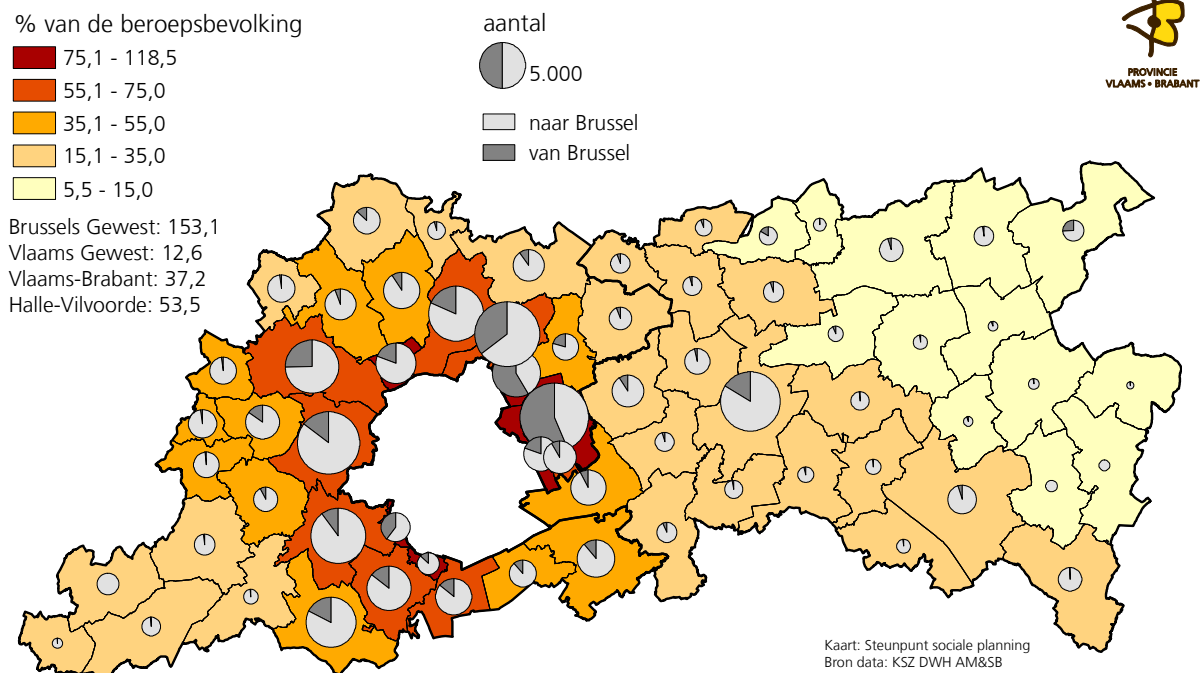
Bron: KSZ DWH AM & SB, verwerking Steunpunt sociale planning

9.2 Ruimtelijke verschillen

Uit de vorige paragraaf kwam reeds naar voor dat het rekruteringsgebied van Brussel zeer ruim is. We vinden inkomende pendelaars vanuit het hele land. De belangrijkste stromen komen echter vanuit de naburige provincies. De gegevens van het DWH AM&SB laten toe deze verplaatsingen verder te differentiëren voor de verschillende gemeenten van Vlaams-Brabant.

Kaart 20 geeft het totaal aantal pendelbewegingen (inkomend en uitgaand) tussen de verschillende Vlaams-Brabantse gemeenten en Brussel ten opzichte van de beroepsbevolking in de betreffende gemeente. Allereerst zien we hoge relatieve en absolute waarden in de aan Brussel grenzende gemeenten. Vooral de facilitéengemeenten blijken hierbij zeer verweven met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In vrijwel alle gemeenten domineert de uitstroom naar Brussel. Enkel in Zaventem en Machelen zien we meer instroom van Brusselse werknemers, dan uitstroom naar Brussel. De aanwezigheid van de luchthaven zorgt er immers voor dat ook deze gemeenten belangrijke werkgelegenheidspolen in de regio zijn.

Kaart 20: Pendelvolumen met Brussel (31/12/2010)

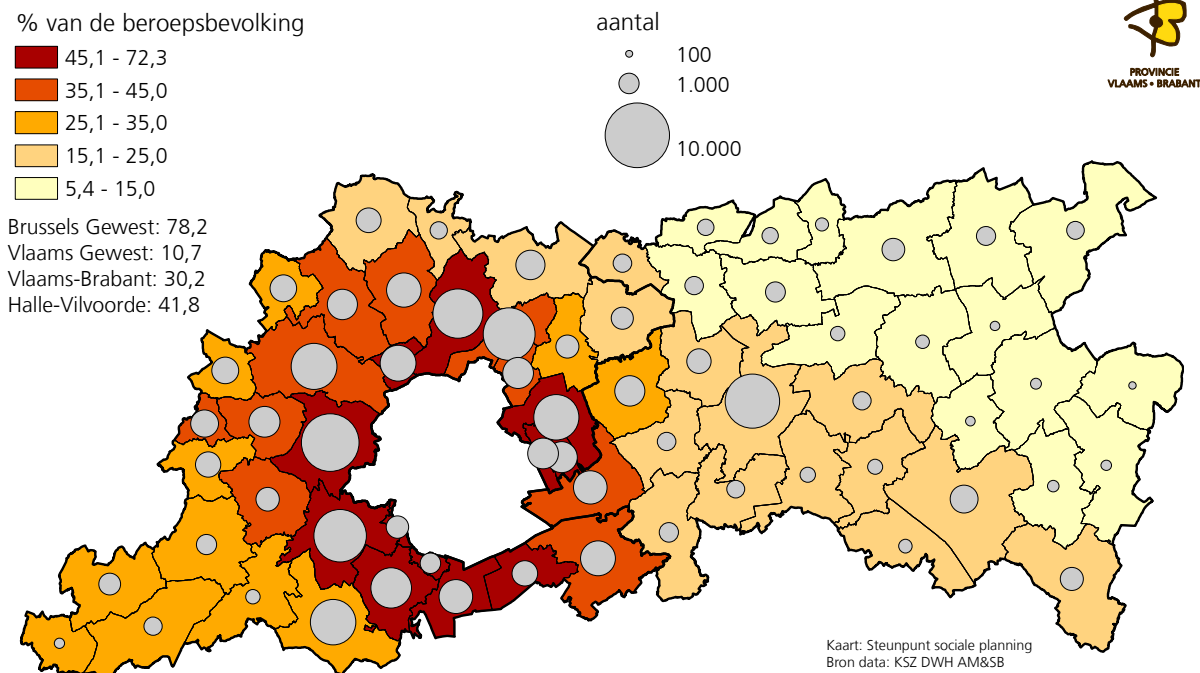


De uitgaande en inkomende pendelintensiteit geven vervolgens aan wat de wisselwerking met Brussel voor de (arbeids)markt in een bepaalde gemeente betekent.

Kaart 21 geeft de uitgaande pendelintensiteit naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Voor elke Vlaams-Brabantse gemeente worden de pendelaars naar Brussel tegenover de beroepsbevolking van de betreffende gemeente gezet. Met andere woorden, hoeveel van de loontrekkende inwoners van een gemeente pendelen naar Brussel? De hoogste uitgaande pendelintensiteit naar Brussel vinden we terug in de randgemeenten Linkebeek (72,3%), Drogenbos (71,5%), Kraainem (68,4%), Wemmel (64,2%) en Wezembeek-Oppeem (63,1%). Dit zijn vooral residentiële gemeenten met een uitgesproken woonfunctie die voor hun werkzaamheid sterk aangewezen zijn op het jobaanbod in het Brussels Gewest. Daarnaast lijkt de uitgaande pendelintensiteit af te nemen met de afstand tot Brussel. Ten oosten en ten

noorden van Brussel gebeurt dit duidelijk sneller, wat te maken heeft met de aanwezigheid van andere tewerkstellingspolen als Leuven en Mechelen.

Kaart 21: Uitgaande pendelintensiteit naar Brussel (31/12/2010)



De Brusselse inkomende pendelintensiteit geeft aan hoe groot het aandeel personen is dat vanuit Brussel komt ten opzichte van het totaal aantal werknemers tewerkgesteld in de gemeente. We stelden eerder al vast dat het aantal uitgaande pendelaars uit Brussel beperkt is. Het aandeel van deze pendelaars in de lokale arbeidsmarkten van de Vlaams-Brabantse gemeenten is dan ook marginaal. Enkel in de facilititeitengemeenten (gemiddeld 22%) en de luchthavenregio (Machelen, Vilvoorde, Zaventem – gemiddeld 15%) zien we een substantieel aandeel Brusselse pendelaars.

9.3 Evolutie van de pendelstromen

Om de evolutie van de pendelstromen over langere termijn in kaart te brengen maken we gebruik van de gegevens van de Enquête Arbeidskrachten (EAK)⁴⁸.

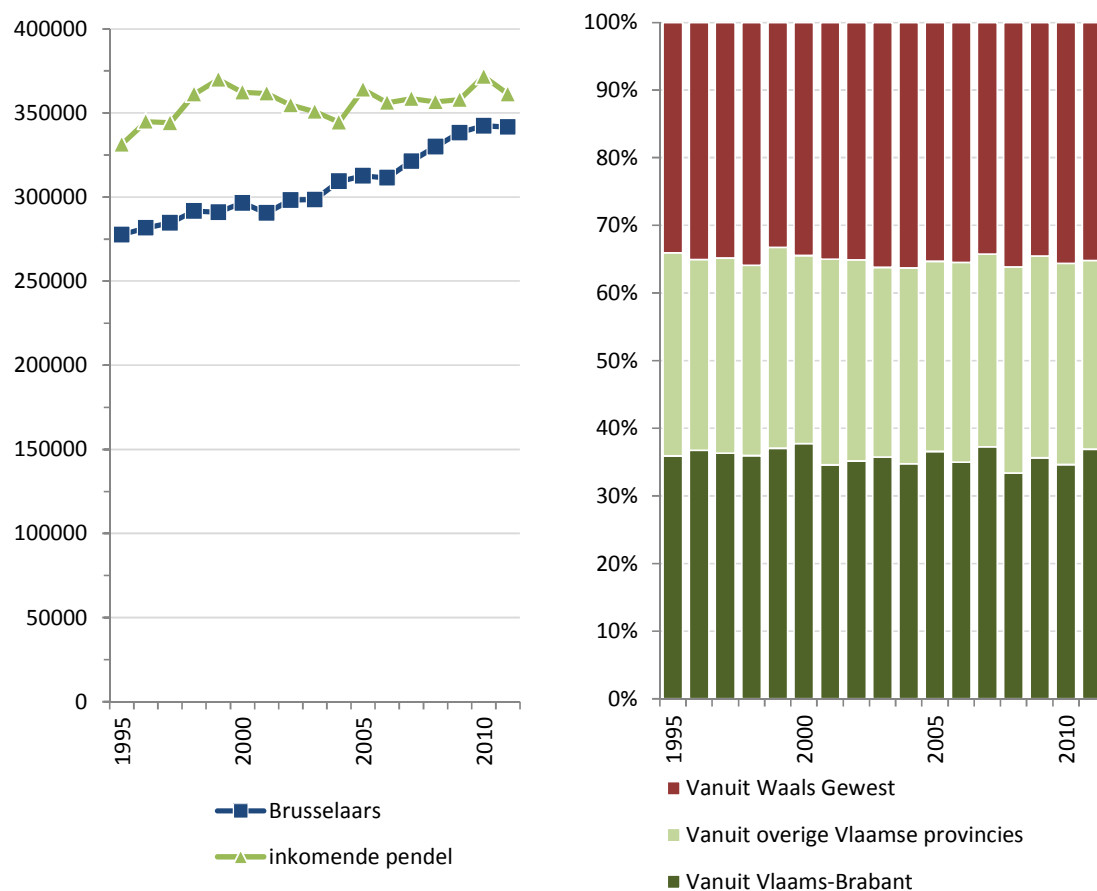
Het linkse luik van Figuur 22 toont het absoluut aantal werkenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ingedeeld naar inwoners en inkomende pendelaars, het rechtse luik geeft aan van waar de inkomende pendelaars komen.

⁴⁸ De EAK, in België georganiseerd door ADSEI, is een socio-economische enquête bij de huishoudens met als voornaamste doelstelling de populatie op actieve leeftijd (vanaf 15 jaar) op te delen in drie onderscheiden groepen (nl. werkenden, werklozen, en niet-actieve personen), en over elk van deze categorieën beschrijvende en verklarende gegevens te verstrekken. De enquête vertrekt van een representatieve steekproef van de volwassen bevolking. Voor België telt deze steekproef jaarlijks ongeveer 90.000 individuen. In de vragen wordt ook gepeild naar het woon-werkverkeer van de respondenten. De resultaten worden vervolgens geëxtrapoleerd naar de volledige Belgische bevolking. De lange tijdspanne maakt deze bron geschikt om evoluties doorheen de tijd te bekijken.

Het aantal werkenden in Brussel steeg tussen 1995 en 2011 met een kleine 100.000, van 608.996 naar 702.824 werknemers. Dit is een stijging met 15%. Deze stijging is voor twee derde terug te brengen op het gestegen aantal werkenden dat in Brussel woont én werkt.⁴⁹ Zo zien we dat, waar in 1995 de inkomende pendel de inwonende werknemers duidelijk oversteeg, deze verdeling in 2011 bijna naar een 50/50-verdeling evolueerde.

Wanneer ingezoomd wordt op de woonplaats van de pendelaars naar Brussel, blijkt dat ongeveer twee derde van de pendelaars uit het Vlaams Gewest komt; gemiddeld 36% uit de provincie Vlaams-Brabant en 29% uit de overige Vlaamse provincies. Een derde van de Brusselse werkenden die buiten het BHG wonen, pendelt vanuit het Waals Gewest. Deze aandelen blijven tussen 1995 en 2011 relatief constant.

Figuur 22: Aantal werkenden in het BHG naar woonplaats (links). Verdeling van de inkomende pendel in het BHG naar woonplaats van de werkende (rechts).



Bron: EAK, verwerking Steunpunt sociale planning

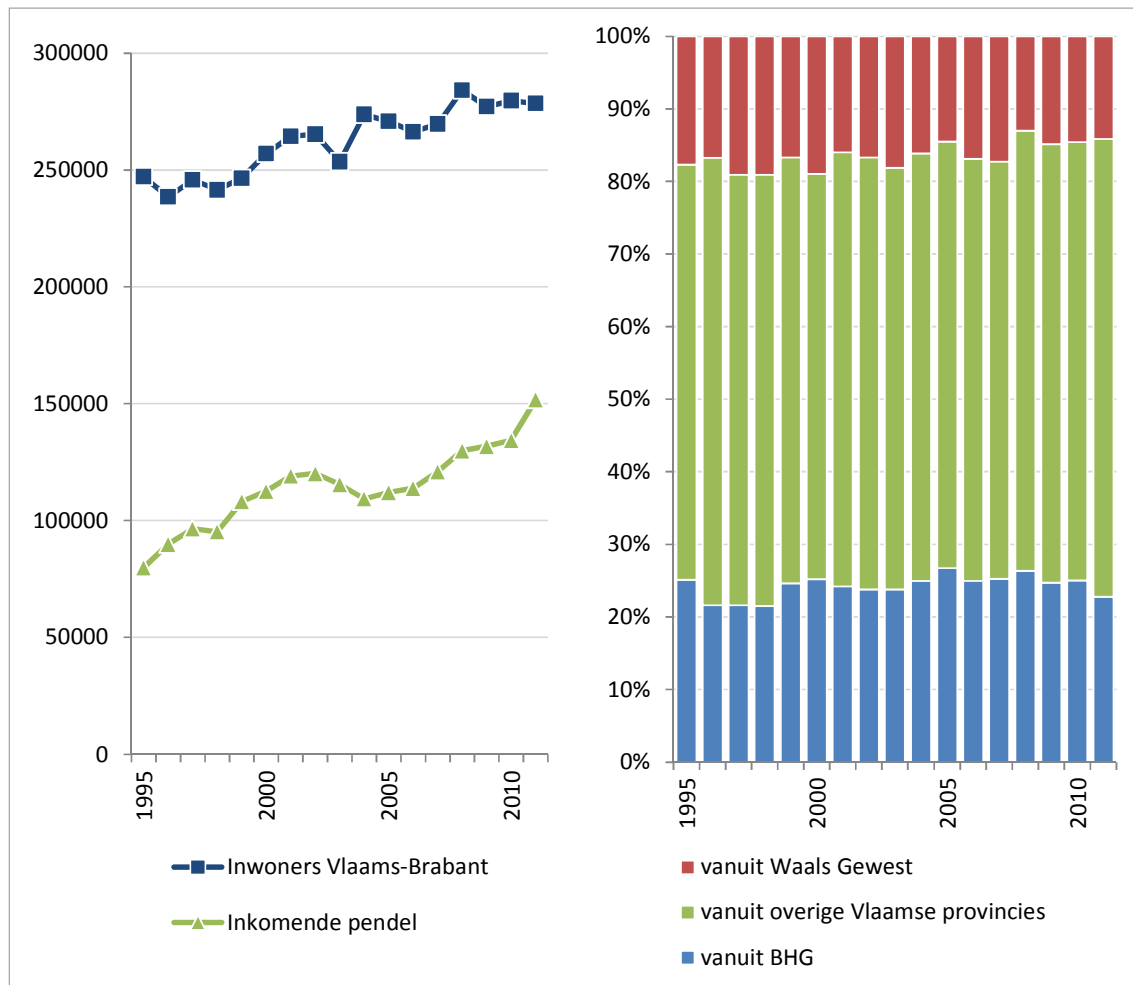
Voor de werkenden in Vlaams-Brabant kunnen we gelijkaardige grafieken opmaken (Figuur 23). Het aantal werkenden in Vlaams-Brabant steeg, tussen 1995 en 2011, met 31,5% van 326.984

⁴⁹ Deze stijging stelden we ook vast op basis van de data van de KSZ DWH AM&SB. Wel zijn de absolute cijfers een stuk hoger in vergelijking met die van de KSZ. Het verschil kan mogelijk verklaard worden door het feit dat in de cijfers van de EAK wel zelfstandigen en werknemers van internationale instellingen opgenomen werden. Daarenboven kunnen ook de andere referentieperiode of de verschillende definitie van de werkenden een invloed hebben.

naar 430.092 individuen. Deze stijging is voor het overgrote deel toe te schrijven aan de stijging van het aantal inkomende pendelaars.

Het lijkt dat de verdeling van de inkomende pendel over verschillende regio's weergeeft, toont weinig evolutie. De overgrote meerderheid van de pendelaars naar Vlaams-Brabant komt uit één van de overige Vlaamse provincies. Bijna een kwart van de personen pendelt vanuit Brussel. Minder dan 20% van de pendelaars komt van over de taalgrens. Ook eerder onderzoek⁵⁰ gaf aan dat de taalgrens een grens is die pendelaars niet vlot overschrijden.

Figuur 23: Aantal werkenden in Vlaams-Brabant naar woonplaats (links). Verdeling van de inkomende pendel in Vlaams-Brabant naar woonplaats van de werkende (rechts).



Bron: EAK, verwerking Steunpunt sociale planning

⁵⁰ - Vanderbiesen W., Herremans W. & Sels L. (2013) Afbakening en profiel van lokale arbeidsmarkten in Vlaanderen, WSE-report, Steunpunt Werk en Sociale Economie, Leuven.

- Persyn, D. & Torfs, W. (2011) Lokale Arbeidsmarkten in Vlaanderen. Vives Briefings, juli 2011. Leuven: Vlaams Instituut voor Economie en Samenleving.

- Verhetsel A. et al. (2009) Pendel in België. De woon-werkverplaatsingen. De woon-schoolverplaatsingen. Monografieën socio-economische enquête 2001.

9.4 Gebruikte vervoermiddelen

Tot slot zoomen we kort in op de vervoermiddelen die gebruikt worden voor de pendel van en naar Brussel. Snel valt op dat hierrond relatief weinig gegevens bekend zijn. In de gebruikte administratieve data zijn geen gegevens opgenomen met betrekking tot de manier waarop de pendelaars zich verplaatsen. De jaarlijkse enquête die de FOD Mobiliteit uitvoert bij grote ondernemingen, peilt wel naar het gebruikte vervoermiddel, maar maakt het invullen van deze vraag enkel verplicht voor pendelaars die met het openbaar vervoer of de fiets komen werken, wat de antwoorden danig vertekent. In een katern van Brussel Mobiliteit⁵¹ wordt dieper ingegaan op de vervoermiddelen die gebruikt worden bij verplaatsingen in, van en naar Brussel. Zij gebruiken hiervoor enquêtegegevens van MOBEL en BELDAM⁵². In de eerste plaats geven ze aan dat de verplaatsingen van en naar Brussel vaak multimodale verplaatsingen zijn. In bijna 60% van de gevallen gebruikt men meer dan één vervoermiddel. Wanneer enkel gekeken wordt naar de hoofdvervoerswijze, dit is de vervoerswijze waarmee de grootste afstand binnen de verplaatsing wordt afgelegd, zien we dat 63,7% van de verplaatsingen van en naar Brussel met de auto gebeurt; 51,0% als chauffeur en 12,7% als passagier. Daarna komt de trein, met 26,3% van de verplaatsingen van en naar Brussel. Wanneer deze gegevens vergeleken worden met de mobiliteitssituatie 10 jaar eerder, blijkt dat het aandeel verplaatsingen met de auto ongeveer 10% daalde terwijl het aantal verplaatsingen met de trein toenam. De gegevens laten echter niet toe te besluiten dat het om dezelfde pendelaars gaat, die hun vervoerswijze veranderden en de auto lieten staan voor de trein. Mogelijk veranderde immers ook het profiel van de pendelaars.

10. Schoolpendel

Naast de werkpencil, vormt ook de schoolpendel een belangrijk onderdeel van de dagdagelijkse verplaatsingen. In dit dossier zoomen we in op het leerplichtonderwijs. Hiervoor maken we gebruik van de databank van het Departement Onderwijs en Vorming die voor elke leerling zowel de woonplaats als de schoolplaats bevat. Hierbij maken we een onderscheid naar de verschillende onderwijsniveaus: basisonderwijs (kleuter en lagere school) en secundair onderwijs. Dit is van belang omdat de leerlingen uit verschillende niveaus zeer verschillend kunnen zijn op het vlak van mobiliteit: voor basisonderwijs zijn er doorgaans keuzeopties in elke gemeente, terwijl het secundair onderwijs meer gespecialiseerd is. Niet in elke gemeente wordt secundair onderwijs georganiseerd en niet alle opties zijn aanwezig in elke school.

10.1 Leerlingenstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel

Figuur 24 geeft een overzicht van de Vlaams-Brabantse en Brusselse leerlingenstromen in het basis- en secundair onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en van de Franse Gemeenschap in Brussel voor het schooljaar 2009-2010. We beschikken niet over woonplaatsgegevens van de

⁵¹ Lebrun et al. (2013) De verplaatsingsgewoonten in Brussel, Katernen van het Kenniscentrum van de mobiliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

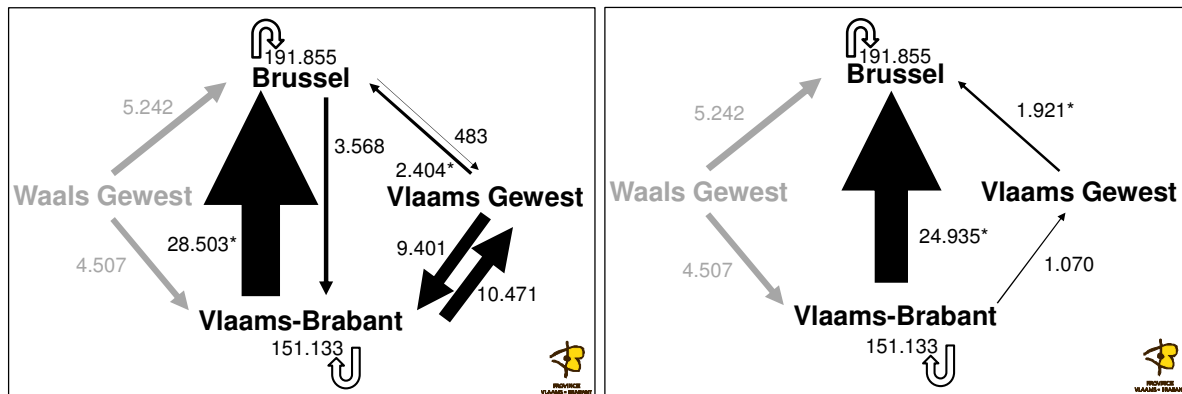
⁵² BELDAM (Belgium Daily Mobility) werd georganiseerd door de FOD Mobiliteit en vervoer. De enquête werd afgenomen tussen december 2009 en januari 2011 bij 8.532 gezinnen oftewel 15.821 personen van 6 jaar of ouder. Deze enquête wil de mobiliteitsgedragingen van de Belgen actualiseren, een tiental jaar na de vorige grootschalige mobiliteitsenquête, MOBEL (Mobiliteit van de Belgen). De twee enquêtes zijn verschillend op het vlak van steekproefsamenstelling en onderzoeksmethodologie. Vergelijkingen moeten dan ook steeds met de grootste omzichtigheid gebeuren.

leerlingen in Europese en internationale scholen, zij werden dus niet opgenomen in deze figuur. In de Europese scholen in Brussel zaten in het schooljaar 2009-2010 9.547 leerlingen, en dit aantal groeit snel. Op dit moment gaat het al om 10.965 leerlingen. In de internationale scholen in Brussel en Vlaams-Brabant zitten ook meer dan 7.000 leerlingen, waarvan twee derde in Brussel.⁵³

Links op de figuur staan alle leerlingenstromen, van woonplaats naar schoolplaats. Rechts op de figuur staan enkel de resulterende netto-stromen of saldi (instroom min uitstroom). Niet alleen de stromen tussen Brussel en Vlaams-Brabant zijn aangegeven, maar ook de uitwisseling met de andere Vlaamse provincies en met het Waals Gewest, waarbij de dikte van de pijl in verhouding staat tot het aantal leerlingen. We hebben geen cijfers voor het onderwijs van de Franse Gemeenschap in het Waals Gewest. Bijgevolg zijn op de figuur enkel de leerlingenstromen van het Waals Gewest naar Brussel en Vlaams-Brabant aangeduid (in het grijs), en niet de omgekeerde stromen.⁵⁴ Het aantal leerlingen dat in Vlaams-Brabant woont én er naar school gaat, is ook telkens aangeduid (151.133 leerlingen), evenals het aantal leerlingen dat in Brussel woont en er naar school gaat (191.855 leerlingen).

We zien dat heel veel leerlingen uit Vlaams-Brabant naar Brusselse scholen gaan, terwijl de omgekeerde beweging relatief beperkt is. Netto gaan er bijna 25.000 leerlingen uit Vlaams-Brabant in Brussel naar school. Verder is er nog een relatief grote uitwisseling met de andere Vlaamse provincies, maar daar is de instroom (bijna 9.500 leerlingen) meer in evenwicht met de uitstroom (bijna 10.500 leerlingen). Zowel in Vlaams-Brabant als in Brussel is er ook een instroom van zo'n 5.000 leerlingen uit het Waals Gewest, maar we weten niet hoeveel leerlingen de omgekeerde beweging maken.

Figuur 24: Mobiliteit in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en dat van de Franse Gemeenschap in Brussel: leerlingenstromen (links) en saldi (rechts), schooljaar 2009-2010.



*Het aantal leerlingen uit het Vlaams Gewest dat school loopt in het onderwijs van de Franse Gemeenschap in Brussel is niet gekend per provincie. Ze werden verdeeld over Vlaams-Brabant en de rest van het Vlaams Gewest o.b.v. de verdeling in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel (92,2% uit Vlaams-Brabant en 7,8% uit de rest van het Vlaams Gewest).

Bron: Departement Onderwijs en Vorming, BISA, verwerking Steunpunt sociale planning

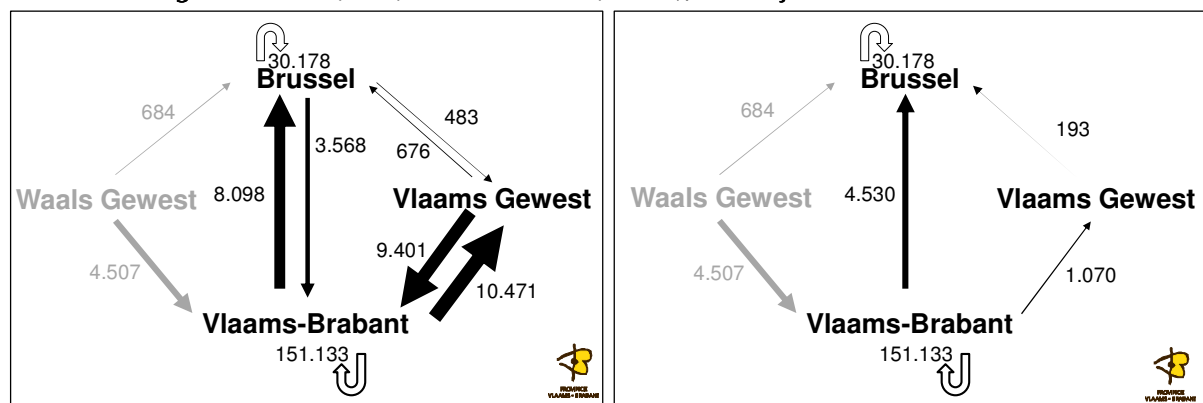
⁵³ In de internationale scholen in Brussel zaten in het schooljaar 2009-2010 4.429 leerlingen. In het schooljaar 2012-2013 was dat 4.795. (bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), 2013). In de internationale scholen in Vlaams-Brabant (The British School of Brussels, Deutsche Schule Brüssel, Brussels American School, St Paul's British Primary School) zitten samen meer dan 2.250 leerlingen.

⁵⁴ Het aantal leerlingen uit het buitenland is zeer beperkt (53 in Brussel en 20 in Vlaams-Brabant) en niet opgenomen op de figuur.

Er zitten meer leerlingen in het basisonderwijs (zowel kleuter- als lager onderwijs) dan in het secundair onderwijs: 106.514 (of 63%) van de 168.629 leerlingen die in Vlaams-Brabant schoollopen, en 139.146 (of 61%) van de 228.057 leerlingen die in Brussel naar school gaan. In absolute aantallen is de intergemeentelijke mobiliteit echter groter bij het secundair onderwijs, dat in tegenstelling tot het basisonderwijs niet in elke gemeente aanwezig is. Dit zien we ook bij de leerlingenstromen van Vlaams-Brabant naar Brussel: meer dan de helft van de netto-stroom (13.696 leerlingen) betreft secundair onderwijs. Bij de (relatief beperkte) beweging van Brussel naar Vlaams-Brabant is het basisonderwijs wel nipt in de meerderheid (1.931 leerlingen). Bij de instroom van Wallonië naar Vlaams-Brabant gaat het ook vooral om basisonderwijs (3.221 leerlingen).⁵⁵ Bij de uitwisseling met de andere Vlaamse provincies ten slotte geldt een positief saldo voor het basisonderwijs (1.108 leerlingen), terwijl het omgekeerde geldt voor het secundair onderwijs.

Figuur 25 geeft enkel de stromen weer in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap. Ook hier zien we een sterke netto-uitstroom van Vlaams-Brabant naar Brussel, en ook hier overweegt het secundair onderwijs, met een positief saldo van 3.215 leerlingen.

Figuur 25: Mobiliteit van leerlingen in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap: leerlingenstromen (links) en netto-saldi (rechts), schooljaar 2009-2010.



Bron: Departement Onderwijs en Vorming, verwerking Steunpunt sociale planning

10.2 Evolutie in de tijd

Bovenstaande gegevens zijn van het schooljaar 2009-2010. Voor het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap kunnen we de evolutie bekijken tussen het schooljaar 2009-2010 en het schooljaar 2011-2012⁵⁶.

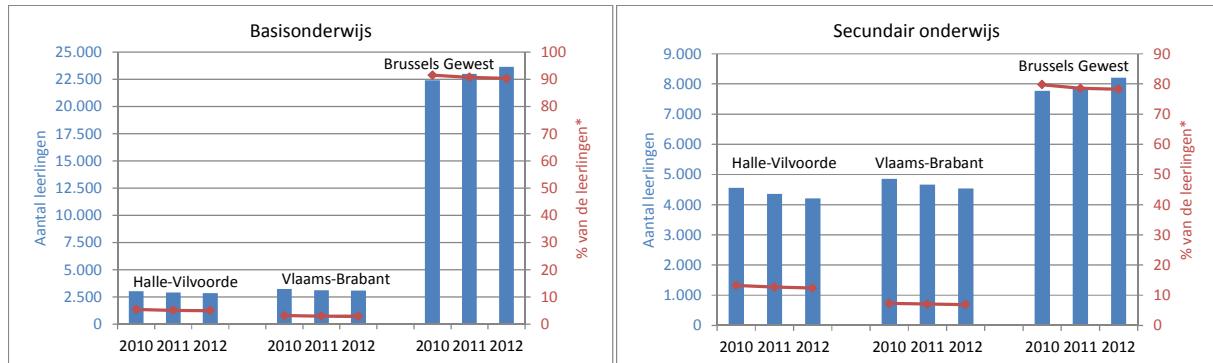
Figuur 26 toont de evolutie van het aantal leerlingen dat schoolloopt in Brussel en woont in het arrondissement Halle-Vilvoorde, de provincie Vlaams-Brabant of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het aantal Vlaams-Brabantse leerlingen dat in Brussel naar school gaat daalt elk jaar, zowel absoluut als procentueel, met name ten opzichte van het totaal aantal leerlingen dat in Vlaams-Brabant woont en onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap volgt. Meer dan 90% van de leerlingen uit Vlaams-Brabant die in Brussel schoollopen komen uit het arrondissement Halle-

⁵⁵ De instroom van Wallonië naar Brussel is meer in evenwicht: bij 2.564 van de 5.242 leerlingen gaat het om basisonderwijs.

⁵⁶ De leerlingen worden telkens op 1 februari geteld. In feite gaat het hier dus om een vergelijking van de leerlingenpopulatie op 1 februari 2010, 2011 en 2012.

Vilvoorde. Deze evoluties zijn dan ook zeer gelijklopend. Ook het aandeel leerlingen dat in Brussel woont én schoolloopt, kent een lichte daling in relatieve termen. Waar in het schooljaar 2009-2010 nog 91,5% van alle Brusselse leerlingen die basisonderwijs volgden dat onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap viel, dit in Brussel deden, was dit in het schooljaar 2011-2012 gedaald tot 90,3%. Voor het secundair onderwijs gaat het om een daling van 79,8% naar 78,3%. Absoluut gezien steeg hun aantal in dezelfde periode echter met 1.251 leerlingen in het basisonderwijs en 437 leerlingen in het secundair onderwijs. De kerncijfers worden getoond in Tabel 7.

Figuur 26: Leerlingen uit Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en Brussel die in Brussel schoollopen



*Percentage van het aantal leerlingen dat onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap volgt en woont in, respectievelijk, arr. Halle-Vilvoorde, prov. Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Bron: Departement Onderwijs en Vorming, verwerking Steunpunt sociale planning

Tabel 7: Leerlingen uit Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en Brussel die in Brussel schoollopen

	2010		2011		2012	
	aantal	%*	aantal	%*	aantal	%*
Basisonderwijs						
arr. Halle-Vilvoorde	3.036	5,4	2.903	5,1	2.869	5,0
prov. Vlaams-Brabant	3.246	3,1	3.111	3,0	3.083	2,9
BHG	22.407	91,5	22.999	90,8	23.658	90,3
Secundair onderwijs						
arr. Halle-Vilvoorde	4.559	13,3	4.362	12,7	4.215	12,4
prov. Vlaams-Brabant	4.852	7,3	4.669	7,1	4.541	6,9
BHG	7.771	79,8	7.898	78,5	8.208	78,3

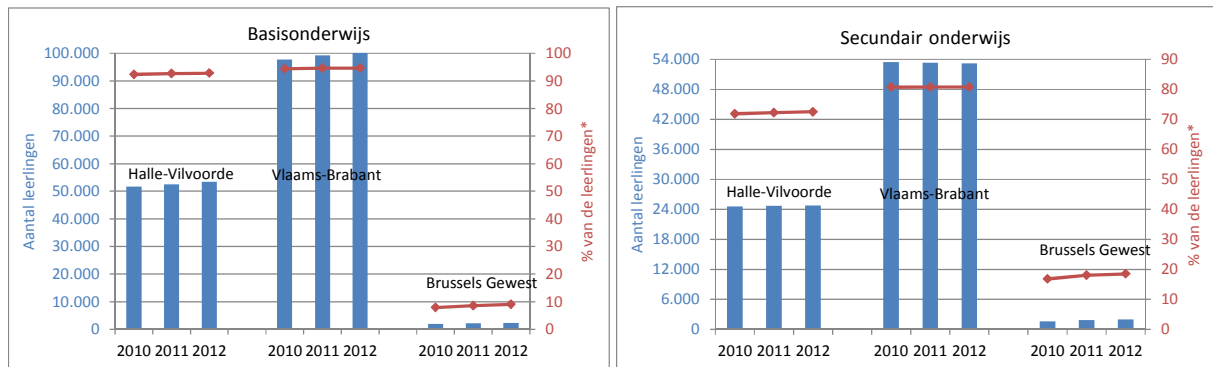
*Percentage van het aantal leerlingen dat onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap volgt en woont in, respectievelijk, arr. Halle-Vilvoorde, prov. Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Bron: Departement Onderwijs en Vorming, verwerking Steunpunt sociale planning

Figuur 27 (cijfers in Tabel 8) is vergelijkbaar met Figuur 26 en toont de evolutie van het aantal leerlingen dat in Vlaams-Brabant naar school gaat en in het arrondissement Halle-Vilvoorde, de provincie Vlaams-Brabant of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest woont. Over het algemeen zien we hier stijgende lijnen, zowel absoluut (blauwe balken) als relatief (rode lijn). Een uitzondering hierop vormt het aantal leerlingen in de provincie Vlaams-Brabant dat zeer licht daalt: -284 leerlingen tussen 2009-2010 en 2011-2012. Het aandeel Brusselse leerlingen in Vlaams-Brabant, ten opzichte van alle Brusselse leerlingen die onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap volgen, stijgt over de bestudeerde periode met 1,2 procentpunten in het basisonderwijs en 1,7

procentpunten in het secundair onderwijs. Concreet gaat het hier om een stijging van 446 leerlingen voor het basisonderwijs en 303 voor het secundair onderwijs.

Figuur 27: Leerlingen uit Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en Brussel die in Vlaams-Brabant schoollopen



*Percentage van het aantal leerlingen dat woont in, respectievelijk Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en het Brussels Gewest

Bron: Departement Onderwijs en Vorming, verwerking Steunpunt sociale planning

Tabel 8: Leerlingen uit Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en Brussel die in Vlaams-Brabant naar school gaan, basisonderwijs en secundair onderwijs, aantal en percentage

	2010		2011		2012	
	aantal	%*	aantal	%*	aantal	%*
Basisonderwijs						
arr. Halle-Vilvoorde	51.627	92,3	52.508	92,7	53.492	92,8
prov. Vlaams-Brabant	97.682	94,4	99.154	94,6	100.653	94,6
BHG	1.931	7,9	2.178	8,6	2.377	9,1
Secundair onderwijs						
arr. Halle-Vilvoorde	24.596	71,8	24.716	72,2	24.732	72,5
prov. Vlaams-Brabant	53.451	80,7	53.321	80,8	53.167	80,8
BHG	1.637	16,8	1.813	18,0	1.940	18,5

*Percentage van het aantal leerlingen dat woont in, respectievelijk Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en het Brussels Gewest

Bron: Departement Onderwijs en Vorming, verwerking Steunpunt sociale planning

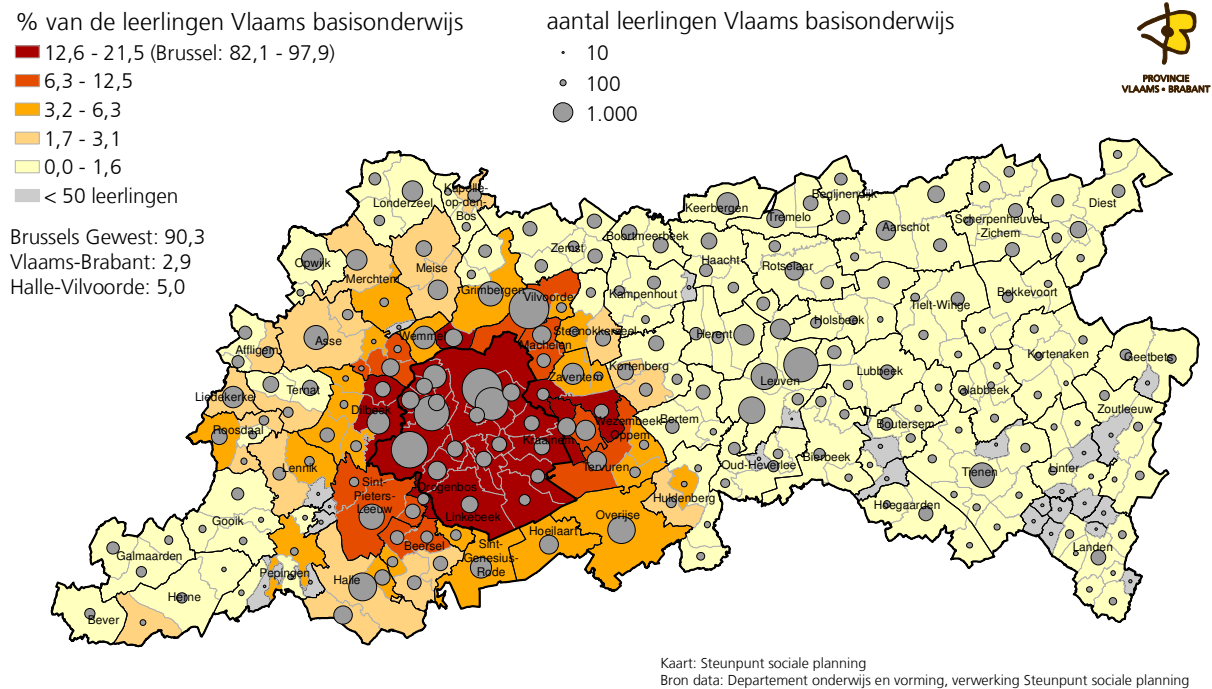
Uit deze tabellen blijkt dus dat de uitstroom van Brussel naar Vlaams-Brabant stijgt, maar dat de stijging van het aantal Brusselse leerlingen in Brussel zelf nog veel sterker is. Omgekeerd zien we een daling van het aantal Vlaams-Brabantse leerlingen dat naar Brussel trekt, en een stijging in Vlaams-Brabant zelf, die sterker is dan de stijgende uitstroom uit Brussel. Dat laatste geldt niet voor het secundair onderwijs, maar daar gaat het om veel kleinere absolute aantallen.

Het gaat wel om een zeer partieel beeld: in het schooljaar 2009-2010 ging 83% van de leerlingen in Brusselse scholen immers naar scholen van de Franse Gemeenschap (wanneer we de Europese en internationale scholen niet mee rekenen), en in datzelfde jaar volgde 72% van de leerlingen die in Vlaanderen wonen en in Brussel naar school gaan onderwijs van de Franse Gemeenschap.

10.3 Ruimtelijke verschillen

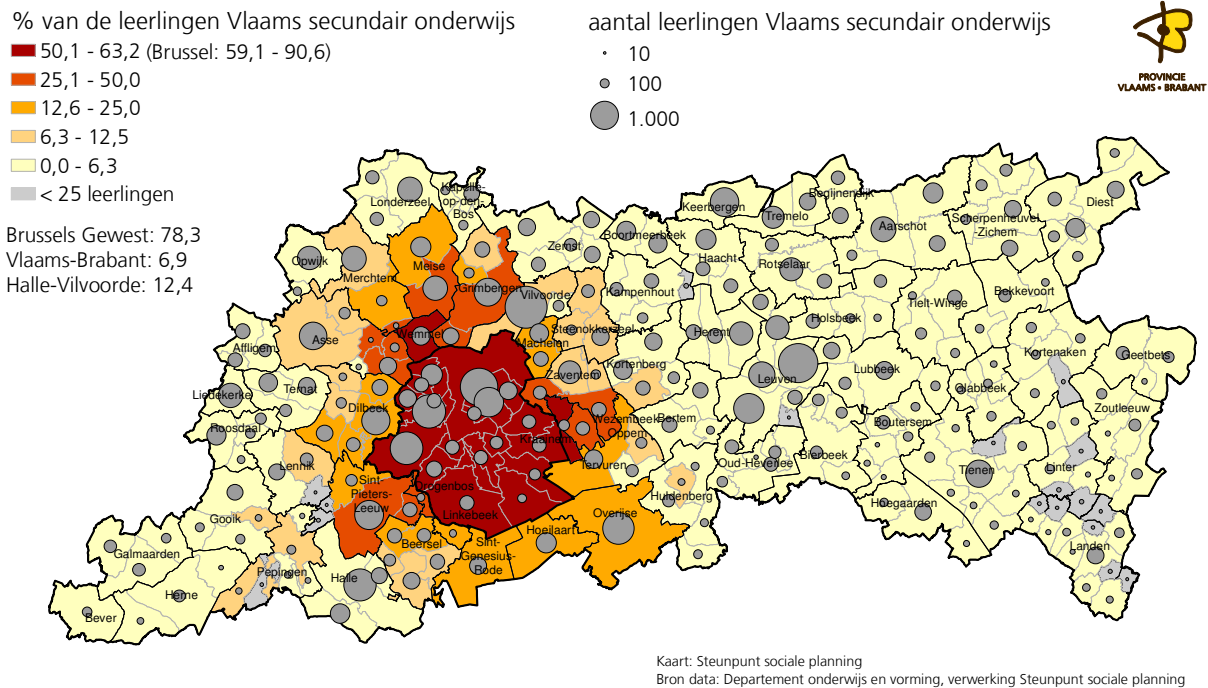
Ruimtelijk zijn de verschillen zeer groot. Kaart 22 geeft, voor het schooljaar 2011-2012, het aandeel leerlingen in het basisonderwijs van de Vlaamse Gemeenschap dat onderwijs volgt in Brussel, op het niveau van de deelgemeenten. In Brussel zelf is dat in elke gemeente meer dan vier vijfde, met de hoogste waarden in de zuidoostelijke gemeenten. In Vlaams-Brabant liggen de hoogste waarden in het oosten: het gaat om meer dan één op vijf in Kraainem en Sint-Stevens-Woluwe.

Kaart 22: Leerlingen in het basisonderwijs van de Vlaamse Gemeenschap die in Brussel naar school gaan



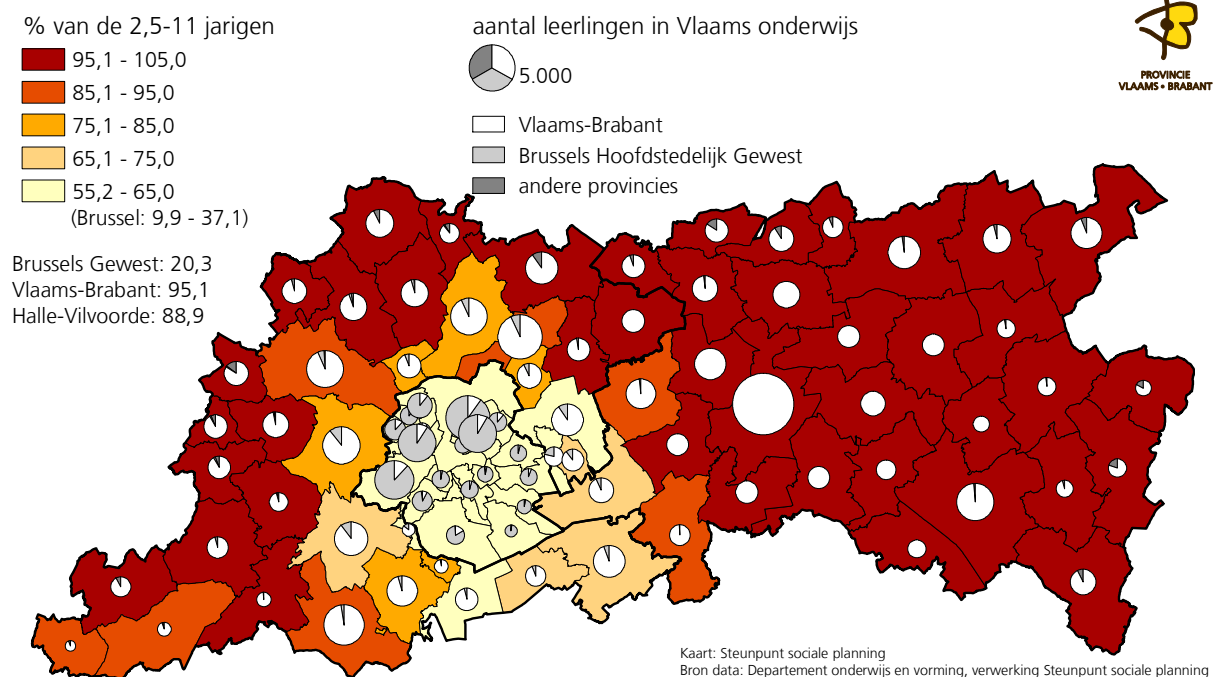
Kaart 23 geeft aan dat de waarden in Vlaams-Brabant heel wat hoger liggen in het secundair onderwijs (het omgekeerde geldt voor Brussel). Het gaat om 63% in Kraainem, meer dan in de Brusselse gemeenten Sint-Agatha-Berchem en Ukkel. Ook in Wemmel gaat het om meer dan de helft. Algemeen zien we hier hoge waarden in het oosten, het zuidwesten en het noorden. Opvallend zijn de relatief lage waarden in het westen, waar de aandelen in het lager onderwijs wel relatief hoog zijn.

Kaart 23: Leerlingen in het secundair onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap die in Brussel naar school gaan

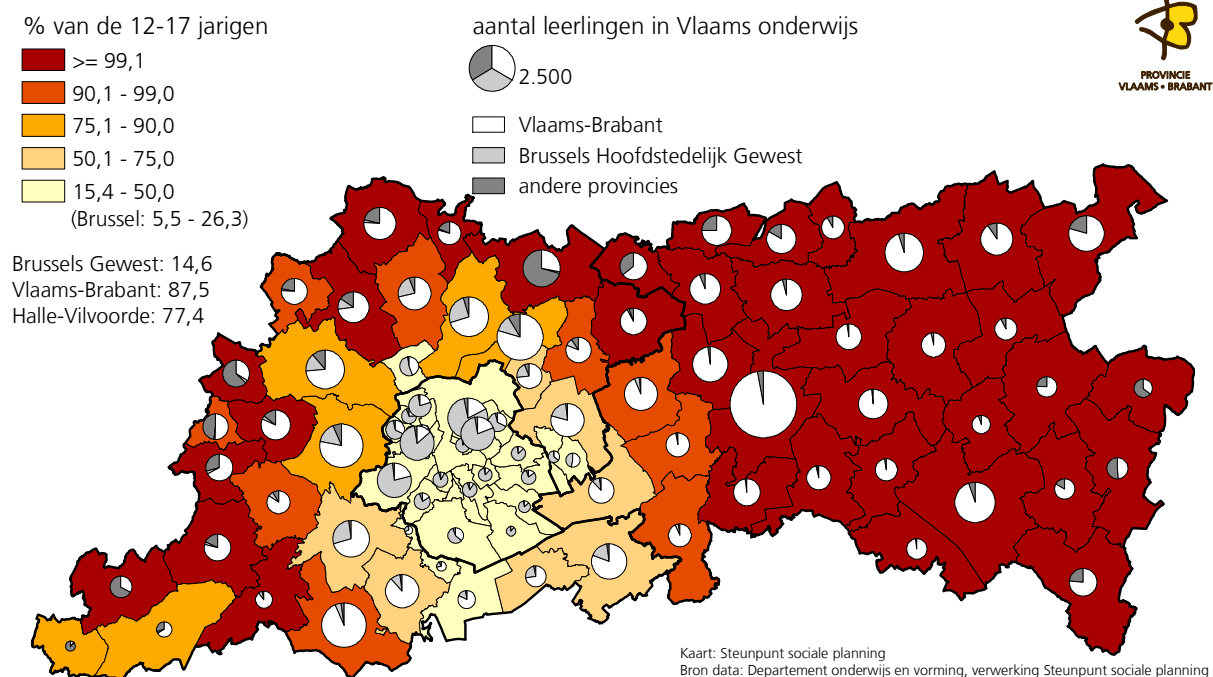


Ook hier gaat het echter enkel om het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap. Een aantal gemeenten hebben relatief lage percentages, maar het aandeel leerlingen dat er in het Vlaams onderwijs naar school gaat is er sowieso klein. Kaart 24 geeft het aantal leerlingen in het Vlaams basisonderwijs gedeeld door het totaal aantal 2,5-11-jarigen. Dit is een benadering voor het aandeel leerlingen dat in dat Vlaams basisonderwijs naar school gaat. De overige leerlingen lopen school in het onderwijs van de Franse Gemeenschap of in Europese of internationale scholen. In Sint-Genesius-Rode, Kraainem, Drogenbos en Zaventem gaat minder dan 65% van de leerlingen naar een Vlaamse school, maar ook in een hele reeks andere gemeenten is dat minder dan drie kwart (Tervuren, Overijse, Wezembeek-Oppem, Hoeilaart, Sint-Pieters-Leeuw). In Brussel zelf zijn de percentages het laagst in de zuidelijke en zuidoostelijke gemeenten van het gewest.⁵⁷ Op de kaart is ook aangeduid waar de leerlingen in het Vlaams onderwijs naar school gaan: in Vlaams-Brabant, in Brussel of in een andere provincie. In een aantal gemeenten in de rand gaan heel wat van die leerlingen naar Brussel, zoals ook al bleek uit Kaart 22. We zien ook dat heel wat leerlingen in het westen, noorden en oosten van de provincie naar andere provincies trekken (respectievelijk Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg).

⁵⁷ In Brussel werd het aantal leerlingen in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap gedeeld door het aantal 3-17 jarigen en niet door het aantal 2,5-17 jarigen, aangezien we over die gegevens niet beschikken.

Kaart 24: Leerlingen in het basisonderwijs van de Vlaamse Gemeenschap

In het secundair onderwijs (Kaart 25) gaat in alle faciliteitengemeenten minder dan de helft van de leerlingen naar het Vlaams onderwijs, en in Beersel, Hoeilaart, Machelen, Overijse, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren en Zaventem is dit minder dan drie kwart. In een aantal randgemeenten is het belang van Brussel duidelijker zichtbaar in het secundair Vlaams onderwijs dan in het basisonderwijs (hoewel het om kleine absolute cijfers gaat). Het aandeel leerlingen dat naar scholen in naburige Vlaamse provincies gaat is in het secundair onderwijs ook groter dan in het basisonderwijs in het oosten, westen en noorden.

Kaart 25: Leerlingen in het secundair onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap

11. Enkele conclusies

Brussel is met meer dan 600.000 werknemers de grootste **werkgelegenheidspool** van België. Naast een stijgend aantal werkenden die in Brussel zelf wonen, ontvangt het gewest dagelijks dan ook vele **pendelaars** vanuit het hele land. Ruim 60% van de interne werkgelegenheid in Brussel wordt ingevuld door pendelaars. Ongeveer een derde van de inkomende pendelaars vertrekken vanuit Vlaams-Brabant: 22% vanuit de nabij gelegen brede rand en 10% vanuit de overige Vlaams-Brabantse gemeenten. Andere pendelaars komen uit de nabijgelegen provincies Oost-Vlaanderen (15%), Henegouwen (13%), Waals-Brabant (11%) en Antwerpen (9%). De omgekeerde beweging, de uitgaande pendel, is veel beperkter: voor elke uitgaande pendelaar zijn er 6 inkomende pendelaars. Brusselaars die buiten het gewest werken richten zich in de eerste plaats op de brede rand, voornamelijk op de luchthavenregio en de faciliteitengemeenten, en op Waals-Brabant.

Bij de **schoolpendel** zien we eenzelfde tendens als bij de werkpencil: het aantal Vlaams-Brabantse leerlingen dat in Brussel school loopt, is veel groter dan het aantal Brusselse leerlingen dat in Vlaams-Brabant naar school gaat. Dat is het geval in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, maar veel meer nog wanneer we ook het onderwijs van de Franse Gemeenschap meetellen. Dan gaat het om een **netto-uitstroom** (uitstroom uit Vlaams-Brabant min instroom vanuit Brussel) van bijna 25.000 leerlingen. Meer dan de helft hiervan gaat naar het secundair onderwijs, ook al telt het basisonderwijs meer leerlingen.

Binnen het Vlaams onderwijs daalt het aantal Vlaams-Brabantse leerlingen dat in Brussel naar school gaat, terwijl het aantal Vlaams-Brabantse leerlingen dat in Vlaams-Brabant zelf naar school gaat (veel sterker) stijgt. Ook het aantal Brusselaars dat in Vlaams-Brabant naar school gaat stijgt, maar de groei van het aantal leerlingen in Brussel zelf is nog veel meer uitgesproken. Wanneer we de wederzijdse stromen vergelijken, zien we dat de groei van het aantal leerlingen in Vlaams-Brabant meer een gevolg is van het stijgend aantal Vlaams-Brabantse leerlingen dan van het stijgend aantal Brusselse leerlingen. Inwoners van Vlaams-Brabant kiezen dus, meer dan vroeger, voor Vlaams-Brabantse scholen eerder dan voor Brusselse scholen. Dit is ook het geval voor Brusselaars, maar in absolute aantallen veel minder uitgesproken. Omgekeerd is de groei van het aantal Brusselse leerlingen uitsluitend een gevolg van de groei van het aantal leerlingen dat in Brussel woont, gezien het aantal leerlingen uit Vlaams-Brabant er daalt. Deze evoluties doen zich vooral voor in het basisonderwijs. Natuurlijk is dit slechts een beperkt deel van het verhaal: 83% van de leerlingen in Brussel gaat naar scholen van de Franse Gemeenschap. En ook van de in Vlaanderen wonende leerlingen die in Brussel school lopen gaat 72% naar het onderwijs van de Franse Gemeenschap.

Het aantal leerlingen binnen het Vlaams onderwijs dat in Brussel naar school gaat is vooral hoog net ten oosten, ten zuidwesten en ten noorden van Brussel. Vooral in het secundair onderwijs zijn de cijfers uitgesproken. In Kraainem gaat het daar om meer dan de helft van de leerlingen. In Brussel zelf zijn de cijfers het hoogst in het oosten. Ook deze cijfers vormen maar een partieel beeld: het aandeel leerlingen dat naar een Vlaamse school gaat bedraagt in een aantal gemeenten minder dan de helft (hoewel dat niet het geval is voor het basisonderwijs apart). Hier zijn de faciliteitengemeenten opvallend, en meer in het algemeen het zuidoosten van de rand. Ook in Brussel vinden we de laagste aandelen leerlingen in het Vlaams onderwijs in het zuidoosten.

DEEL IV: Cliëntenmobiliteit in de welzijnssectoren

In dit hoofdstuk wordt de grensoverschrijdende mobiliteit binnen een aantal welzijnssectoren bekeken. Het gaat om de kinderopvang, de bijzondere jeugdzorg, het algemeen welzijnswerk, de geestelijke gezondheidszorg, de voorzieningen voor personen met een handicap, de opvang van thuislozen en de woonvoorzieningen voor ouderen.

Vaak beschikken we enkel over de cijfers van de door Vlaanderen erkende of gesubsidieerde organisaties, en niet van de organisaties in Brussel die onder de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) of de Gemeenschappelijk Gemeenschapscommissie (GGC/COCOM) vallen. Toch is het nuttig om enkel al de mobiliteit binnen de Vlaamse organisaties na te gaan: het geeft weer in welke mate de inwoners van verschillende gewesten het werkvolume van deze voorzieningen bepalen. Tegelijkertijd zal de werkelijke mobiliteit richting Brussel vaak groter zijn, zoals hierboven ook bleek binnen het onderwijs. Binnen de meeste sectoren zijn er immers geen Franstalige voorzieningen in de rand. Daardoor moeten inwoners van Vlaams-Brabant, wanneer ze gebruik willen maken van Franstalige voorzieningen, sowieso naar Brussel. Omgekeerd geldt dat niet voor de Nederlandstaligen in Brussel.

Waar mogelijk wordt wel het totale aanbod in kaart gebracht, dus ook dat van de Franstalige en tweetalige voorzieningen. Voor een aantal sectoren kon de mobiliteit helemaal niet worden onderzocht, en wordt enkel het aanbod in kaart gebracht. Dit geldt voor de bijzondere jeugdzorg, waarvoor wel de mogelijkheid onderzocht werd van een analyse van de mobiliteit binnen deze sector. Dat bleek in het tijdsbestek van dit dossier echter niet mogelijk. Ook voor de woonvoorzieningen voor ouderen wordt enkel het aanbod in kaart gebracht. Er zijn immers geen gegevens beschikbaar over de vorige woonplaats van de cliënten, en vaak heeft de verhuisbeweging naar de voorziening al lang geleden plaatsgevonden.

12. Kinderopvang

12.1 Organisatie van de kinderopvang

Het decreet op de Kinderopvang van Baby's en Peuters van de Vlaamse overheid dat op 1 april 2014 in werking is getreden, brengt de hele kinderopvangsector in volle verandering⁵⁸. De gegevens die we in dit hoofdstuk gebruiken gaan echter over de afgelopen periode, zodat we even kort toelichten hoe de structuur er tot nu toe uitzag. We beperken ons hier tot de opvang van baby's en kleuters (0 tot 3 jaar), en gaan niet in op de buitenschoolse opvang.

Kind en Gezin maakte tot voor kort een onderscheid tussen erkende opvanginitiatieven en opvanginitiatieven met een attest van toezicht. De erkende voorzieningen werden door Kind en Gezin gesubsidieerd. Drie types van kinderopvanginitiatieven vallen onder deze noemer: de crèches (erkende kinderdagverblijven), de diensten voor onthaalouders en de lokale diensten

⁵⁸ Meer informatie hierover op <http://www.kindengezin.be/kinderopvang/nieuw-decreet/in-het-kort/>

voor voorschoolse opvang⁵⁹. Bij de kinderopvanginitiatieven met een attest van toezicht, of de zelfstandige voorzieningen, maken we een onderscheid tussen de zelfstandige kinderdagverblijven en de zelfstandige onthaalouders.

Met inkomensgerelateerde kinderopvangplaatsen worden de plaatsen bedoeld waarvoor een gezin een prijs betaalt op basis van het inkomen. In erkende kinderopvanginitiatieven was dit standaard zo, zelfstandige initiatieven moesten hiervoor een aanvraag doen.

12.2 Enquête naar de woonplaats

Tot begin 2014 beschikte Kind en Gezin over weinig gegevens in verband met de woonplaats van de kinderen die worden opgevangen in de Vlaamse kinderopvanginitiatieven. Enkel voor de zelfstandige voorzieningen die inkomensgerelateerd werken, werden er gegevens over de opgevangen baby's en peuters opgevraagd, inclusief de woonplaats. Vanaf april 2014 worden er voor alle plaatsen die inkomensgerelateerd werken, gegevens per kind opgevraagd. Het gaat dan over ongeveer 70% van de opgevangen baby's en peuters. Vanaf 2017, na de implementatie van de kinderopvangzoeker, zouden er voor alle kinderen tussen 0 en 3 jaar die een vraag naar formele kinderopvang hebben, gegevens beschikbaar moeten zijn over waar ze wonen, waar ze opvang zoeken, en uiteindelijk opgevangen worden.

Om nu reeds een zicht te hebben op de stromen in de kinderopvangsector heeft het Steunpunt sociale planning zelf een enquête uitgewerkt, en deze in samenwerking met Kind en Gezin uitgevoerd bij de kinderopvanginitiatieven in Vlaanderen en Brussel. Het enquêteformulier werd verstuurd door Kind en Gezin samen met de formulieren van de 'februaritelling'⁶⁰. Aan de verantwoordelijke van de kinderopvang werd gevraagd per postcode en per deelgemeente aan te geven hoeveel kinderen er aanwezig waren in de eerste week van februari, namelijk van 3 tot en met 9 februari 2014. Er wordt daarbij een onderscheid gemaakt tussen dagopvang (kinderen die nog niet naar school gaan), kinderen in de overgangperiode tussen dagopvang en kleuterschool (gaan deeltijds naar school) en kinderen in de buitenschoolse opvang (gaan voltijds naar school). Het Steunpunt sociale planning zorgde voor de input en de verwerking van de ingestuurde enquêteformulieren.

De bevraging had plaats bij de opvanginitiatieven voor baby's en peuters en de mengvormen (combinatie van voorschools en buitenschools).⁶¹

Tabel 9 geeft de respons weer op de kinderopvangenquête, op basis van het aantal voorzieningen, per type. Van alle uitgestuurde enquêtes kwamen er 2.991 binnen, of 78%. Over alle types heen ligt de respons in Brussel wat lager dan in Vlaams-Brabant (81%) en de rest van Vlaanderen (78%), maar met 66% mag deze toch nog vrij behoorlijk genoemd worden.

⁵⁹ Lokale diensten organiseren toegankelijke en laagdrempelige kinderopvang, waarbij de participatie van kwetsbare gezinnen en een sterke lokale inbedding centraal staan.

⁶⁰ Elk jaar vraagt Kind en Gezin aan alle opvangvoorzieningen een formulier in te vullen met het aantal kinderen per geboortjaar die aanwezig zijn tijdens de eerste week van februari.

⁶¹ De *erkende* voorzieningen voor buitenschoolse opvang, namelijk de Initiatieven voor Buitenschoolse Opvang (IBO), de buitenschoolse opvang in erkende Kinderdagverblijven (BOKDV) en de buitenschoolse opvang bij Lokale Diensten voor Buurtgerichte Opvang (LODI BKO), kregen geen enquête toegestuurd. De *zelfstandige* initiatieven die exclusief buitenschoolse opvang organiseren, konden niet worden uitgesloten bij de verzending, maar werden achteraf wel uit de resultaten gefilterd.

Tabel 9: Respons enquête woonplaats opgevangen kinderen o.b.v. aantal voorzieningen

Type voorziening		Brussel	Vlaams-Brabant	rest Vlaanderen	totaal
Erkend kinderdagverblijf (incl. lokale diensten)	Totaal aantal	61	77	273	369
	% respons	85,2	88,3	64,1	71,8
Dienst voor onthaalouders	Totaal aantal	1	31	151	183
	% respons	0,0	90,3	89,4	89,1
Zelfstandig Kinderdagverblijf	Totaal aantal	149	260	1.187	1.596
	% respons	59,1	77,7	78,6	76,6
Zelfstandig Onthaalouder	Totaal aantal	21	152	628	801
	% respons	61,9	82,2	81,7	81,3
totaal	Totaal aantal	232	520	2.239	2.991
	% respons	65,9	81,3	78,4	78,0

Op basis van de totale capaciteit (erkend of onder toezicht) of aantal opvangplaatsen van de aangeschreven voorzieningen zien we dat voor Brussel de enquêtes voor 66% van de totale opvangcapaciteit voor baby's en peuters een dekking geven. Voor Vlaams-Brabant en de rest van Vlaanderen ligt de respons op basis van de capaciteit rond 91%.

Tabel 10: Respons enquête woonplaats opgevangen kinderen o.b.v. capaciteit

Type voorziening	Brussel	Vlaams-Brabant	rest Vlaanderen
Capaciteit	7.226	15.241	70.057
% respons	66,2	91,3	90,7

12.3 Beperkingen van de resultaten

12.3.1 Fouten bij het invullen van het formulier

De kinderopvangsector is zeer verscheiden: van zeer grote kinderdagverblijven, tot kleine zelfstandige onthaalouders. Sommige zijn sterk gedigitaliseerd, terwijl andere enkel nog op papier werken. Enkele grote softwareleveranciers verzorgen de gegevens van een heel aantal kinderopvangvoorzieningen en hebben de software aangepast om het formulier digitaal te kunnen invullen. Het is niet altijd duidelijk of alle kinderen op het formulier werden aangeduid, of enkel de kinderen die de eerste week van februari aanwezig waren. Soms werden er door de kinderopvangvoorziening nog correcties op het afgeprinte formulier aangeduid.

Zowel op deze digitaal ingevulde formulieren als op andere enquêtes komt het voor dat wanneer verschillende deelgemeenten eenzelfde postcode hebben, niet duidelijk wordt aangegeven over welke deelgemeente het precies gaat. Zo bestaat Tielt-Winge niet als deelgemeente of dorp op zich, maar hebben Tielt en Sint-Joris-Winge wel dezelfde postcode. Van de aantallen die bij Tielt-Winge worden ingevuld weten we dus niet hoeveel er uit Sint-Joris-Winge zijn en hoeveel uit Tielt. Ondanks het feit dat heel wat kinderopvanginitiatieven wel de gegevens hebben opgesplitst per deelgemeente, zijn de gegevens dus enkel betrouwbaar tot op postcodeniveau. Voor gemeenten die niet of weinig zijn ingedeeld in postcodezones is het detailniveau dus beperkt. Zo hebben bijvoorbeeld Tienen en Overijse slechts één postcode.

12.3.2 Diensten voor onthaalouders

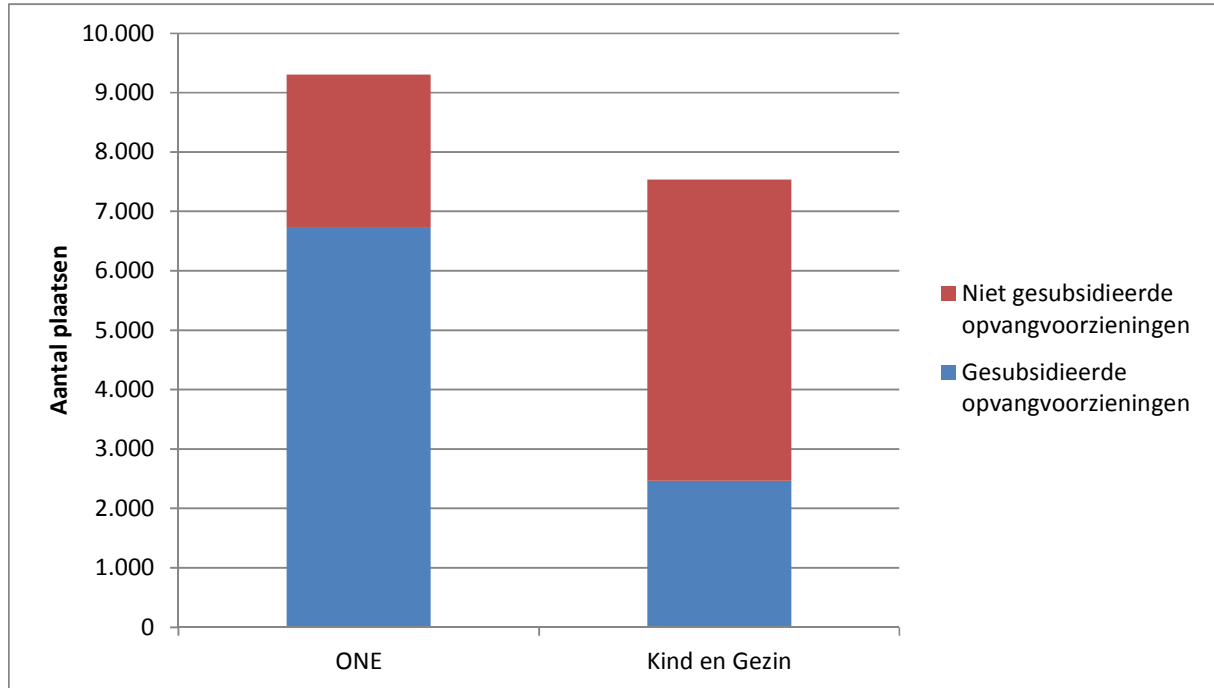
Voor de diensten voor onthaalouders werd de vragenlijst gestuurd naar de verantwoordelijken van de diensten, die de vragenlijst invulden voor alle onthaalouders samen. De vragenlijst werd dus niet ingevuld per onthaalouder. Als gemeente van de kinderopvanglocatie is dus de administratieve standplaats van de dienst voor onthaalouders genomen. Pas op 1 april 2014 werden de afzonderlijke onthaalouders een volwaardige opvanglocatie. Dit heeft als gevolg dat we voor onthaalouders die aangesloten zijn bij een dienst voor onthaalouders, en die over een gemeente of zelfs meer gemeentes zijn verspreid, de stromen niet in beeld kunnen brengen. We weten immers niet welk kind bij welke onthaalouder wordt opgevangen. De diensten voor onthaalouders die over gemeentegrenzen of postcodezonegrenzen heen werken, nemen we daarom niet mee in de resultaten per gemeente of postcodezone. Voor gegevens op gemeentelijk niveau kunnen we de gegevens van de diensten voor onthaalouders die slechts in één bepaalde gemeente werken wel meenemen.

Voor de stromen tussen Brussel en Vlaams-Brabant als geheel, werden de diensten wel meegenomen. Er is slechts één dienst voor onthaalouders die met onthaalouders zowel in Brussel als in Vlaams-Brabant werkt. Voor deze dienst werden de aantallen opgesplitst in verhouding met het aantal onthaalouders.

12.3.3 De Brusselse situatie

Voor Brussel hebben we geen totaalbeeld van de kinderopvang, aangezien enkel de opvangvoorzieningen werden bevraagd die door Kind en Gezin worden begeleid en niet de voorzieningen die aangesloten zijn bij ONE (l'Office de la Naissance et de l'Enfance), dat deel uitmaakt van de Franse Gemeenschap. Op 31 december 2012 waren er in Brussel in totaal 16.849 plaatsen, waarvan 7.540 plaatsen of 45% onder toezicht van of erkend door Kind en Gezin. Van de 648 voorzieningen waren er 259 onder toezicht van of erkend door Kind en Gezin en 389 bij ONE.

Figuur 28: Plaatsen in opvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (31/12/2012)



Bron: Kind en Gezin en ONE, via <http://www.bisa.irisnet.be/cijfers>

Kinderopvangvoorzieningen die onder toezicht staan van of erkend zijn door Kind en Gezin zijn niet noodzakelijk (volledig) Nederlandstalig. Vanaf 1 april moeten voorzieningen die een vergunning hebben of aanvragen bij Kind en Gezin minstens één kinderbegeleider en een verantwoordelijke hebben met een actieve kennis van het Nederlands. Er zijn wel overgangsregelingen voorzien.

12.4 Cliëntenstromen in de kinderopvang

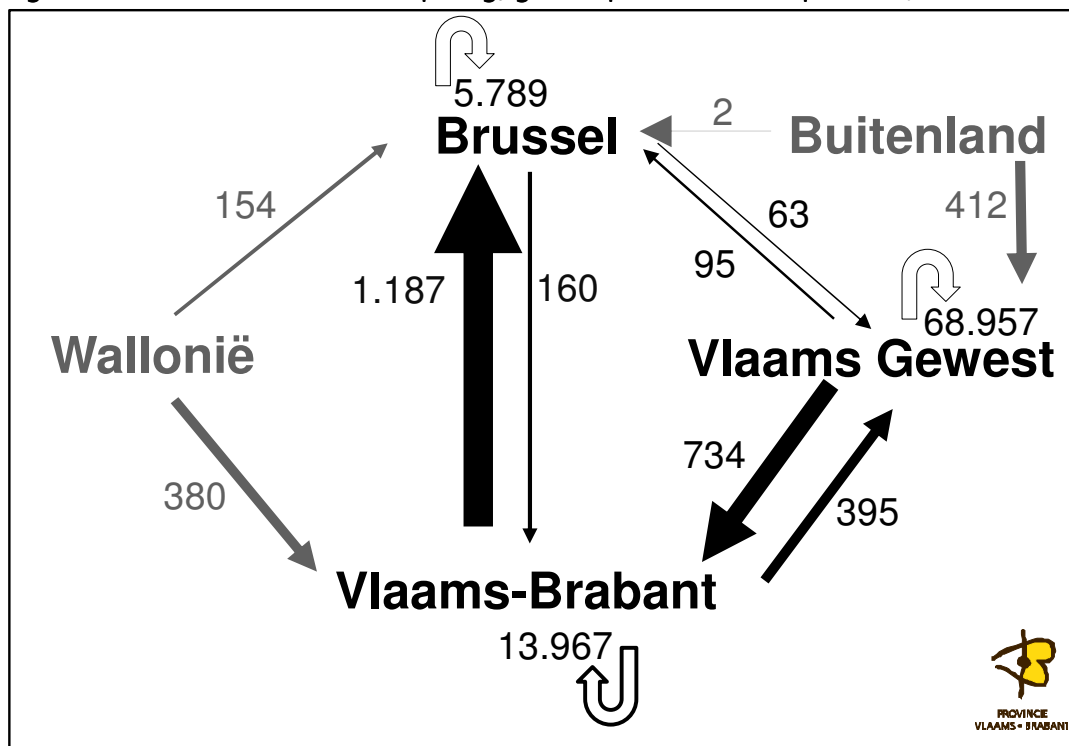
Op basis van de capaciteit van de aangeschreven voorzieningen en het aandeel respons, werden per regio de resultaten uit de enquête geëxtrapoleerd naar de totale populatie.⁶² Zo krijgen we een beeld van de totale stromen die plaats vinden naar kinderopvanginitiatieven. Omdat de voorzieningen van ONE in Brussel niet werden bevroegd, is dit nog een onderschatting van de stromen naar Brussel, aangezien al dan niet Franstaligen uit de rand of verder, eveneens gebruik zullen maken van deze kinderopvanginitiatieven. Op basis van de beschikbare gegevens is het onmogelijk deze in te schatten. Voor Wallonië en ook voor het buitenland geldt dat we wel weten hoeveel kinderen van Wallonië of van het buitenland naar Vlaamse kinderopvanginitiatieven gaan, maar niet de omgekeerde richting.

⁶² De cijfers van de Brusselse voorzieningen werden vermenigvuldigd met 1,5 (respons van 66%), die van de Vlaams-Brabantse en de Vlaamse met telkens 1,1 (respons 91%)

Voor de kinderopvanginitiatieven erkend of onder toezicht van Kind en Gezin, en na extrapolatie van de gegevens, blijkt dat er 13.967 kinderen in Vlaams-Brabant opgevangen worden in de provincie zelf (Figuur 29). Vanuit Vlaams-Brabant gaan 1.187 kinderen naar een kinderopvanginitiatief in het Brusselse. 160 kinderen maken de tegenovergestelde beweging. 5.789 kinderen die wonen in Brussel maken gebruik van opvangvoorzieningen in Brussel zelf. Vanuit de rest van Vlaanderen komen er 734 kinderen naar opvanginitiatieven in Vlaams-Brabant, omgekeerd gaan er 395 kinderen vanuit Vlaams-Brabant naar kinderopvanginitiatieven in andere Vlaamse provincies. Vanuit Wallonië gaan er 380 kinderen naar Vlaams-Brabantse voorzieningen en 154 naar Brusselse.

In een aantal opvangvoorzieningen dichtbij de Belgische grens met Nederland en Frankrijk, vinden we een aantal Nederlandse en Franse kinderen terug. Dit is niet het geval in Vlaams-Brabant.

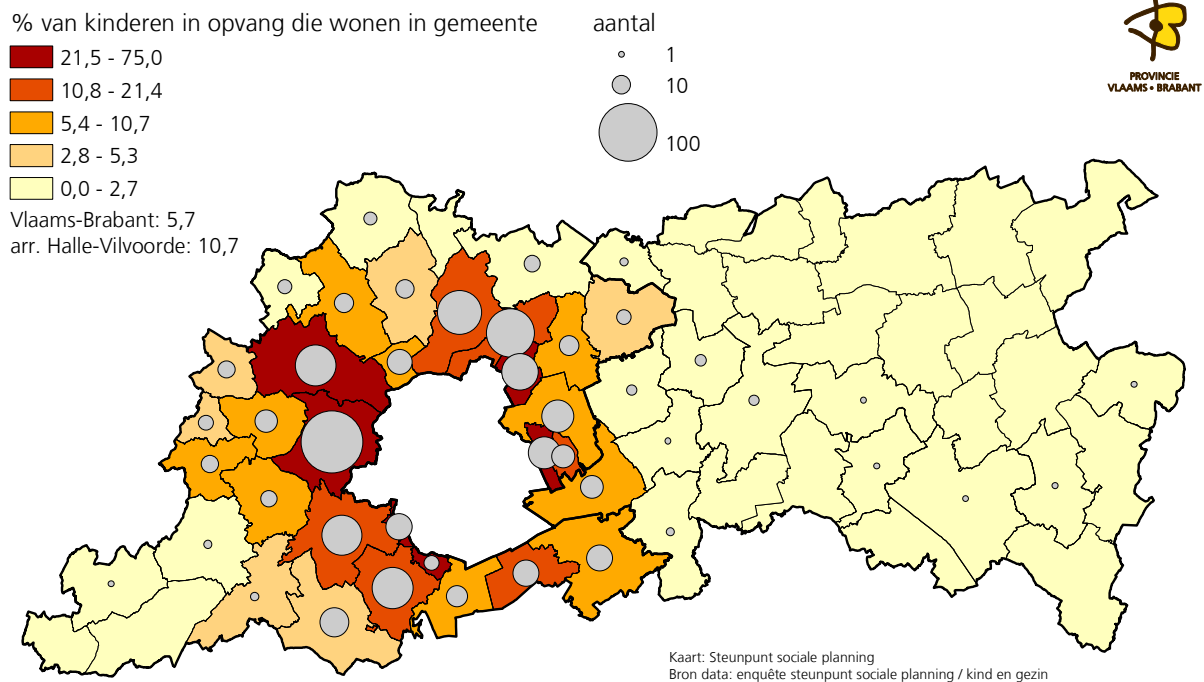
Figuur 29: Stromen in de kinderopvang, geëxtrapoleerd naar capaciteit (03 tot 09/02/2014)



Bron: Enquête naar de woonplaats van de opgevangen kinderen; Capaciteitsgegevens: Kind en Gezin

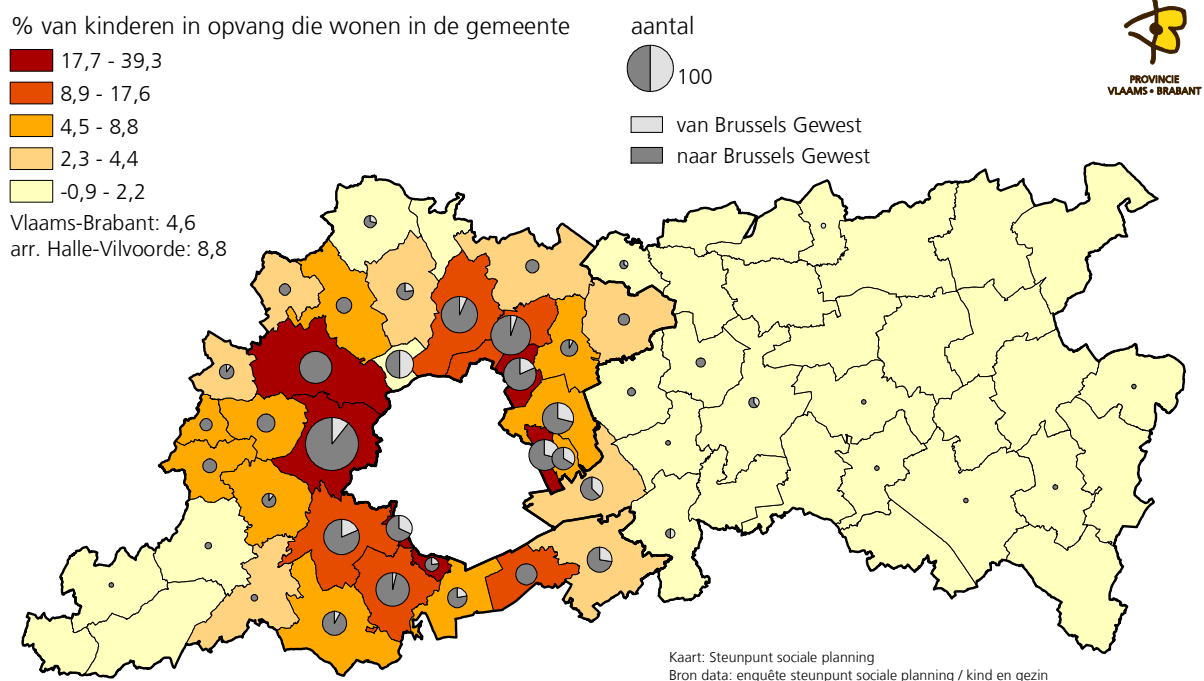
Kaart 26 geeft per gemeente in Vlaams-Brabant weer hoeveel kinderen er gebruik maken van opvangvoorzieningen in Brussel (niet-geëxtrapoleerde cijfers). In zes gemeenten is voor meer dan 20% van de kinderen die worden opgevangen in een kinderopvangvoorziening onder toezicht van Kind en Gezin, deze voorziening in Brussel gelegen. In Drogenbos gaat het om 75% van de kinderen, in Kraainem om 41%. In Asse, Machelen, Linkebeek en Dilbeek gaat het om cijfers tussen 20 en 30%. Van de directe randgemeenten vinden we het laagste aandeel in Tervuren, namelijk 6%.

Kaart 26: Kinderen die wonen in een Vlaams-Brabantse gemeente en gebruik maken van kinderopvang in Brussel



Kaart 27 geeft het saldo van de kinderopvangstromen weer. Dit is het resultaat van de heen- en teruggaande stromen in de kinderopvang. Zo zijn er voor Dilbeek 14 kinderen die in Brussel wonen en in Dilbeek naar de opvang gaan, en 117 kinderen die in Dilbeek wonen en gebruik maken van opvang in Brussel. Het saldo bedraagt dan 103. Uitgezet op het aantal kinderen dat in Dilbeek woont en gebruik maakt van kinderopvang van Kind en Gezin, geeft dit een relatief cijfer van 25%. In Wemmel zijn er precies evenveel kinderen die vanuit Brussel naar de gemeente komen als andersom, namelijk telkens 18 kinderen. Het saldo bedraagt dus nul.

Kaart 27: Saldo van de kinderopvangstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel



De aantallen kinderen die vanuit een woonplaats in Brussel in een Vlaams-Brabantse gemeente kinderopvang gebruiken is eerder beperkt (Tabel 11). Het gaat meestal over kinderopvanginitiatieven die net buiten de grens van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn gelegen. In Wemmel komen bijvoorbeeld 9 van de 18 kinderen uit Brussel uit het nabijgelegen Jette, naar enkele voorzieningen die net aan de grens met Jette liggen. In Groot-Bijgaarden, een deelgemeente van Dilbeek, gaat het vooral over kinderen die in het nabijgelegen Sint-Agatha-Berchem wonen.

Tabel 11: Postcodezones in Vlaams-Brabant met meer dan 2 kinderen die in Brussel wonen in opvangvoorzieningen

Postcode	Deelgemeente (gemeente)	Aantal kinderen uit Brussel in opvang
1861	Wolvertem (Meise)	3
1930	Nossegem (Zaventem)	4
1640	Sint-Genesius-Rode	4
1700	Dilbeek-Centrum	4
1800	Vilvoorde	4
1933	Sterrebeek (Zaventem)	4
1932	Sint-Stevens-Woluwe (Zaventem)	5
1970	Wezembeek-Oppeem	8
3090	Overijse	8
1831	Diegem (Machelen)	9
3080	Tervuren	9
1602	Vlezenbeek (Sint-Pieters-Leeuw)	10
1620	Drogenbos	10
1702	Groot-Bijgaarden (Dilbeek)	10
1950	Kraainem	13
1780	Wemmel	18

Net zoals voor andere centrumsteden en tewerkstellingspolen, trekt Brussel heel wat kinderen aan die met de ouders meekomen naar de plaats van tewerkstelling. Daar komt nog bij dat een aantal instellingen in Brussel eigen kinderopvangvoorzieningen hebben, waardoor ouders nog makkelijker geneigd zijn hun kinderen mee te nemen tot de werkplek. De V.U.B. heeft bijvoorbeeld meer dan 150 erkende plaatsen kinderopvang in Jette en Etterbeek. Ook de VRT, de FOD Buitenlandse Zaken en de Europese raad hebben eigen crèches, erkend door of onder toezicht van Kind en Gezin.

De 'Barcelonanorm' zegt dat 33% van de kinderen jonger dan 3 jaar toegang moet hebben tot kinderopvang. Het totale opvangaanbod in Brussel, van K&G en ONE samen, uitgezet op het totaal aantal 0-2-jarigen in Brussel (54.249) geeft echter slechts een percentage van 31, lager dan de Barcelonanorm dus. In de praktijk is er dus reeds een tekort aan kinderopvangplaatsen in Brussel zonder rekening te houden met het grote aantal ouders uit Vlaams-Brabant die een beroep doen op de kinderopvanginitiatieven in Brussel. Dit tekort zal gezien de verwachte bevolkingsaan groei in Brussel enkel nog toenemen.

Daarnaast werd gevreesd dat er met de strengere toepassing van de taalvereisten in het Kaderdecreet Kinderopvang, vanaf 2014 een aantal de facto Franstalige voorzieningen onder toezicht van Kind en Gezin de deuren zouden sluiten. ONE en Kind en Gezin volgen dit echter samen op. Mogelijk zullen bepaalde voorzieningen wel overstappen naar ONE, maar algemeen meldt Kind en Gezin dat er heel wat bereidwilligheid is om te voldoen aan de normen van Kind en Gezin, ook op het vlak van het gebruik van het Nederlands.

13. De Bijzondere Jeugdzorg

Het Agentschap Jongerenwelzijn is één van de 7 sectoren van de integrale jeugdhulp in Vlaanderen. Jongerenwelzijn staat onder andere in voor de erkenning, aansturing en subsidiëring van de private voorzieningen in de Bijzondere Jeugdzorg (BJZ). Kinderen en jongeren van 0-18 jaar en hun gezinnen kunnen begeleid worden door een voorziening, project of dienst binnen de Bijzondere Jeugdzorg. In de Franse Gemeenschap vinden we de Service d'Aide à la Jeunesse (SAJ). In Brussel zijn er voorzieningen van beide gemeenschappen aanwezig.

De Bijzondere Jeugdzorg bevindt zich in een overgangsperiode met de inwerkingtreding van de principes van de integrale jeugdhulp.⁶³ Omwille van deze overgang kon het agentschap Jongerenwelzijn op dit moment geen gegevens van de cliëntenstromen aanleveren. We kunnen dus enkel afzonderlijk het aanbod van de Bijzondere Jeugdzorg en de herkomst van de cliënten in de Bijzondere Jeugdzorg bespreken, niet de combinatie van deze twee.

We hebben geen gegevens over het aantal plaatsen of over de cliëntenstromen binnen het aanbod van de Franse Gemeenschap, enkel cijfers over het aantal jongeren dat begeleid werd.

13.1 Het aanbod in de Bijzondere Jeugdzorg

Het aanbod in de Bijzondere Jeugdzorg is zowel in Brussel als in Vlaams-Brabant, en dan vooral in Halle-Vilvoorde zeer beperkt. De ernstige achterstand van het arrondissement werd reeds herhaaldelijk vanuit de provincie aangetoond, onder andere in het dossier 'Investeren in welzijn' van 2012.⁶⁴

Tot en met 2012 werden de voorzieningen in de Bijzondere Jeugdzorg onderverdeeld in de volgende werkvormen: begeleidingstehuizen, dagcentra, begeleid zelfstandig wonen, gezinstehuizen, onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra, en thuisbegeleidingsdiensten (zie Tabel 12).⁶⁵ Er was in Halle-Vilvoorde, gezien op het aantal jongeren, vooral een tekort in de residentiële voorzieningen: de begeleidings- en gezinstehuizen. Er waren in 2012 namelijk 6 plaatsen per 10.000 jongeren, terwijl dit gemiddeld in Vlaanderen op 24,8 per 10.000 jongeren lag. Wel is het zo dat men bij een plaatsing van een jongere niet gebonden is aan de voorzieningen in de regio. In sommige (gespecialiseerde) voorzieningen komen de cliënten dan ook vanuit heel Vlaanderen. Daarnaast zou er bij de interpretatie ook rekening moeten

⁶³ Meer informatie hierover is te vinden in het dossier 'Kinderen en jongeren in Vlaams-Brabant 2013' www.vlaamsbrabant.be/dossierkinderenenjongeren of op de website van het agentschap Jongerenwelzijn www.jongerenwelzijn.be.

⁶⁴ Zie www.vlaamsbrabant.be/dossierinvesteren

⁶⁵ Daarnaast zijn er ook nog diensten voor Pleegzorg, voor Herstelgerichte en Constructieve Afhandeling (HCA) en voor Crisishulp van Huis (CaH).

gehouden worden met de bezettingsgraad en met de uitstroom uit de voorzieningen, gegevens waarover we op dit moment niet beschikken.

Bij andere voorzieningen en diensten spelen deze factoren veel minder een rol: thuisbegeleiding gebeurt vanuit een dienst in de regio, en een jongere kan niet naar een dagcentrum aan de andere kant van het land. Bij de thuisbegeleidingsdiensten zagen we in Halle-Vilvoorde een positieve evolutie: van 64 plaatsen in 2009 naar 184 plaatsen in 2012. Toch was ook het aandeel plaatsen thuisbegeleiding per 10.000 jongeren in Vlaams-Brabant in 2012 het laagst van alle provincies (11,1 tegenover 15,6 in Vlaanderen). Ook bij de dagcentra, onthaal en oriëntatie en begeleid zelfstandig wonen hinkte de provincie Vlaams-Brabant, en vooral dan het arrondissement Halle-Vilvoorde achterop.

In het totaal van het aantal plaatsen in de Bijzondere Jeugdzorg kwam Halle-Vilvoorde op 26 plaatsen per 10.000 jongeren en Leuven op 36,5, terwijl de andere provincies allemaal meer dan 50 plaatsen per 10.000 jongeren hadden. Wanneer we de Brusselse cijfers uitzetten op 30% van de jongeren die in Brussel wonen, dan zien we daar voor 2012 een vergelijkbaar cijfer met Vlaams-Brabant⁶⁶, nl. 30,2 plaatsen per 10.000 jongeren. Ook de cijfers per werkvorm zijn vergelijkbaar met deze van de provincie, al was er wel een groter aanbod aan begeleid zelfstandig wonen.

Tabel 12: Aantal plaatsen per werkvorm in de BJZ per 10.000 jongeren (01/01/2012)

	Antwerpen	Oost-Vlaanderen	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Totaal Vlaanderen zonder Brussel	Halle-Vilvoorde	Leuven	*Brussel
begeleidingstehuizen	23,5	27,2	35,3	27,3	11,9	24,8	6,0	19,9	11,4
gezinstehuizen	0,0	0,2	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	1,1	0,0
onthaal en oriëntatie	3,6	2,7	2,8	2,5	1,6	2,7	1,6	1,7	1,6
dagcentra	5,1	4,1	7,7	6,4	2,9	5,1	1,7	4,5	2,6
thuisbegeleidingsdiensten	19,4	14,6	16,7	13,5	11,1	15,6	14,3	6,8	10,5
begeleid zelfstandig wonen	5,0	2,5	3,0	4,0	2,5	3,5	2,5	2,6	4,2
TOTAAL	56,5	51,3	65,5	53,6	30,0	51,7	26,0	36,5	30,2

* Voor Brussel namen we 30% van het totaal aantal jongeren van 0 t.e.m. 17 jaar.

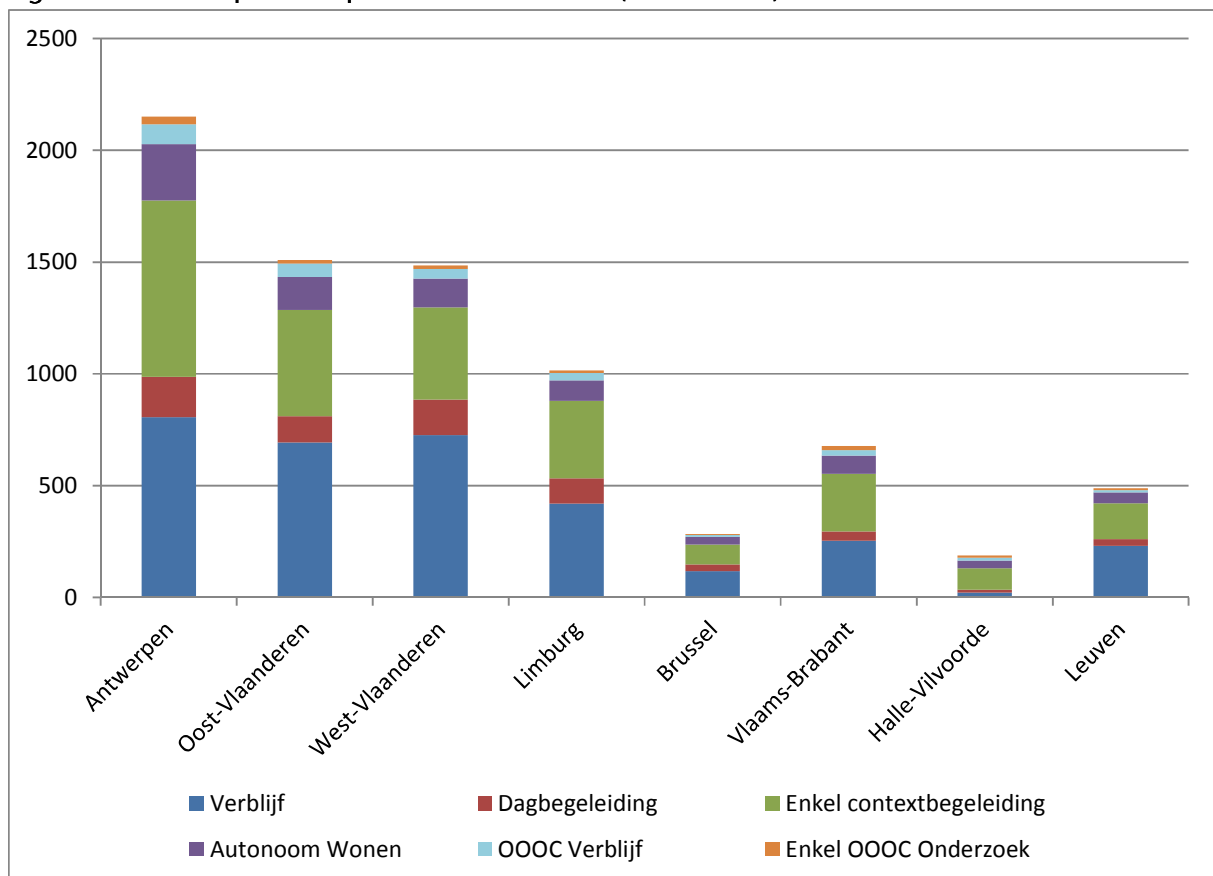
Bron: Agentschap Jongerenwelzijn, aantal jongeren van 0-17 jaar: ADSEI, FOD Economie

In de loop van 2013 werden, in het kader van de implementatie van de integrale jeugdhulp, alle werkvormen overgeschakeld naar 'modules'. Het agentschap Jongerenwelzijn bezorgde daarom

⁶⁶ In de tabel gebruiken we als noemer 30% van de jongeren van 0-17 jaar in Brussel, op basis van de Brusselnorm die bepaalt dat het Vlaamse aanbod in Brussel 30% moet bedragen. Een andere mogelijkheid is het aantal plaatsen uit te zetten op het aantal jongeren dat Nederlandstalig onderwijs volgt in Brussel, namelijk 17,4% van de jongeren. Voor het totaal van de plaatsen in de BJZ zou Brussel dan komen aan 52 plaatsen op 10.000 jongeren, vergelijkbaar met de gemiddelde Vlaamse situatie.

de cijfers van 01/01/2014, op een moment dat voor alle werkvormen de overschakeling naar modules was afgerond (Figuur 30 en Tabel 13). Tussen 2012 en 2014 vonden er tegelijk een aantal fusies van voorzieningen plaats, zodat er verschuivingen kunnen zijn in de cijfers, zonder dat dit betekent dat er plaatsen van de ene provincie of van het ene arrondissement naar het andere zijn gegaan. Zo fusioneerde Malpertuus (Kampenhout, dus Halle-Vilvoorde) met twee voorzieningen uit arrondissement Leuven tot Combo, met zetel in Leuven en worden deze plaatsen nu dus gerekend bij het arrondissement Leuven. De plaatsen worden ook per voorziening gegeven en niet per afdeling, zodat de plaatsen van Tonuso in Asse bij Brussel worden gerekend.

Figuur 30: Aantal plaatsen per module in de BJZ (01/01/2014)



Bron: Agentschap Jongerenwelzijn

In totaal zijn er in Vlaanderen (zonder Brussel) in de Bijzondere Jeugdzorg 437 plaatsen bijgekomen ten opzichte van 2012, waarvan slechts 8 in Vlaams-Brabant. In Brussel kwamen er 52 plaatsen bij.

De plaatsen verblijf namen in alle provincies lichtjes af ten opzichte van de aantallen in begeleidingstehuizen en gezinstehuizen, behalve in Brussel. Binnen Vlaams-Brabant zien we een verschuiving van Halle-Vilvoorde naar Leuven, wat in Halle-Vilvoorde een aandeel geeft van 1,8 plaatsen per 10.000 jongeren, terwijl het gemiddelde in Vlaanderen 23,3 is.

Bij dagbegeleiding hinkt de provincie Vlaams-Brabant ook helemaal achterop, met 43 plaatsen of 1,9 per 10.000 jongeren (Vlaanderen: 4,9). In beide arrondissement is er een afname van het aantal plaatsen dagbegeleiding vergeleken met het aantal plaatsen in de dagcentra in 2012. In de andere provincies is er op dit vlak ongeveer een status quo.

De plaatsen bij de thuisbegeleidingsdiensten vinden we in het modulesysteem terug onder 'enkel contextbegeleiding'⁶⁷. Ten opzichte van de andere provincies is de groei op dit gebied kleiner in Vlaams-Brabant. Er zijn in totaal in de provincie 257 plaatsen, bijna 100 minder dan de volgende provincie, namelijk Limburg. Er zijn slechts 11,5 begeleidingsplaatsen per 10.000 jongeren, waarvan het grootste deel in het arrondissement Leuven, ten opzichte van 18,3 in Vlaanderen.

Voor autonoom wonen (in 2012 nog begeleid zelfstandig wonen) kwamen er op Vlaams niveau 272 plaatsen bij, waarvan 26 in Vlaams-Brabant, terwijl de provincie ook op dit gebied al een achterstand had. Voor de onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra (OOOC) blijft de globale situatie vergelijkbaar met 2012, maar vooral voor OOOC-verblijf⁶⁸ is er een sterke achterstand in Vlaams-Brabant.

De toch wel zeer lage cijfers in Halle-Vilvoorde worden niet gecompenseerd door een hoger aanbod in Brussel. In tegendeel, ook Brussel zit voor elk van de modules onder het Vlaamse cijfers als we de gegevens uitzetten op 30% van het aantal jongeren dat in Brussel woont.

Tabel 13: Aantal plaatsen per module in de BJZ (01/01/2014) per 10.000 jongeren (01/01/2013)

	Antwerpen	Oost-Vlaanderen	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Totaal Vlaanderen zonder Brussel	Halle-Vilvoorde	Leuven	*Brussel
<i>Verblijf</i>	22,5	24,3	34,0	26,2	11,3	23,3	1,8	24,5	15,1
<i>Dagbegeleiding</i>	5,0	4,1	7,4	7,0	1,9	4,9	0,9	3,3	3,8
<i>Enkel contextbegeleiding</i>	22,0	16,7	19,2	21,6	11,5	18,3	7,4	17,2	11,4
Totaal contextbegeleiding	49,5	45,0	60,6	54,7	24,7	46,6	10,1	45,0	30,3
Autonoom Wonen	7,0	5,2	6,0	5,9	3,7	5,7	2,6	5,1	4,4
<i>OOOC Verblijf</i>	2,5	2,1	2,1	2,0	1,0	1,8	1,1	1,0	1,0
<i>Enkel OOOC Onderzoek</i>	1,0	0,5	0,7	0,7	0,8	0,9	0,7	1,1	0,5
Totaal OOOC	3,5	2,6	2,7	2,7	1,9	2,6	1,8	2,0	1,5
TOTAAL	60,0	52,8	69,3	63,3	30,2	55,0	14,4	52,1	36,2

* Voor Brussel namen we 30% van het totaal aantal jongeren van 0 t.e.m. 17 jaar.

Bron: Agentschap Jongerenwelzijn, bevolkingscijfers 01/01/2013 (cijfers 2014 nog niet beschikbaar): ADSEI

Daarnaast worden ook heel wat jongeren begeleid of opgevangen buiten de sector jeugdzorg, zoals in voorzieningen erkend door Kind en Gezin of door het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap, of in psychiatrische ziekenhuizen. In het dossier 'Investeren in

⁶⁷ Bij verblijf en dagbegeleiding is eveneens telkens contextbegeleiding inbegrepen.

⁶⁸ Bij OOOC-verblijf is OOOC-onderzoek inbegrepen.

welzijn 2006-2012' werd echter aangetoond dat ook in deze sectoren de regio Halle-Vilvoorde achterop hinkt ten opzichte van de rest van Vlaanderen. Dit wordt niet gecompenseerd door het aanbod in Brussel, aangezien ook dit beperkt is.

13.2 Cliënten in de Bijzondere Jeugdzorg

Aangezien het aanbod in het arrondissement Halle-Vilvoorde zo klein is, mag het niet verbazen dat slechts een laag aandeel jongeren een maatregel krijgt opgelegd in deze regio. Slechts 8,9 per 1.000 jongeren in Halle-Vilvoorde kregen in 2012 een maatregel in de Bijzondere Jeugdzorg opgelegd, ten opzichte van 21,6 per 1.000 in Vlaanderen. Ook in het arrondissement Leuven en in Brussel ligt het aandeel maatregelen in de Bijzondere Jeugdzorg laag.

Tabel 14: Jongeren met een maatregel in de BJZ naar woonplaats (begeleidingsjaar 2012) per 1.000 jongeren

	Antwerpen	Oost-Vlaanderen	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Totaal Vlaanderen	Halle-Vilvoorde	Leuven	*Brussel
MOF ⁽¹⁾	3,0	1,7	2,0	2,0	1,0	2,0	0,6	1,4	0,5
POS ⁽²⁾	20,7	16,1	21,4	21,3	10,9	18,1	7,5	15,6	6,3
Andere ⁽³⁾	2,2	1,1	0,8	2,8	0,6	1,5	0,8	0,3	0,3
Totaal	25,9	18,9	24,2	26,1	12,5	21,6	8,9	17,3	7,3

* Voor Brussel namen we 30% van het totaal aantal jongeren van 0 t.e.m. 17 jaar.

⁽¹⁾ Maatregelen t.a.v. minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit pleegden

⁽²⁾ Maatregelen t.a.v. minderjarigen die zich in een problematische opvoedingssituatie bevinden

⁽³⁾ Andere maatregelen

Voor 1.237 jongeren is de woonplaats niet bekend, 110 wonen in het Waals Gewest. Jongeren die zowel een POS als een MOF maatregel kregen opgelegd in 2012, worden dubbel geteld in de cijfers.

Bron: Agentschap Jongerenwelzijn

Tabel 15 toont voor Brussel zowel de maatregelen van de Vlaamse als van de Franse Gemeenschap. Vergeleken met het aantal jongeren met een 'Franstalige' maatregel, is het aantal jongeren met een Vlaamse maatregel in Brussel zeer beperkt. In totaal werden er 1.428 maatregelen opgelegd bij jongeren die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd (MOF), wat overeenkomt met 5,7 maatregelen per 1.000 Brusselse jongeren. Problematische opvoedingssituaties leidden tot 7.328 maatregelen of 29,5 per 1.000 jongeren. Dit is een heel stuk meer dan in Vlaanderen.

Tabel 15: Maatregelen in de jeugdzorg bij Brusselse jongeren (begeleidingsjaar 2011)

	Brussel 'Vlaamse maatregel'*	Vlaanderen*	Brussel 'Franstalige maatregel'	Wallonië	Totaal maatregelen bij Brusselse jongeren	% jongeren met maatregel
MOF	58	2.859	1.370	2.242	1.428	5,7
POS	382	21.914	7.290	30.929	7.328	29,5
Andere	14	1.581	-	-	14	
Totaal	424	26.354	8.660	33.171	8.770	34,8

* Aantal jongeren met een maatregel met gekende woonplaats

Bron: Vlaamse Gemeenschap: Agentschap Jongerenwelzijn; Franse Gemeenschap: SAJ (2013), Rapport de l' Aide à la Jeunesse. Année 2011, Bruxelles.

De SAJ⁶⁹ geeft als verklaring voor de hogere cijfers van Brussel dat er meer bewoners sociaal kwetsbaar en kansarm zijn. De problemen zijn er veel complexer zodat een groot aantal eerstelijnsdiensten problemen moeten behandelen op het vlak van huisvesting, elektriciteit, vervangingsinkomens enz. De moeilijker levensomstandigheden (vb. hogere huurprijzen) veroorzaken meer misdrijven van minderjarigen. Het Brussels Gewest telt tot slot ook een groot aantal niet-begeleide minderjarige vreemdelingen en illegalen die een beroep doen op de diensten voor hulpverlening aan jongeren.

Wat de Bijzondere Jeugdzorg van de Vlaamse Gemeenschap betreft, kunnen we ook kijken naar de gegevens van de Centrale Wachtlijst. Het jaarverslag van het agentschap Jongerenwelzijn vermeldt het gemiddeld aantal wachtenden per provincie/regio (Tabel 16). Ondanks het lage aantal plaatsen in de regio Vlaams-Brabant en Brussel, kunnen we niet spreken van een groter aantal wachtenden. Wanneer we dit cijfer uitzetten op het aantal plaatsen zien we dat er toch 70 wachtenden zijn per 100 plaatsen in de Bijzondere Jeugdzorg. Dit is minder dan in de provincie Antwerpen, maar meer dan de andere provincies.

De signalen uit de sector wijzen er op dat deze cijfers verbergen hoeveel jongeren uit de regio in de kou blijven staan. Net als de sector van de Bijzondere Jeugdzorg zelf, kampen immers ook andere eerstelijnsdiensten en doorverwijzers (centra voor algemeen welzijnswerk, geestelijke gezondheidszorg, psychiatrische zorg voor kinderen en jongeren...) met een ernstige achterstand in het arrondissement, waardoor problemen minder snel gedetecteerd worden. Daarnaast worden, vanwege de beperkte mogelijkheden door het kleine aanbod, bepaalde maatregelen waarschijnlijk minder vaak opgelegd.

⁶⁹ SAJ (2013), Rapport de l' Aide à la Jeunesse. Année 2011, Bruxelles

Tabel 16: Gemiddeld aantal wachtenden in de BJZ per provincie (2012)

Provincie	Aantal wachtenden	Aantal wachtenden per 100 plaatsen
Antwerpen	1.633	75,9
Oost-Vlaanderen	755	50,0
West-Vlaanderen	800	53,9
Limburg	616	58,6
Vlaams-Brabant / Brussel	623	70,5

Bron: Jongerenwelzijn, Jaarverslag 2012; en eigen verwerking Steunpunt sociale planning

14. Algemeen Welzijnswerk

De Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW's) zijn eerstelijnsdiensten voor maatschappelijk welzijn⁷⁰. Ze bieden onthaal aan, maar ook begeleidingen die zich richten op een bepaalde problematiek (zoals relatie- en gezinsproblemen, financiële problemen, psychische of persoonlijke problemen, huisvestingsproblemen) of specifieke doelgroep (zoals gedetineerden, slachtoffers, mensen in een crisissituatie).

In Vlaams-Brabant zijn er twee CAW's actief: CAW Halle-Vilvoorde en CAW Oost-Brabant. De werkingsgebieden van deze CAW's vallen samen met de arrondissementsgrenzen, met uitzondering van Kampenhout en Tervuren.⁷¹ Omwille van de communautaire opdeling is de situatie in Brussel complexer. CAW Brussel heeft een werking die vergelijkbaar is aan de Vlaamse CAW's en wordt gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de Vlaamse Gemeenschap. Daarnaast zijn er ook andere centra voor algemeen welzijnswerk, die worden gesubsidieerd door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Ten slotte zijn er nog de 'Centres d'Action Sociale Globale' (CASG) die door de Franse Gemeenschapscommissie worden gesubsidieerd.⁷² Om het relatief belang van deze organisaties te begroten kunnen we kijken naar het aantal voltijds equivalente werknemers (VTE): in 2010 waren er 121 VTE in de door Vlaanderen gesubsidieerde CAW's, 174 in de andere centra voor algemeen welzijnswerk en 79 in de CASG's.⁷³

⁷⁰ Naast de CAW's zijn ook de OCMW's eerstelijnsdiensten voor maatschappelijk welzijn, maar aangezien inwoners van een bepaalde gemeente zijn aangewezen op het OCMW van die gemeente, zorgen zij voor weinig cliëntenstromen.

⁷¹ CAW Halle-Vilvoorde is een fusie van CAW regio Vilvoorde en CAW Delta. Tot het werkingsgebied van CAW Delta behoorden voordien ook de Oost-Vlaamse gemeenten Haaltert, Ninove en Denderleeuw. CAW Delta is op haar beurt een fusie van CAW Delta en CAW Zenne en Zoniën, die werd doorgevoerd in 2010. CAW Oost-Brabant is een fusie van CAW Hageland en CAW regio Leuven. Tot het werkingsgebied van CAW regio Leuven behoorde voor de hervorming ook de gemeente Tervuren. CAW Brussel is een fusie van CAW Mozaïek en CAW Archipel. De gegevens die hieronder worden gebruikt beslaan de periode 2008-2011, toen deze fusies nog niet waren doorgevoerd.

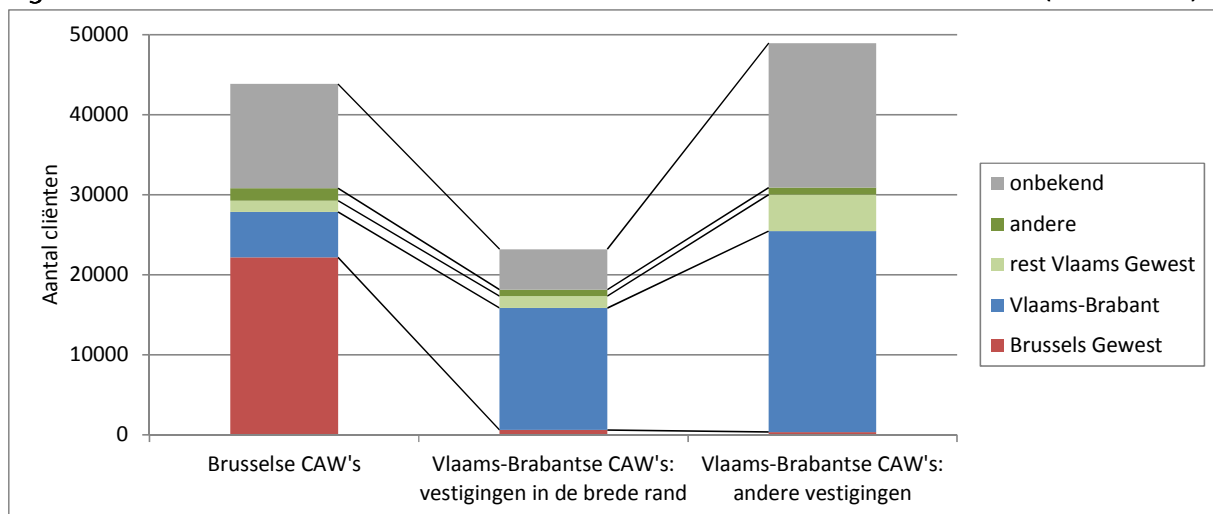
⁷² Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2012), Brussels actieplan armoedebestrijding, Brussels armoederapport 2012, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

⁷³ Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2010), Brussels actieplan armoedebestrijding, Brussels armoederapport 2010, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

We bespreken verder enkel de mobiliteit van de cliënten van de Vlaams-Brabantse en Brusselse CAW's, althans diegenen die worden gesubsidieerd door Vlaanderen. We hebben geen vergelijkbare gegevens voor de tweetalige en Franstalige organisaties in Brussel, al is het maar omdat die helemaal anders zijn georganiseerd.

Figuur 31 geeft het aantal cliënten van de Brusselse en Vlaams-Brabantse CAW's, onderverdeeld naar domicilieadres: het Brussels Gewest, Vlaams-Brabant, de rest van het Vlaams Gewest, een ander domicilieadres of onbekend. Het gaat om alle cliënten in de jaren 2008-2011. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de Brusselse CAW's (die enkel vestigingen in Brussel hebben), en de Vlaams-Brabantse CAW's. Daarbij wordt nog een onderscheid gemaakt tussen de vestigingen in de brede rand⁷⁴ en alle andere vestigingen van de Vlaams-Brabantse CAW's.

Figuur 31: Domicilie van de cliënten van de Brusselse en Vlaams-Brabantse CAW's (2008-2011)

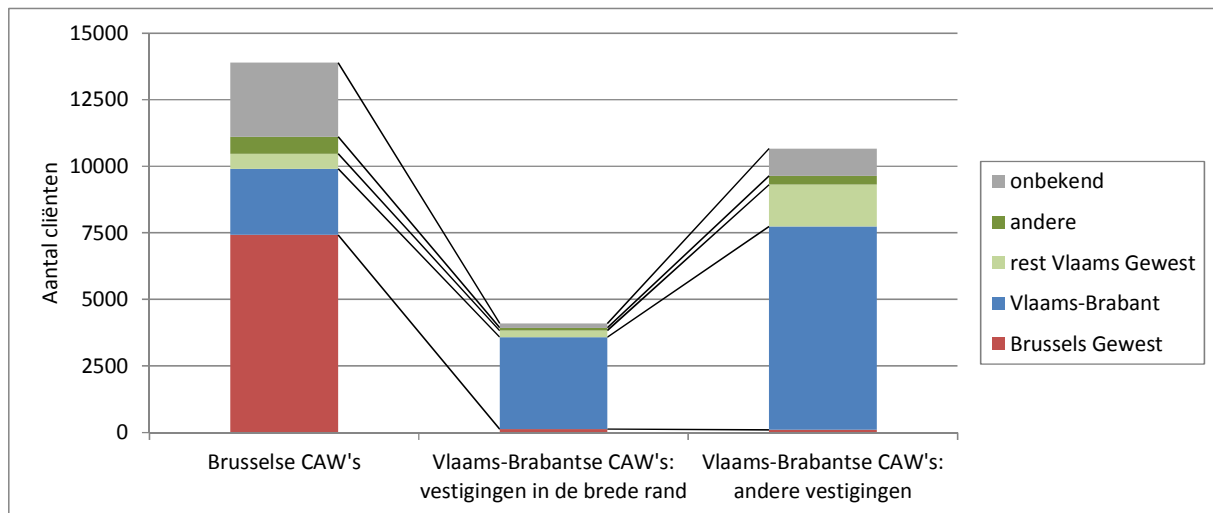


Bron: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, TELLUS cliëntregistratie, verwerking Steunpunt sociale planning

We zien dat heel wat inwoners van Vlaams-Brabant naar de Brusselse CAW's gaan, maar dat er omgekeerd heel weinig Brusselaars de Vlaams-Brabantse CAW's opzoeken. Zelfs wanneer alle cliënten met een onbekende domicilie uit Brussel zouden komen, is het aantal Brusselaars dat een CAW in de brede rand opzoekt kleiner dan het aantal inwoners van Vlaams-Brabant dat naar een Brussels CAW gaat.

Het gaat hier zowel om cliënten binnen het onthaal als de begeleiding. Vooral bij het onthaal zijn er heel wat cliënten waarvan het domicilie onbekend is. Daarom kijken we op Figuur 32 enkel naar de begeleidingen. Daar is bovenstaande vaststelling nog duidelijker. Zelfs wanneer hier alle cliënten met een onbekend domicilie uit Brussel zouden komen, is het aantal Brusselaars dat een CAW opzoekt in geheel Vlaams-Brabant kleiner dan het aantal inwoners van Vlaams-Brabant dat naar een Brussels CAW gaat.

⁷⁴ Het gaat om de vestigingen van CAW Zenne en Zoniën in Halle, Sint-Pieters-Leeuw, Drogenbos, Sint-Genesius-Rode, Huizingen en Overijse, van CAW Delta in Dilbeek, Asse, Zellik, Ternat, Lennik en Merchtem, van CAW regio Vilvoorde in Vilvoorde, Steenokkerzeel, Meise, Wezembeek-Oppem en Kraainem en van CAW regio Leuven in Tervuren. Niet meegerekend zijn de vestigingen van CAW Delta in Herne en Ninove, van CAW Leuven in Leuven en Haacht en van CAW Hageland in Aarschot, Diest, Tienen en Landen. Niet alle genoemde vestigingen bestonden in elk jaar.

Figuur 32: Domicilie van de cliënten in begeleiding bij de Brusselse en Vlaams-Brabantse CAW's, 2008-2011

Bron: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, TELLUS cliëntregistratie, verwerking Steunpunt sociale planning

Dit onevenwicht heeft deels te maken met verschillen in het aanbod van de verschillende CAW's: zo kon men in de beschouwde periode voor begeleiding m.b.t. slachtofferschap niet terecht bij de vestigingen in de brede rand, maar moest men daarvoor naar een vestiging in Brussel of elders in Vlaams-Brabant.⁷⁵ Meer dan de helft van de begeleidingen van Vlaams-Brabanders in Brussel vallen hieronder. Maar zelfs zonder deze begeleidingen is er nog meer beweging richting Brussel dan omgekeerd. Brusselaars gaan meer dan gemiddeld naar Vlaams-Brabant voor woonbegeleiding, begeleiding met verblijf (in Vlaams-Brabant als geheel, in de brede rand is deze vorm van begeleiding niet aanwezig) en begeleiding m.b.t. relatie- en gezinsproblemen.

Met de schaalvergroting van de CAW's die dit jaar wordt doorgevoerd, waarbij er één CAW Halle-Vilvoorde wordt opgericht, zullen alle vormen van begeleiding ook daar worden aangeboden, maar het is dus niet zeker of dit meer evenwicht zal brengen in de cliëntenstromen.

We kunnen ten slotte nagaan of het profiel van de cliënten verschilt naargelang hun woonplaats. We zien dat cliënten die in Brussel wonen, of ze nu cliënt zijn in Brussel, in de brede rand of in de rest van Vlaams-Brabant, vaker een niet-Belgische nationaliteit hebben en vaker alleenstaand zijn dan gemiddeld. Het omgekeerde geldt voor inwoners van Vlaams-Brabant, zowel als cliënt in Brussel als in de brede rand of de rest van Vlaams-Brabant. Hoewel het verschil in soort begeleiding ook invloed heeft op het profiel van de cliënten, zien we dus toch een aantal kenmerken die overeenkomen met de verschillende bevolkingssamenstelling van Brussel enerzijds en de rand en Vlaams-Brabant anderzijds. In het geval van de gezinsvorm zijn er relatief veel onbekenden, en moeten we omzichtig zijn met conclusies. Het aantal onbekenden is nog heel wat groter bij de socio-economische situatie, zodat we hierover geen uitspraken kunnen doen.

⁷⁵ Hetzelfde geldt voor begeleidingen binnen detentiecontext, maar daar gaat het om kleine aantallen.

15. De geestelijke gezondheidszorg

De centra voor geestelijke gezondheidszorg (CGG's) bieden hulp aan mensen met ernstige psychische problemen. De hulpverlening in een CGG gebeurt tijdens consultaties. Er is dus geen opname of verblijf. In Vlaams-Brabant zijn er drie CGG's actief, allen met vestigingen in de rand: PassAnt is in heel de provincie actief (met vestigingen in Dilbeek, Haacht, Halle en Leuven), Ahasverus is actief in het westen van de provincie (met vestigingen in Asse, Grimbergen, Halle en Vilvoorde), en Vlaams-Brabant Oost in het oosten van de provincie (met vestigingen in Aarschot, Diest, Leuven (2), Tienen en Zaventem).⁷⁶ In Brussel zelf is er één CGG voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (met vestigingen in Brussel (2), Oudergem, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Pieters-Woluwe en Vorst). In Brussel zijn er ook nog heel wat Franstalige en bicommunautaire voorzieningen: de Services de Santé Mentale (SSM), waarvan er een aantal meerdere vestigingen hebben. Het gaat om tweeëntwintig SSM's erkend door de COCOF en vijf door de GGC/COCOM.

Hieronder geven we een aantal cijfers over de woonplaats van de cliënten met een actieve zorgperiode in een CGG in Vlaams-Brabant of Brussel⁷⁷. Het gaat dus enkel om de Vlaamse voorzieningen. In de periode 2010-2012 waren er 5.835 cliënten met een actieve zorgperiode in een centrum voor geestelijke gezondheidszorg (CGG) in Vlaams-Brabant of Brussel. In Brussel waren er dat 964, waarvan 848 (88%) uit Brussel zelf en 81 (8%) uit Vlaams-Brabant, bijna uitsluitend uit Halle-Vilvoorde. In Vlaams-Brabant waren er dat 4.871, waarvan 4.430 (90,9%) uit Vlaams-Brabant en 134 (2,8%) uit Brussel. In CGG Ahasverus, met enkel vestigingen in de rand, kwamen 1.049 van de 1.264 cliënten (83,0%) uit Vlaams-Brabant en 108 (8,5%) uit Brussel. We beschikken niet over aparte cijfers per vestiging, en we kunnen dus geen cijfers presenteren over alle vestigingen in de rand.

Bij de Vlaamse CGG's is het aantal Brusselaars dat naar Vlaams-Brabant gaat dus iets groter dan omgekeerd, maar de uitwisseling is erg klein, mede omdat het beleid de stromen tussen de gewesten tracht in te perken. Cliënten worden gewoonlijk geholpen door het CGG in wiens werkingsgebied ze wonen, tenzij er een reden is om voor een ander CGG te kiezen. Zo leggen de CGG's soms verschillende accenten in de hulpverlening of de doelgroepen waarin ze zich specialiseren.

16. Voorzieningen voor personen met een handicap

16.1 Personen met een handicap

De groep van personen met een handicap is niet eenvoudig te omschrijven. België telt verschillende instellingen waar personen met een (vermoeden van) beperking kunnen

⁷⁶ De werkingsgebieden van CGG Ahasverus en CGG Vlaams-Brabant Oost komen in grote lijnen overeen met de arrondissementen Halle-Vilvoorde en Leuven. Enkel voor de gemeenten Boortmeerbeek, Hoeilaart, Kraainem, Overijse, Wezembeek-Oppeem en Zaventem geldt dat niet.

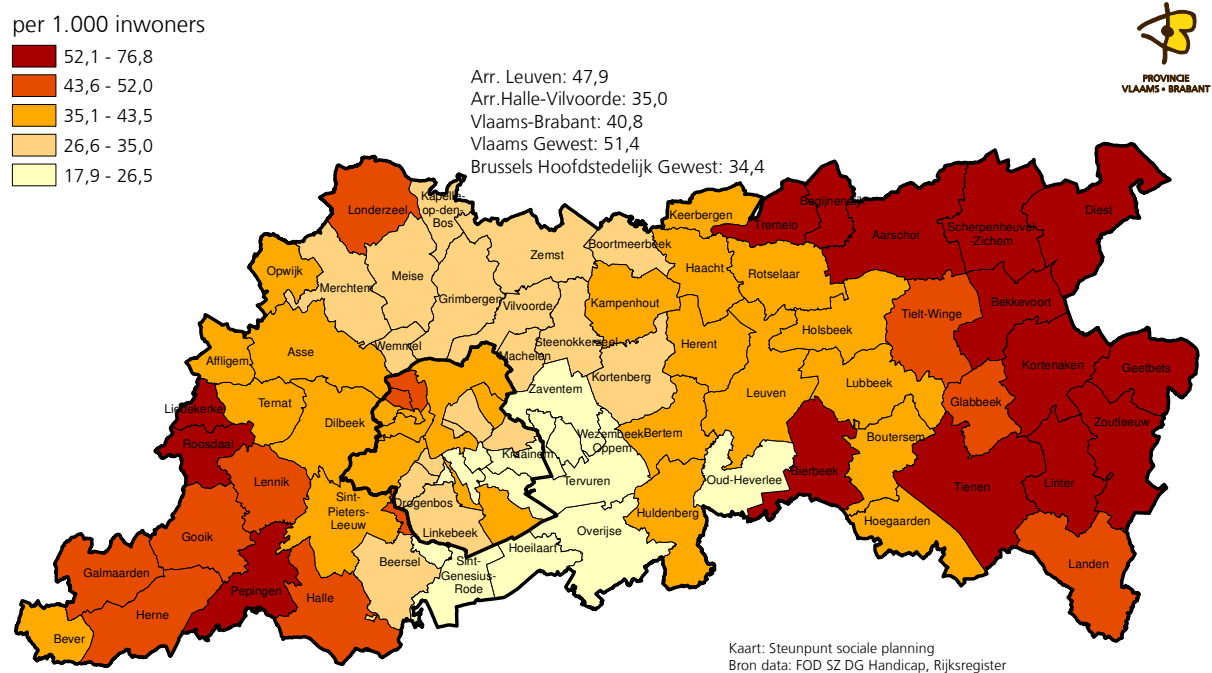
⁷⁷ Bron: Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid, Team Gegevensverwerking en Resultaatsopvolging (Afd. Informatie en Ondersteuning)

aankloppen en elk van deze instellingen heeft eigen criteria om te bepalen of iemand een handicap heeft en om de ernst van deze handicap te evalueren.

Om een tegemoetkoming voor personen met een handicap te ontvangen of om te genieten van bepaalde sociale en fiscale voordelen is een attest nodig van de FOD Sociale Zekerheid, meer bepaald van de Directie-generaal Personen met een Handicap. Op 1 januari 2013 waren er in het Vlaams Gewest 327.889 (Vlaams-Brabant 44.949) en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 39.683 personen als persoon met een handicap erkent.

Kaart 28 toont het aandeel van de personen met een erkenning door de DG personen met een Handicap ten opzichte van het inwonertal van de gemeenten van Vlaams-Brabant en Brussel.

Kaart 28: Aantal personen met een erkenning van de DG Personen met een Handicap (situatie 01/2013)



Allereerst valt op dat het aantal personen met een erkenning niet gelijkmatig verdeeld is over de verschillende gemeenten; de aandelen gaan van 17,9 inwoners op 1.000 in Kraainem tot 76,8 op 1.000 inwoners in Zoutleeuw. De hoge aandelen situeren zich voornamelijk in het Hageland en in het Pajottenland. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt dan weer gekenmerkt door eerder lage cijfers. Gemiddeld zijn slechts 34,4 per 1.000 Brusselaars erkend als persoon met een handicap, in het Vlaams Gewest zijn dit er 51,4.

Verschillende oorzaken kunnen aan de basis liggen van deze ongelijke spreiding. Ten eerste kan de verdeling samen hangen met de kenmerken van de bevolking. Het is aannemelijk dat gemeenten met een oudere bevolking, ook meer personen met een handicap onder hun inwoners zullen tellen. Mogelijk speelt dit effect in het Hageland en Pajottenland, twee regio's waar de gemiddelde leeftijd gevoelig hoger ligt. Verder kan ook de socio-economische positie een rol spelen. Sommige tegemoetkomingen, bijvoorbeeld de Tegemoetkoming voor Hulp aan Bejaarden (THAB), zijn rechtstreeks gekoppeld aan de inkomsten. Wanneer die inkomsten te hoog zijn heeft men geen recht op de uitkering en wordt het dus vaak ook niet zinvol geacht

een erkenning aan te vragen. Dit kan verklaren waarom we minder erkenningen zien in de rijkere gemeenten in het zuidoosten van Brussel en de aanpalende gemeenten in Vlaams-Brabant. Tot slot kan het aantal erkenningen ook samenhangen met het aanbod voor voorzieningen voor personen met een handicap. Enerzijds zijn inwoners van tehuizen vaak gedomicilieerd in de voorziening. Anderzijds kunnen personen met een handicap ook verhuizen naar een gemeente waar gepaste voorzieningen (dagcentra, beschutte werkplaats, bijzonder onderwijs, ...) gehuisvest zijn. Zo blijkt het aandeel erkenningen in Bierbeek, waar een grote residentiële voorziening gelegen is, bijzonder hoog.

Daarnaast wordt de populatie van personen met een handicap ook in kaart gebracht aan de hand van de erkenningen van een andere belangrijke actor op dit domein, met name het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap, het VAPH. Personen met een handicap, die jonger zijn dan 65 en die wonen of verblijven in Vlaanderen of in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kunnen een tussenkomst vragen op het vlak van noodzakelijke hulpmiddelen en aanpassingen, maar ook beroep doen op allerlei door het VAPH erkende zorgvoorzieningen (tehuizen, internaten, dagcentra, beschermd wonen, enz.). Inwoners van Vlaams-Brabant dienen met hun zorgvraag dus steeds langs het VAPH te passeren.

Momenteel hebben in totaal 20.098 inwoners van Vlaams-Brabant een erkenning van het VAPH. Gemiddeld betekent dit dat 1,8% van de Vlaams-Brabantse bevolking zulke erkenning heeft. De spreiding van deze erkenningen over de verschillende gemeenten van Vlaams-Brabant is gelijklopend met de spreiding van de erkenningen van de DG Handicap op Kaart 28. Wel zijn er opvallend weinig VAPH-erkenningen in de faciliteitengemeenten. Taal geldt hier duidelijk als een belangrijke factor.

De inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben verschillende opties. Iemand die woont in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan ofwel:

- via het VAPH toegang hebben tot alle door het VAPH erkende en gesubsidieerde voorzieningen die gevestigd zijn in Vlaanderen of Brussel;
- via Phare (Personne Handicapée Autonomie Recherche)⁷⁸, vroeger SBFPH (Service Bruxellois Francophone des Personnes Handicapées) toegang hebben tot alle voorzieningen die gevestigd zijn in Brussel, voor zover deze erkend en gesubsidieerd worden door de Franstalige Gemeenschapscommissie (Commission Communautaire Française -COCOF);
- via de GGC (Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie) toegang krijgen tot een bicommunautaire voorziening in Brussel. Dit kan dan met een erkenning van het VAPH, Phare of AWIPH (Agence Wallonne pour l'Intégration des Personnes Handicapées).

⁷⁸ Phare is een agentschap van de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) met een gelijkaardige dienstverlening als het VAPH en richt zich op de Franstalige Brusselaars. De voorwaarden voor een erkenning van PHARE zijn gelijkaardig aan die van het VAPH:

- de handicap van de persoon in kwestie moet door een multidisciplinair team ingeschat zijn;
- de aanvrager moet gedomicilieerd zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- de aanvrager moet jonger dan 65 jaar zijn;
- de aanvrager moet de Belgische nationaliteit hebben, of het statuut hebben van staatloze of vluchteling, of werkzaam zijn in een lidstaat van de Europese Gemeenschap of gelijkgeschakeld door het internationaal recht, of regelmatig en onafgebroken sinds vijf jaar gedomicilieerd zijn in België.

Inwoners van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vallen dus zowel onder de territorialiteit van het VAPH als van Phare. Deze dienstverleningen zijn echter niet verenigbaar⁷⁹. Brusselaars moeten de keuze maken of ze ondersteund willen worden door de Franstalige Gemeenschapscommissie (Phare) of vanuit de Vlaamse Gemeenschap (VAPH). Bij een aanvraag tot bijstand van een persoon uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, wordt dan ook steeds nagegaan of de aanvrager reeds gekend is bij het andere agentschap.

Momenteel hebben 1.739 Brusselaars een erkenning van het VAPH. Deze aantallen zijn vrij geconcentreerd in de stad Brussel, Anderlecht, Jette en Sint-Jans-Molenbeek; samen goed voor bijna twee derde van de erkenningen. Daarnaast heeft Phare aangegeven ongeveer 11.000 personen te erkennen⁸⁰. In totaal tellen we dus voor Brussel een kleine 13.000 erkenningen, wat neerkomt op ongeveer 11 erkenningen per 1.000 inwoners. Dit aandeel is nog lager dan de 13,8 erkenningen per 1.000 inwoners voor het arrondissement Halle-Vilvoorde.

16.2 Aanbod voor personen met een handicap

Voor Vlaams-Brabant kan het aanbod voor personen met een handicap vrij eenduidig opgelijst worden. Het gaat hier immers enkel over de hulp aangeboden door het VAPH.

Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt dit, opnieuw, iets meer ingewikkeld. Naast het Nederlandstalige aanbod is er in Brussel ook een tweetalig en Franstalig zorgaanbod voor personen met een handicap. Kort samengevat is het VAPH verantwoordelijk voor het Nederlandstalig zorgaanbod, Phare voor het Franstalig zorgaanbod en de GGC voor het bicommunautair aanbod. Tabel 17 tracht de plaatsen in de residentiële zorgvoorzieningen van het VAPH, Phare en de GGC in één overzicht te vatten.

⁷⁹ Een uitzondering op deze regel is het feit dat men wel een zorgvraag bij het VAPH kan combineren met een begeleiding naar aangepast werk bij Phare (bijvoorbeeld werken in een Franstalige beschutte werkplaats). Sinds 1 april 2006 is het VAPH immers niet meer bevoegd voor het domein 'werk'.

⁸⁰ Bron: mail Phare 20/01/2014. Let wel, het gaat hier om alle personen die erkend zijn door Phare en dus mogelijk een beroep kunnen doen op hulpverlening. Van Dooren en Blockerije (2008) gaven een overzicht van alle personen met erkenning én ondersteuning van Phare. Zij telden slechts 3.959 personen. (Van Dooren en Blockerije (2008), Personen met een handicap in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest: een situatieanalyse, Brussels Regionaal Overleg Gehandicaptenzorg, Brussel)

Tabel 17: Plaatsen in zorgvoorzieningen in Brussel en Vlaams-Brabant (31/12/2013)

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest (inw = 1.154.635)			Vlaams-Brabant (inw=1.101.280)	
	VAPH	Phare	GGC	Totaal	VAPH=Totaal
dagcentra / centres de jour pour adultes	32	552	170	754	427
semi-internaat / centres de jour pour enfants	83	1.278	0	1.361	246
tehuis (niet) werkenden / centres de hébergement pour adultes	38	354	107	509	1.337
internaat en OBC / centres de hébergement pour enfants	117	488	0	605	838
begeleid wonen / habitat accompagné	109	0	39	148	676
beschermd wonen	32	/	/	32	190
geïntegreerd wonen	11	/	/	11	15

Bron: VAPH (31/12/2013), Phare⁸¹

Vooreerst blijkt in Brussel het aanbod van Phare veruit het grootst. Daarnaast valt op dat de Brusselse voorzieningen voornamelijk gericht zijn op jongeren ((semi-)internaat). De voorzieningen voor jongeren zijn vaak zeer groot. Aan Nederlandstalige kant worden alle plaatsen (semi-)internaat aangeboden door één voorziening, aan Franstalige kant bieden drie voorzieningen ongeveer 63% van de plaatsen semi-internaat aan. Soms gaat het hier om voorzieningen die zich richten op een heel specifieke doelgroep, bijvoorbeeld kinderen en jongeren met een auditieve of visuele handicap, en die dan ook een rekruteringsgebied hebben dat Brussel en Vlaams-Brabant ver overstijgt. In Vlaams-Brabant zijn er dan weer relatief meer plaatsen voor volwassenen.

Wanneer we het aantal aangeboden plaatsen ten opzichte van het aantal inwoners stellen zien we dat Brussel relatief gezien meer plaatsen in dagcentra en semi-internaten heeft per inwoner en minder plaatsen in tehuizen en internaten. Ook wanneer we enkel de Nederlandstalige en tweetalige zorgvormen ten opzichte van de norm van 300.000 Nederlandstalige Brusselaars zetten, zien we vooral een ondervertegenwoordiging bij de tehuizen voor volwassenen en internaten voor jongeren.

Tot slot willen we nog meegeven dat in Tabel 17 enkel het erkende aanbod wordt weergegeven. In Brussel is er ook een niet-erkend Nederlandstalig aanbod: 75 plaatsen semi-internaat en 52 plaatsen internaat in MPI Heemschool en 15 plaatsen semi-internaat en 25 plaatsen internaat in Kasterlinden. Verder blijkt dat het aandeel personen jonger dan 60 in Brusselse rusthuizen gevoelig hoger ligt dan in Vlaamse rusthuizen. Van Dooren en Blockerij (2008) besloten op basis van hun bevraging bij een steekproef van de Brusselse rusthuizen dat ongeveer 4,3% van de rusthuisbedden ingenomen wordt door een persoon met een handicap. In 2008 kwam dit neer op ongeveer 622 plaatsen die ingenomen werden door personen die in theorie een beroep kunnen doen op de dienstverlening van VAPH, Phare of GGC.

⁸¹ De cijfers voor Phare en de voorzieningen van de GGC komen uit de publicatie: Phare, Coordonnées utiles: suivez le guide, maart 2014.

16.3 Cliëntenstromen

Om de cliëntenstromen in kaart te brengen beschikken we enkel over cijfers van de zorgvoorzieningen gerelateerd aan het VAPH. Wanneer een persoon met een handicap ondersteuning van het VAPH wenst, dient hij eerst een zorgvraag te registreren bij de Centrale Registratie van Zorgvragen (CRZ). De Provinciale Coördinatiepunten Handicap die deze aanvraag faciliteren beschikken dan ook over een databank waarin alle vragen en hun eventuele oplossing opgelijst staan. Hiermee kunnen we cliëntenstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel in kaart brengen.

We moeten hierbij de kanttekening plaatsen dat het aantal geregistreerde zorgvragen zowel in Halle-Vilvoorde als in Brussel beduidend lager ligt dan in andere regio's.⁸² Van Dooren en Blockerije (2008) formuleerden verschillende verklaringen voor de lagere 'vraag' in Brussel. Zo zouden personen met een handicap in Brussel niet de weg vinden naar de CRZ. Daarnaast zou men zich niet registreren omdat het Nederlandstalige aanbod bijzonder beperkt is. Brussel kampt immers met een grote historische zorgachterstand. Tot slot halen ze ook praktische problemen aan zoals de onverenigbaarheid van een inschrijving bij het VAPH en Phare. Voor Halle-Vilvoorde worden door het Steunpunt sociale planning (2010) een aantal gelijklopende verklaringen gegeven:

- een beperkt (eerstelijns)aanbod in verschillende welzijnssectoren, met als gevolg een minder goede doorverwijzing van personen die in aanmerking zouden kunnen komen;
- minder voorzieningen voor personen met een handicap door de historische achterstand in het arrondissement (aanbod trekt de vraag aan);
- de taal: anderstaligen vinden minder makkelijk de weg naar de CRZ of wensen niet opgenomen te worden in Nederlandstalige voorzieningen;
- socio-economische status: in het zuidoosten is er mogelijk, door de aanwezigheid van veel werknemers van internationale bedrijven en instellingen, een kleiner aandeel personen met een handicap op de bevolking.

Verder onderzoek naar het relatieve belang van deze en mogelijke andere oorzaken (leeftijdsstructuur van de bevolking, inkomen...) blijft dringend nodig.

16.3.1 Sociaal netwerk in de CRZ

Naast het domicilieadres van de cliënt, dat vaak samenvalt met de locatie van de zorgvoorziening, wordt in de CRZ ook de 'plaats van het sociaal netwerk' van de cliënt geregistreerd. We kunnen dus, aan de hand van de gegevens uit de CRZ, een overzicht maken van het sociaal netwerk van de cliënten die binnen een voorziening of dienst van het VAPH een oplossing voor hun zorgvraag hebben gekregen (Tabel 18). Het gaat hier om de zorgvragen die een oplossing kregen in de periode van 2008 tot 2013.

⁸² Steunpunt sociale planning (2010), Dossier handicap in Vlaams-Brabant, Leuven.
www.vlaamsbrabant.be/dossierhandicap.

Van Dooren en Blockerije (2008), Personen met een handicap in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest: een situatieanalyse, Brussels Regionaal Overleg Gehandicaptenzorg, Brussel.

Van de 1.639 vragen van jongeren die een oplossing vonden binnen het VAPH⁸³ zijn er 433 oplossingen ondertussen niet meer actief. Bij de volwassenen gaat het om 1.347 van de 4.376 opgeloste vragen. Voor overige oplossingen, die nog actief zijn eind 2013, kunnen we nagaan of de zorgvoorziening gelegen is in Brussel, in Vlaams-Brabant of een andere Vlaamse provincie. Een aantal zorgvoorzieningen hebben echter vestigingen zowel in Vlaams-Brabant als in Brussel. Aangezien we geen informatie hebben over de vestiging waar de zorgvragers terecht kwamen, hebben we in de tabel naast de categorieën 'Vlaams-Brabant' en 'Brussel', ook een categorie 'Vlaams-Brabant of Brussel' moeten toevoegen.

Tabel 18: Opgeloste en nog actieve vragen naar plaats van sociaal netwerk (2008-2013)

Locatie zorgvoorziening	Jongeren: sociaal netwerk			
	Brussel		Vlaams-Brabant	
	aantal	%	aantal	%
Vlaams-Brabant	38	37,62	558	50,64
Brussel	32	31,68	192	17,42
andere Vlaamse provincie	14	13,86	243	22,05
Vlaams-Brabant of Brussel	17	16,83	109	9,89
totaal	101	100,00	1.102	100,00

Locatie zorgvoorziening	Volwassenen: sociaal netwerk			
	Brussel		Vlaams-Brabant	
	aantal	%	aantal	%
Vlaams-Brabant	126	44,52	2.181	80,69
Brussel	124	43,82	128	4,74
andere Vlaamse provincie	13	4,59	282	10,43
Vlaams-Brabant of Brussel	20	7,07	112	4,14
totaal	283	100,00	2.703	100,00

Bron: CRZ, Provinciaal Coördinatiepunt Handicap Vlaams-Brabant

Relatief gezien valt op dat zorgvragers met een sociaal netwerk in Brussel, vaker beroep doen op voorzieningen buiten Brussel: voor de jongeren en volwassenen samen gaat het om minimum 49,7% (voorzieningen zonder gekende locatie niet meegerekend) tot maximum 59,4% (voorzieningen zonder gekende locatie wel meegerekend). Vanuit Vlaams-Brabant doet respectievelijk 22,2% tot 28,0% een beroep op een voorziening buiten de provincie. Het aantal geregistreerde zorgvragen in Brussel is, zoals eerder werd aangehaald, echter zeer beperkt. Zo zien we dat, in absolute termen, de uitstroom van Brussel naar Vlaams-Brabant 38 tot 55 jongeren en 126 tot 146 volwassenen is; terwijl de omgekeerde beweging, die van Vlaams-Brabant naar Brussel, 192 tot 301 jongeren en 128 tot 240 volwassenen bedraagt.

16.3.2 Sociaal netwerk in de (nieuwe) begeleidingsovereenkomsten

Van Dooren en Blockerije (2008) maakten een eerste overzicht van het aantal Brusselaars in VAPH voorzieningen in 2007. Zij vonden 501 personen met een domicilie of een sociaal netwerk uit Brussel terug. 32,9% van hen verbleef in een zorgvoorziening in Brussel. 41,5% was opgenomen in een voorziening in het arrondissement Halle-Vilvoorde en 10,4% in het

⁸³ Daarnaast kunnen de vragen ook opgelost zijn buiten het VAPH, of vervallen. In Brussel werden 85,4% van de zorgvragen van jongeren en 92,2% van de zorgvragen van volwassenen opgelost binnen het VAPH. In Vlaams-Brabant was dit respectievelijk 90,6% en 92,7%.

arrondissement Leuven. De overige 15,2% van de Brusselaars in voorzieningen van het VAPH verblijft in een andere Vlaamse provincie. In het rapport Task Force Brussel Eindrapport (2012)⁸⁴ werden deze gegevens geüpdatet voor 2011. In dit rapport wordt aangegeven dat in 2011 747 personen met domicilie of netwerk in Brussel in een voorziening van het VAPH in het Vlaams Gewest verbleven. Deze personen vertegenwoordigen 61,2% van alle Brusselaars die opgenomen zijn in een erkende voorziening van het VAPH. Dit aandeel nam dus af ten opzichte van 2007. De overgrote meerderheid onder hen doet nog steeds beroep op een Vlaams-Brabantse zorgvoorziening. De omgekeerde beweging wordt niet in kaart gebracht in deze overzichten.

Wij beschikken niet over data die, zoals in het rapport van de Task Force Brussel, een overzicht geven van *alle* begeleidingsovereenkomsten, en zullen het verder dan ook enkel hebben over de *nieuwe* begeleidingsovereenkomsten, of de nieuw ingevulde plaatsen in residentiële zorgvoorzieningen van het VAPH.

In 2010 deed het VAPH een analyse van de nieuwe begeleidingsovereenkomsten in de periode van 8 oktober 2006 tot en met 7 oktober 2009⁸⁵. Er werd een vergelijking gemaakt tussen enerzijds de provincie of het arrondissement van het sociaal netwerk van de cliënt en anderzijds de provincie of het arrondissement waarin de opnemende voorziening⁸⁶ gelegen is.

Tabel 19: Nieuwe begeleidingsovereenkomsten VAPH (10/2006-10/2009)

	Plaats van de zorgvoorziening					Totaal
	BHG	Vlaams-Brabant	Arr. Halle-Vilvoorde	Arr. Leuven	Rest Vlaanderen	
Plaats van sociaal netwerk						
BHG	47	104	99	5	32	183
Vlaams-Brabant	130	1.136	472	664	317	1.583
Arr. Halle-Vilvoorde	69	500	441	59	144	713
Arr. Leuven	61	636	31	605	173	870
Rest België	43	374	218	156	10.834	11.251
Totaal	220	1.614	789	825	11.183	13.017

Bron: VAPH

In de bestudeerde periode werden 220 nieuwe begeleidingsovereenkomsten afgesloten in Brussel. Bijna een derde (31,4%) van deze nieuwe begeleidingsovereenkomsten betreft personen met een sociaal netwerk in het arrondissement Halle-Vilvoorde. Voor voorzieningen voor volwassenen, met name tehuizen en dagcentra, gaat het om respectievelijk 44,4% en 45,4% van de cliënten. Voor internaat/OBC en semi-internaat, voorzieningen die zich op jongeren richten, liggen de percentages iets lager, met name 26,7% en 25,7%. De

⁸⁴ Task Force Brussel (2012), Task Force Brussel Eindrapport, Vlaamse Gemeenschapscommissie - Vlaamse Gemeenschap, Brussel.

⁸⁵ VAPH (2010) Nota 'Nieuwe begeleidingsovereenkomsten naar sociaal netwerk in kaart gebracht voor Brussel'.

⁸⁶ Voor deze analyse werden de volgende voorzieningsvormen meegenomen: tehuizen, dagcentra en begeleid werken, internaat en OBC en semi-internaten. Begeleidingsovereenkomsten met betrekking tot ambulante begeleidingen, begeleide uitgroei, logeren en kortverblijf zijn niet opgenomen in deze cijfers.

voorzieningen voor volwassenen trekken vooral cliënten aan uit Brussel of de onmiddellijke omgeving, terwijl de voorzieningen voor jongeren een veel groter rekruteringsgebied hebben. Dit heeft te maken met het eerder aangehaalde gegeven dat de Brusselse voorzieningen voor jongeren zich richten op zeer specifieke doelgroepen.

Verder geeft Tabel 19 aan dat de 789 nieuwe cliënten bij voorzieningen in Halle-Vilvoorde voor iets meer dan de helft (55,9%) uit Halle-Vilvoorde zelf komen. Iets meer dan een vierde (26,5%) heeft een netwerk in één van de overige Vlaamse provincies, en dan vooral in Oost-Vlaanderen (22,4%). 12,5% komt uit Brussel. Drie kwart onder hen zijn jongeren die een begeleidingsovereenkomst met een (semi-)internaat sloten.

Samenvattend stelt de VAPH-nota dat er dus een vrij grote 'grensoverschrijdende' trafiek tussen Brussel en Vlaams-Brabant bestaat. Binnen de opnames in Brussel zijn er 130 personen die van Vlaams-Brabant komen, 69 onder hen komen uit het arrondissement Halle-Vilvoorde. Daarnaast vonden 104 Brusselaars een oplossing in Vlaams-Brabant en dan bijna uitsluitend in het arrondissement Halle-Vilvoorde. Bij de interpretatie van deze cijfers wordt er wel aangemaand tot voorzichtigheid, aangezien de handicapspecifieke knowhow van een voorziening vaak meer bepalend is dan de locatie ervan.

Voor een meer recentere periode, namelijk van juli 2012 tot juni 2013, verkregen we gelijkaardige gegevens over de invulling van de openstaande plaatsen. We beperken ons hier, net als bij de hoger besproken analyse van het VAPH, tot de zorgvormen waarvoor we een onderscheid kunnen maken tussen de locatie van de voorziening en de locatie van het sociaal netwerk van de cliënt. Concreet gaat het om tehuizen, dagcentra, internaten, semi-internaten, observatiecentra en multifunctionele centra.⁸⁷ In totaal werden in de periode van juli 2012 tot juni 2013 2.792 openstaande plaatsen geregistreerd en ingevuld in door het VAPH erkende zorgvoorzieningen. Van deze open plaatsen bevonden er zich:

- 64 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- 125 in de 30 gemeenten rond Brussel die we eerder definieerden als 'de brede rand';
- 199 in de overige gemeenten van Vlaams-Brabant;
- 2.404 in de rest van Vlaanderen.

Tabel 20 kruist de nieuw ingevulde plaatsen in zorgvoorzieningen van het VAPH met de plaats waar het sociaal netwerk van de cliënt gelokaliseerd is. Van de 64 open plaatsen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden er slechts 15, of 23,4% ingevuld door personen die hun sociaal netwerk in Brussel plaatsen. De overige plaatsen worden voornamelijk ingevuld door personen van wie het netwerk in Vlaams-Brabant ligt: 43 plaatsen of 67,2% van de open plaatsen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

⁸⁷ Gezien de korte periode gaat het hier slechts om een beperkt aantal ingevulde openstaande plaatsen. We maken dan ook verder geen indeling voor de verschillende zorgvormen.

Tabel 20: Invulling openstaande plaatsen VAPH (07/2012-07/2013)

	Plaats van de zorgvoorziening					
	Brussel	Vlaams- Brabant	<i>brede rand</i>	<i>rest Vlaams- Brabant</i>	rest Vlaande ren	totaal
Plaats van sociaal netwerk						
Brussel	15	15	8	7	7	37
Vlaams-Brabant	43	210	70	140	64	317
<i>brede rand</i>	26	79	47	32	12	117
<i>rest Vlaams-Brabant</i>	17	131	23	108	52	200
rest België	6	99	47	52	2.333	2.438
totaal plaatsen	64	324	125	199	2.404	2.792

Bron: VAPH

Van de 37 personen met een sociaal netwerk in Brussel, sloten er 15 (40,5%) een overeenkomst met een zorgvoorziening in Brussel. Evenveel weken uit naar een voorziening in Vlaams-Brabant. De 7 anderen sloten een overeenkomst met een zorgvoorziening in een andere Vlaamse provincie. Van de 317 personen met een sociaal netwerk in Vlaams-Brabant, sloot twee derde een overeenkomst af in de eigen provincie. 43 personen (13,6%) trokken naar een Nederlandstalige voorziening in Brussel.

Netto gezien is de stroom van Brusselaars naar Vlaanderen (22) beperkter dan de instroom vanuit Vlaanderen (49) naar de Brusselse zorgvoorzieningen. De uitwisseling is het grootst met het nabij gelegen Vlaams-Brabant en dan vooral met de gemeenten uit de brede rand.

17. Opvang van thuislozen

De opvangcapaciteit voor thuislozen bevindt zich grotendeels in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De erkende opvangcentra in Brussel bundelen 1.160 plaatsen.⁸⁸ Daarvan zijn er 650 erkend door de Franse Gemeenschapscommissie, 348 door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en 162 door de Vlaamse Gemeenschap, waarvan er 119 door de CAW's worden aangeboden. In 2011 werden er 1.833 verschillende personen geregistreerd (volwassenen of minderjarigen die beschouwd worden als gezinshoofd en die minimaal één nacht in een opvangcentrum hebben doorgebracht), vergezeld van 859 kinderen. Omdat sommige personen meerdere malen verbleven in een opvangcentrum is het totaal aantal verblijven iets groter (2.050).

In Vlaams-Brabant is de opvangcapaciteit voor thuislozen bijzonder beperkt. Er zijn twee crisisopvangcentra die door de CAW's worden beheerd. Het crisisopvangcentrum in Halle, Haven 21, biedt 18 bedden. Het andere opvangcentrum, Halte 51, bevindt zich in Leuven en heeft 14 bedden ter beschikking. Daarnaast zijn er nog kleinschalige private initiatieven⁸⁹ en ook de OCMW's stellen woningen ter beschikking. Uit een bevraging van het Steunpunt sociale

⁸⁸ La Strada vzw (Steunpunt thuislozenzorg Brussel) (2013), Centrale registratie voor de onthaalhuizen en centra voor dringend onthaal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Gegevens over de opvang van thuislozen in 2011. Brussel: La Strada vzw.

⁸⁹ Zo heeft welzijnsschakel 't Sleutelke in Kampenhout 4 appartementen en 2 studio's voor thuislozen.

planning in 2010, die door 59 van de 65 OCMW's beantwoord werd, bleek dat de Vlaams-Brabantse OCMW's samen 139 woningen aanbieden, goed voor 182 wooneenheden. Daarvan waren er 62 woningen in eigendom van de OCMW's; de andere werden meestal gehuurd op de private markt of waren sociale huurwoningen. Ook enkele Brusselse OCMW's bieden transitwoningen aan. Deze zijn echter niet opgenomen in bovenstaande cijfers. Hetzelfde geldt voor de Brusselse vluchthuizen. In Vlaams-Brabant zijn er twee vluchthuizen (voor samen 28 personen), die weliswaar allebei in het arrondissement Leuven liggen (Leuven en Diest).

Extra bedden voor winteropvang worden in bovenstaande cijfers niet meegerekend. In Brussel bieden de federale en regionale initiatieven alleen al een opvangcapaciteit aan van minimum 890 plaatsen, los van de initiatieven van gemeenten en OCMW's.⁹⁰ Ook hier is het aanbod in Vlaams-Brabant bijzonder klein: in Vlaams-Brabant wordt sinds enkel jaren winteropvang georganiseerd in Leuven (11 bedden) en sinds dit jaar ook in Vilvoorde (10 bedden).

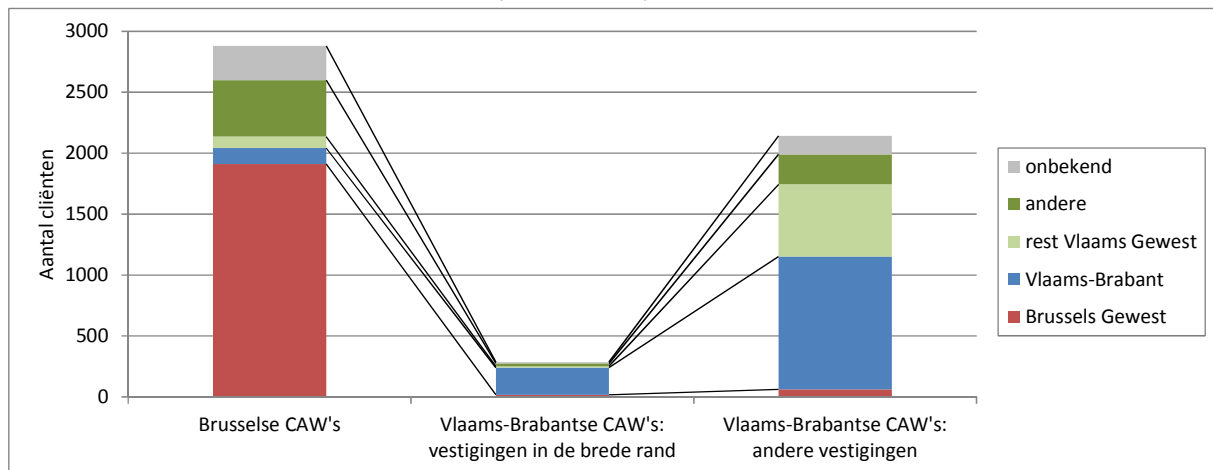
Gezien het kleine aanbod in Vlaams-Brabant zelf is het goed mogelijk dat de Brusselse initiatieven ook mensen opvangen met een (laatste officiële) domicilie in Vlaams-Brabant. Volgens de centrale registratie van het Steunpunt thuislozenzorg Brussel (die 847 van de 1.160 erkende plaatsen omvat), bleek in 71,8% van de verblijven de laatste officiële domicilie in het Brussels Gewest te liggen. Daarna volgt het Waals Gewest (9,4%), het Vlaams Gewest (8,9%), het buitenland (5,0%) en nog een aantal onbekenden (4,9%).

Wanneer we een brede definitie van thuisloosheid aanhouden, de zogenaamde ETHOS-typologie van de Europese Federatie van Organisaties die met thuisloze mensen werken (FEANTSA), kunnen alle vormen van woonbegeleiding, begeleiding met verblijf en residentiële crisishulpverlening van de CAW's tot de thuislozenproblematiek worden gerekend.⁹¹ Figuur 33 toont deze cijfers naar (vorige) domicilie en de ligging van de CAW-vestigingen. We zien opnieuw dat het aanbod in de brede rand zeer beperkt is, maar ook dat de begeleidingen van Brusselaars er quasi onbestaande is. Omgekeerd zijn er wel wat begeleidingen van Vlaams-Brabanders in Brussel, hoewel het grootste deel van het cliënteel een (vorige) domicilie in Brussel had. In geheel Vlaams-Brabant is het totaal aantal begeleidingen kleiner dan in het Brussels Gewest. Daarenboven is het aantal Brusselaars dat er wordt opgevangen kleiner dan het aantal Vlaams-Brabanders in Brussel. Hierbij moeten we steeds in het achterhoofd houden dat er zowel in Brussel als in Vlaams-Brabant heel wat onbekenden zijn. Daarnaast is het opvallend dat de categorie 'andere', zowel in Brussel als in Vlaams-Brabant relatief groot is: de overgrote meerderheid in deze categorie komt uit het buitenland of is ambtshalve geschrapt.

⁹⁰ Le Centre d'appui au secteur bruxellois d'aide aux sans-abri (2013), Les dispositifs hivernaux d'aide aux sans-abri en région de Bruxelles-Capitale 2012-2013: Rapport du Centre d'appui au secteur bruxellois d'aide aux sans-abri.

⁹¹ Zie Robeyns L., Demaerschalk E. & Hermans K. (2011), 'Ontwikkelen en uittesten van een monitoringinstrument van de Vlaamse thuislozenzorg', 241 p., www.kuleuven.be/lucas/pub/publi_upload/2011_Thuislozenzorg.pdf

Figuur 33: Begeleiding met verblijf, woonbegeleiding en residentiële crisishulpverlening, Brusselse en Vlaams-Brabantse CAW's (2008-2011)



Bron: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, TELLUS cliëntregistratie, verwerking Steunpunt sociale planning

18. Woonvoorzieningen voor ouderen

We vergelijken het aanbod van rust- en verzorgingstehuizen en serviceflats in Brussel en Vlaanderen. Met de term rusthuizen wordt hieronder bedoeld op zowel rusthuizen als verzorgingstehuizen en deze vallen in Vlaanderen onder de term 'woonzorgcentra'. Serviceflats worden in Vlaanderen assistentiewoningen genoemd. Voor Brussel baseren we ons op de gegevens van Infor-Homes Bruxelles asbl⁹², voor Vlaams-Brabant zijn de cijfers afkomstig van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid.

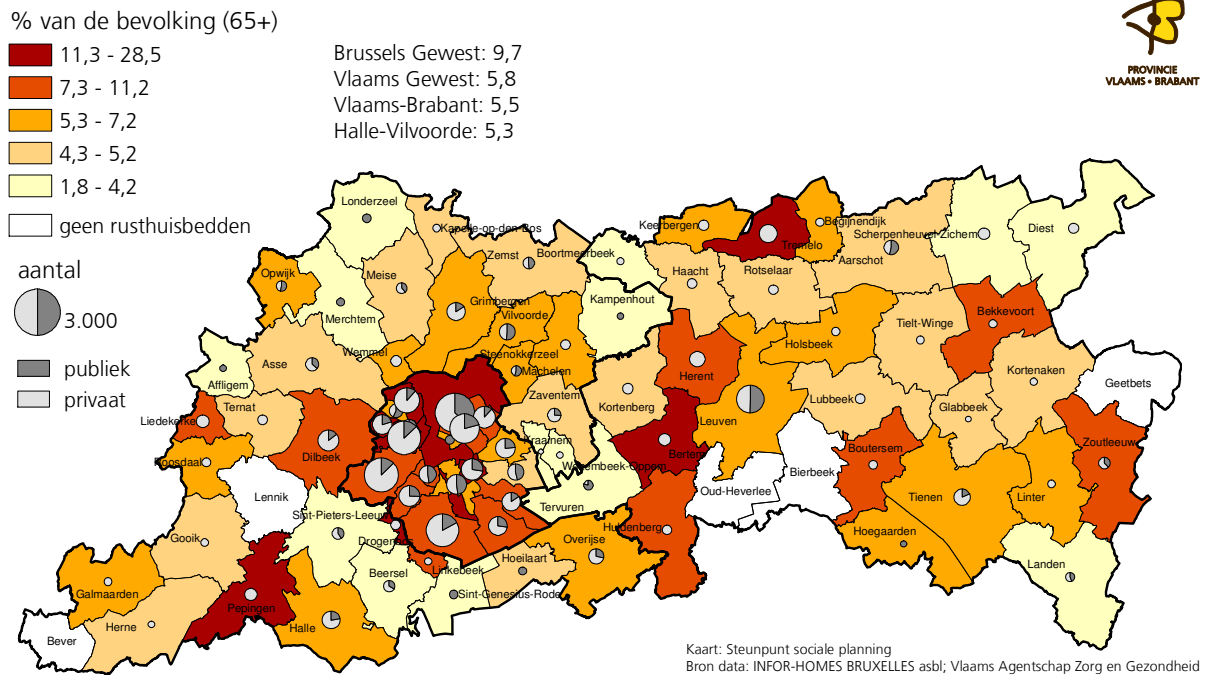
18.1.1 Rusthuizen

In Brussel is het aantal voorzieningen dat onder de Vlaamse Gemeenschap valt, erg beperkt. Het gaat immers om amper 1% van het aanbod. Vooral de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie heeft veel rusthuisbedden onder haar hoede, met name 73% van het aanbod. De overige 26% is erkend door de Franse Gemeenschapscommissie. In totaal zijn er in Brussel 15.002 rusthuisbedden, goed voor 9,7% van de 65-plussers. In Vlaams-Brabant zijn dat er slechts 10.967, of 5,5% van de 65-plussers (in het Vlaams Gewest is dit 5,8% van de 65-plussers).

Kaart 29 geeft deze percentages weer op gemeenteniveau. We zien dat het aanbod in de meeste Brusselse gemeenten ruim boven die 5,5% ligt. Alleen Sint-Pieters-Woluwe heeft een veel lagere waarde. Zulke lage waarden vinden we veel vaker in de randgemeenten rond het Brussels Gewest. Alleen Drogenbos, Linkebeek, Dilbeek, Overijse, Machelen, Grimbergen en Vilvoorde liggen boven het Vlaams-Brabantse gemiddelde.

⁹² Infor-Homes Bruxelles (2013), Situation de l'offre d'hébergement pour personnes âgées en Maisons de Repos Bruxelloises 2012, Brussel, 42 p. <http://www.inforhomes-asbl.be>. De gegevens zijn van 01/01/2013 en daarom gebruiken we ook voor Vlaams-Brabant de cijfers van 01/01/2013. In 2013 is er wel nog een significante groei in beide sectoren: in Vlaams-Brabant zijn er 529 rusthuisbedden bijgekomen, of 5% van het totaal. Voor serviceflats is dat 130 of 6% van het totaal.

Kaart 29: Aantal rusthuisbedden (01/01/2013)



Zowel in Brussel als Vlaams-Brabant wordt zowat een kwart van de rusthuizen beheerd door de openbare sector (meestal het OCMW): respectievelijk 24,3% en 24,7%. In Halle-Vilvoorde ligt dat aandeel met 28,5% iets hoger. Publieke rusthuizen ontbreken vooral in gemeenten met een klein aantal inwoners. Opvallend zijn daarbij het Pajottenland en de meeste gemeenten van het arrondissement Leuven (buiten de steden), maar ook kleine gemeenten in de rand als Linkebeek en Drogenbos. Bij de niet-publieke sector is het aandeel commerciële rusthuizen heel wat groter in Brussel dan in Vlaams-Brabant, waar het vooral om vzw's gaat. Het gaat hier echter vaak om enkel een verschil in juridisch statuut, omdat heel wat vzw's in Vlaanderen wel door commerciële firma's worden beheerd.⁹³

18.1.2 Serviceflats

Het aantal serviceflats is in vergelijking met dat van rusthuisbedden erg klein. Nochtans beoordeelt 16% van de 60-plussers in Vlaams-Brabant een verhuis naar een serviceflat als positief, terwijl dat voor rusthuizen minder dan 5% is.⁹⁴ Het aanbod in Brussel is nog kleiner dan in Vlaams-Brabant. In Brussel zijn er 1.336 serviceflats, of 6,5 per 1.000 60-plussers, in Vlaams-Brabant zijn er dat 2.173 of 8,2 per 1.000 60-plussers (in het Vlaams Gewest is dat 10 per 1.000). In Brussel hebben enkel Ukkel en Sint-Pieters-Woluwe een waarde die daar ruim boven ligt. Dit geldt in mindere mate ook voor Sint-Lambrechts-Woluwe, Elsene en Evere. In de randgemeenten is het aanbod onbestaand of lager dan gemiddeld in Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Wemmel, Tervuren, Sint-Pieters-Leeuw, Vilvoorde, Grimbergen, Asse, Meise, Hoeilaart en Machelen.

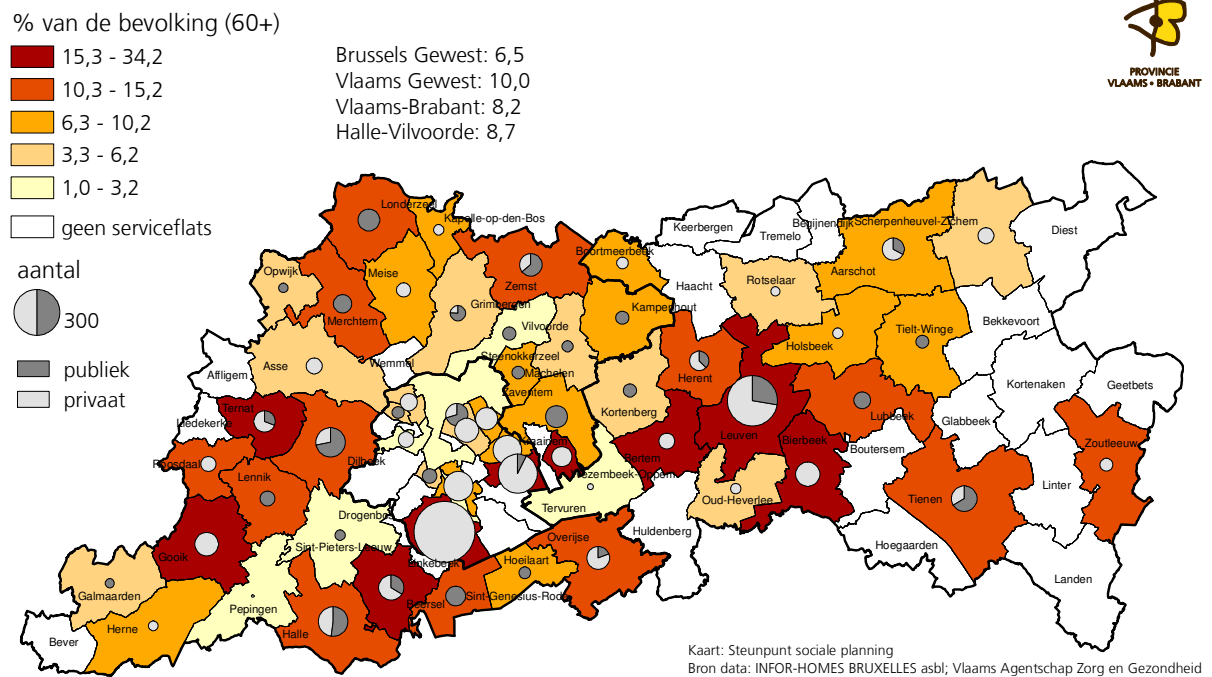
⁹³ Zo worden in Vlaams-Brabant heel wat rusthuizen met een vzw-statuuut beheer door de NV Soprimat.

⁹⁴ De Maesschalck F. (2012), Nota Ouderen in Vlaams-Brabant bevraagd, Leuven: Provincie Vlaams-Brabant, Steunpunt sociale planning, pp. 27: www.vlaamsbrabant.be/notaouderen

Deel IV: Cliëntenmobiliteit in de welzijnssectoren

Ook hier is het aanbod van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel erg beperkt. Slechts één instelling is er erkend door de Vlaamse Gemeenschap, goed voor 2% van het aanbod. Het aandeel van de publieke sector is in Brussel met 8,5% heel klein. Omgekeerd is de publieke sector in Vlaams-Brabant met 46,1% relatief belangrijk. In Halle-Vilvoorde is dat zelfs 56,1%. Zoals bij de rusthuizen is de publieke sector, of zelfs de sector van de serviceflats in het algemeen, vooral afwezig in gemeenten met een beperkte bevolkingsomvang.

Kaart 30: Aantal plaatsen in serviceflats (01/01/2013)



19. Enkele conclusies

Om een zicht te krijgen op de stromen in de **kinderopvangsector** heeft het Steunpunt sociale planning zelf een enquête uitgewerkt, en deze in samenwerking met Kind en Gezin uitgevoerd bij de kinderopvanginitiatieven in Vlaanderen en Brussel. Aan de verantwoordelijken van de kinderopvanginitiatieven werd gevraagd per postcode en per deelgemeente aan te geven hoeveel kinderen er aanwezig waren in de eerste week van februari. Voor de kinderopvanginitiatieven erkend of onder toezicht van Kind en Gezin, en na extrapolatie van de gegevens, blijkt dat er 13.967 kinderen in Vlaams-Brabant opgevangen worden in de provincie zelf en dat 5.789 kinderen die wonen in Brussel, gebruikmaken van opvangvoorzieningen in Brussel. Vanuit Vlaams-Brabant gaan 1.187 kinderen naar een kinderopvanginitiatief in het Brusselse, 160 kinderen maken de tegenovergestelde beweging. Vanuit de rest van Vlaanderen komen er 734 kinderen naar opvanginitiatieven in Vlaams-Brabant, omgekeerd gaan er 395 kinderen vanuit Vlaams-Brabant naar kinderopvanginitiatieven in andere Vlaamse provincies. Vanuit Wallonië gaan er 380 kinderen naar Vlaams-Brabantse voorzieningen en 154 naar Brusselse.

Uit de enquêteresultaten blijkt dat in zes Vlaams-Brabantse gemeenten meer dan 20% van de kinderen gebruik maakt van een opvangvoorziening die in Brussel is gelegen. De aantallen kinderen die vanuit een woonplaats in Brussel in een Vlaams-Brabantse gemeente kinderopvang gebruiken, zijn dan weer eerder beperkt.

Net zoals voor andere centrumsteden en tewerkstellingspolen, trekt Brussel heel wat kinderen aan die met de ouders meekomen naar de plaats van tewerkstelling. Daar komt nog bij dat een aantal instellingen in Brussel eigen kinderopvangvoorzieningen hebben. Toch is het totale opvangaanbod in Brussel (van Kind en Gezin en haar Franstalige tegenhanger ONE samen) reeds krap, enkel op basis van de kinderen van 0-3 jaar die in Brussel wonen.

Voor de **Bijzondere Jeugdzorg** zien we in de cijfers van begin 2014, na de omvorming tot modules in 2013, nog steeds een grote achterstand in de provincie Vlaams-Brabant en bij uitstek in de regio Halle-Vilvoorde. We hebben voor deze sector geen zicht op de cliëntenstromen, zodat we voor de module 'verblijf' niet kunnen inschatten of jongeren elders in Vlaanderen of Brussel worden opgevangen. Voor de modules waarbij een regionaal aanbod wel belangrijk is, zoals de dagbegeleiding en de zuivere contextbegeleiding, zien we alleszins dat het aanbod per 10.000 jongeren in de provincie, en zeker in het arrondissement Halle-Vilvoorde, veel kleiner is dan in de rest van Vlaanderen. Ook voor autonoom wonen en de onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra (OOOC) hinkt de regio achterop. Ook het Nederlandstalige aanbod in Brussel zit voor elk van de modules onder het Vlaamse cijfer, als we de gegevens uitzetten ten opzichte van 30% van het aantal jongeren dat in Brussel woont (Brusselnorm). Bovendien is ook het andere aanbod van eerstelijnsdiensten voor jongeren weinig uitgebouwd in de regio, hetgeen de achterstand nog versterkt.

Bij de Vlaamse centra voor **algemeen welzijnswerk** zien we meer Vlaams-Brabanders bij het cliënteel van de Brusselse CAW's dan Brusselaars binnen de Vlaams-Brabantse CAW's. Dit geldt ook wanneer het gespecialiseerde aanbod in Brussel (dat in de rand niet altijd beschikbaar is of was) niet wordt meegerekend. Bij de Vlaamse centra voor **geestelijke gezondheidszorg** is het aantal Brusselaars dat naar Vlaams-Brabant gaat iets groter dan omgekeerd, maar de

uitwisseling is daar erg klein. We hebben hier geen zicht op de stromen naar de Franstalige en bicommunautaire voorzieningen, die echter enkel in Brussel aanwezig zijn en dus enkel in de richting van Brussel kunnen gaan.

In Vlaanderen worden de **voorzieningen voor personen met een handicap** uitsluitend erkend door het VAPH, in Brussel telt men naast enkele voorzieningen met een erkenning van het VAPH, ook voorzieningen met een erkenning van Phare of GGC. Het zwaartepunt ligt hier vooral bij de voorzieningen van Phare die zich in principe enkel richten tot personen die gedomicilieerd zijn in Brussel. De instroom vanuit Vlaams-Brabant zou hier dus onbestaande moeten zijn. Aan de hand van de Centrale Registratie van de Zorgvragen (CRZ) of het overzicht van de nieuwe begeleidingsovereenkomsten kunnen we de cliëntenstromen voor het VAPH in kaart brengen. Beide bronnen schetsen hetzelfde beeld. Ten eerste is het duidelijk dat een groot aandeel van de Brusselse personen met een handicap een zorgvoorziening zoekt buiten het gewest. Velen onder hen komen terecht in een zorgvoorziening in Vlaams-Brabant, meer bepaald in het arrondissement Halle-Vilvoorde. Personen met een handicap waarvan het sociaal netwerk in Vlaams-Brabant gesitueerd is vinden vaker dan Brusselaars een zorgvoorziening in de eigen provincie. Relatief gezien stroomt slechts een minderheid uit naar Brussel. We moeten hier echter in het achterhoofd houden dat het aantal zorgvragen vanuit Brussel vaak maar een tiende is van dat vanuit Vlaams-Brabant. In absolute termen tekenen we dan ook een netto-stroom van Vlaams-Brabant naar Brussel op.

Voor de **opvang van thuislozen** beschikken we wel over gegevens van de verschillende gemeenschappen. Hier is het aanbod bijna uitsluitend in Brussel geconcentreerd. Hoewel de meerderheid van de opgevangen personen in Brussel ook een vorige domicilie in Brussel had, is een kleine 10% er wel uit Vlaanderen afkomstig.

Van de **rust- en verzorgingstehuizen en serviceflats** kunnen we enkel het aanbod in kaart brengen. In Brussel zijn er veel meer rust- en verzorgingstehuizen dan in Vlaams Brabant (9,7% van de 65-plussers versus 5,5%). De verschillen tussen de gemeenten kunnen wel groot zijn, zeker in Vlaams-Brabant. Ook bij de serviceflats zijn er grote verschillen tussen de gemeenten. Hier is het aanbod in Vlaams-Brabant groter dan in Brussel (8,2 per 1.000 60-plussers versus 6,5 per 1.000) hoewel de absolute aantallen beperkt blijven. Zowel bij de rust- en verzorgingstehuizen als bij de serviceflats is het aanbod van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel bijna onbestaande. Heel wat voorzieningen vallen wel onder de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

Zoals dat het geval was voor de werk- en schoolpendel, zien we dus ook in de welzijnssector dat de stroom van Vlaams-Brabant naar Brussel vaak groter is dan omgekeerd. Voor een aantal sectoren hebben we enkel gegevens over de stromen binnen de voorzieningen van de Vlaamse Gemeenschap, maar ook daar zien we vaak dezelfde tendens.

Algemeen besluit

De administratieve grens van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest valt niet samen met ruimtelijke, sociale en economische grenzen. De bebouwing loopt vaak door over de administratieve grens heen, maar vooral bij verschillende socio-economische processen – gaande van werken tot telefoneren - is een veel ruimer gebied betrokken. De socio-economische grens tussen Brussel en Vlaams-Brabant is dan ook niet scherp af te lijnen. Voor heel wat indicatoren zijn de verschillen groter tussen de Brusselse gemeenten onderling of tussen de Vlaams-Brabantse gemeenten onderling dan tussen naburige gemeenten in Brussel en Vlaams-Brabant.

Dit dossier focust op die wisselwerking tussen Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, op het gebied van verhuisbewegingen, werk- en schoolpendel en cliëntenstromen in verschillende welzijnssectoren. Daarmee trachten we een lacune in het bestaand onderzoek op te vullen. Studies die de verwevenheid tussen Brussel en de rand in kaart brengen, zeker over verschillende sectoren heen, zijn zeldzaam. Het ligt immers niet altijd voor de hand om vergelijkbare gegevens te verzamelen voor Brussel en Vlaams-Brabant, zeker in de welzijnssectoren, waar de gegevens even gefragmenteerd zijn als de bevoegdheden. Naast de restbevoegdheid van de federale overheid is er de bevoegdheidsverdeling tussen de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC).

Verhuisbewegingen

De laatste vijf jaar zijn er meer dan 70.000 mensen verhuisd van Brussel naar Vlaams-Brabant. De verhuisbewegingen van Vlaams-Brabant naar Brussel bedroegen ongeveer de helft daarvan. Dit betekent een **netto-aangroei in Vlaams-Brabant** van bijna 35.000 mensen. Dat is jaarlijks meer dan 6 personen per 1.000 inwoners. De totale aangroei in Vlaams-Brabant is niet zoveel groter, omdat de natuurlijke aangroei en de groei uit het buitenland relatief beperkt zijn, en er bovendien een sterke uitstroom bestaat vanuit Vlaams-Brabant naar andere Belgische provincies. Wanneer we naar het totaal aantal bewegingen kijken, instroom plus uitstroom, is de uitwisseling met het Vlaams Gewest bijna even groot als met Brussel, en het aantal bewegingen tussen en binnen Vlaams-Brabantse gemeenten is nog heel wat groter.

De **netto-instroom** naar Vlaams-Brabant vanuit Brussel is sinds het midden van vorig decennium **erg constant**, hoewel het aantal bewegingen wel een beetje toeneemt. Op langere termijn is de netto migratie wel hoger dan in de jaren 1980 en 1990, maar heel wat lager dan in de jaren 1960 en 1970. Ook het profiel van de verhuizers is de laatste jaren weinig veranderd. Het zijn vooral jonge gezinnen die uit Brussel verhuizen. Omgekeerd zijn het vooral jonge alleenstaanden die vanuit Vlaams-Brabant naar Brussel trekken, maar deze aantallen zijn veel lager. Daardoor zorgt migratie vanuit Brussel voor een verjonging van de provincie.

Ook **op socio-economisch gebied** is er de laatste jaren weinig evolutie merkbaar. Wel zijn er enkele opvallende verschillen tussen verhuizers en inwoners. Bovendien blijkt ook de richting van de verhuisbeweging van belang. De verhuizers van Brussel naar Vlaams-Brabant zijn vaker aan het werk dan de gemiddelde inwoner van Brussel. Hun equivalent inkomen ligt ook hoger dan gemiddeld in Brussel. Wel valt nog steeds bijna een derde van deze verhuizers in het laagste inkomenskwartiel. De verhuizers van Vlaams-Brabant naar Brussel zijn vaker werkloos of inactief

dan personen die de omgekeerde beweging maken. Net als bij de verhuizers vanuit Brussel valt ook hier de oververtegenwoordiging van het laagste inkomenskwartiel op. Dit zorgt ervoor dat het laagste inkomenskwartiel uiteindelijk het minst vertegenwoordigd is in de netto-instroom in Vlaams-Brabant (in- en uitstroom heffen elkaar op) en het hoogste inkomenskwartiel het sterkst.

Wanneer we naar de **origine** van de verhuizers kijken, zien we wel een opvallende evolutie: het aantal mensen met een niet-Belgische origine stijgt sterk. Bijna de helft van de huidige instromers had niet de Belgische nationaliteit bij geboorte, en dat wordt meer dan de helft wanneer we de als Belg geboren kinderen de nationaliteit bij geboorte meegeven van het gezinshoofd. Die toename loopt natuurlijk samen met de sterk veranderende bevolkingssamenstelling in Brussel zelf, hoewel het aandeel mensen van niet-Belgische origine daar nog hoger ligt. Het is opvallend dat ook de verhuizers naar Brussel vaker een niet-Belgische origine hebben dan gemiddeld op de Vlaams-Brabantse bevolking.

De netto-inwijking in Vlaams-Brabant vanuit Brussel is veel groter in de (deel)gemeenten die het dichtst bij Brussel liggen, hoewel de cijfers wat minder hoog zijn in de zuidoostelijke gemeenten, die veel internationale migraties kennen. De **verschillen tussen de Vlaams-Brabantse gemeenten** naar leeftijd en gezinspositie zijn niet zo sterk. Op het vlak van origine zijn de verschillen tussen de gemeenten groter. Zo is de instroom van gezinnen met een Zuid-Europese origine in het zuidwesten opvallend. Niet toevallig wonen personen van Zuid-Europese origine ook in Brussel vaak in het zuidwesten. Ook bij de personen met een niet-EU-origine zien we dat de afstand tot de oorspronkelijke woonplaats vaak speelt. Los van de origine, speelt nabijheid dus een grote rol: de meerderheid van de verhuisbewegingen gebeurt naar naburige gemeenten, of wat verder weg maar in dezelfde richting. Ook op socio-economisch vlak sluiten de gebieden in Vlaams-Brabant vaak aan bij de aangrenzende Brusselse gebieden, ook al ligt de administratieve grens van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ertussen. We zien dan ook dat de netto-instroom in het zuidoosten van de rand bijna enkel uit hoge inkomens bestaat, terwijl dat helemaal niet het geval is in de Zennevallei en een aantal gemeenten in het westen. Op vlak van arbeidsmarktpositie zijn de verschillen in de samenstelling van de netto-stromen naar de Vlaams-Brabantse gemeenten eerder beperkt. Het overgrote deel van de nieuwe inwoners is aan het werk.

Er zijn ook grote **verschillen tussen de Brusselse gemeenten** onderling. Algemeen geldt dat de netto-uitstroom naar Vlaams-Brabant groter wordt naarmate de bevolkingsgroei in de gemeente groter is: de helft van de verschillen tussen de Brusselse gemeenten inzake netto-uitstroom naar Vlaams-Brabant kan worden verklaard door de verschillen in bevolkingsgroei in de laatste jaren. Dat wordt zelfs drie kwart wanneer we de gemeenten niet meerekenen waar de bevolkingsgroei uitzonderlijk groot was of die, door de aanwezigheid van het hoger onderwijs, heel wat jongvolwassenen aantrekken.

Pendel

Brussel is, met meer dan 600.000 **werknemers**, de grootste werkgelegenheidspool van België. Naast een stijgend aantal werkenden die in Brussel wonen, ontvangt het gewest dagelijks dan ook vele pendelaars vanuit het hele land. Ruim 60% van de werkgelegenheid in Brussel wordt immers ingevuld door pendelaars. Ongeveer een derde van de inkomende pendelaars vertrekt vanuit Vlaams-Brabant. Andere pendelaars komen uit de nabijgelegen provincies Oost-Vlaanderen, Henegouwen, Waals-Brabant en Antwerpen. De omgekeerde beweging, de

uitgaande pendel, is veel beperkter: voor elke uitgaande pendelaar zijn er 6 inkomende pendelaars. Brusselaars die buiten het gewest werken zijn vooral gericht op de luchthavenregio, Waals-Brabant en de faciliteitengemeenten.

Bij de **schoolpendel** zien we eenzelfde tendens: het aantal Vlaams-Brabantse leerlingen dat in Brussel school loopt, is veel groter dan het aantal Brusselse leerlingen dat in Vlaams-Brabant naar school gaat. Dat is het geval in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, maar veel meer nog wanneer we ook het onderwijs van de Franse Gemeenschap meetellen. Dan gaat het om een netto-stroom naar Brussel van bijna 25.000 leerlingen. Meer dan de helft hiervan gaat naar school in het secundair onderwijs, ook al telt het basisonderwijs meer leerlingen.

Het aantal leerlingen in Vlaams-Brabantse scholen groeit, maar dat is vooral een gevolg van het stijgend aantal Vlaams-Brabantse leerlingen. Het aantal Brusselse leerlingen in Vlaams-Brabantse scholen stijgt ook wel, maar veel minder sterk. Omgekeerd is de groei van het aantal leerlingen in Nederlandstalige Brusselse scholen uitsluitend een gevolg van de groei van het aantal Brusselse leerlingen, gezien het aantal Vlaams-Brabanders er licht daalt. Deze evoluties doen zich vooral voor in het basisonderwijs.

Natuurlijk is dat maar een deel van het verhaal: 83% van het onderwijs dat in Brussel wordt georganiseerd valt onder de Franse Gemeenschap. Bovendien gaat 72% van de leerlingen die in Vlaanderen wonen en in Brussel naar school gaan, naar het onderwijs van de Franse Gemeenschap. In een aantal gemeenten in de rand gaat minder dan de helft van het totaal aantal leerlingen dat er woont naar een Nederlandstalige school (in Brussel of in Vlaams-Brabant), vooral in het secundair onderwijs. In een aantal faciliteitengemeenten gaat meer dan de helft van de leerlingen secundair die naar een Nederlandstalige school gaan, in Brussel naar school.

Welzijn

Om een zicht te krijgen op de stromen in de **kinderopvangsector** heeft het Steunpunt sociale planning zelf een enquête uitgewerkt, en deze in samenwerking met Kind en Gezin uitgevoerd bij de kinderopvanginitiatieven in Vlaanderen en Brussel. Aan de verantwoordelijken van de kinderopvanginitiatieven werd gevraagd de woonplaats aan te geven van de kinderen die aanwezig waren in de eerste week van februari. Na extrapolatie van de gegevens, blijkt dat er bijna 14.000 kinderen in Vlaams-Brabant opgevangen worden in de provincie zelf. Een kleine 5.800 kinderen die in Brussel wonen, maken gebruik van opvangvoorzieningen in Brussel zelf. Vanuit Vlaams-Brabant gaan bijna 1.200 kinderen naar een kinderopvanginitiatief in Brussel, terwijl minder dan 200 kinderen de tegenovergestelde beweging maken. In zes Vlaams-Brabantse gemeenten maakt zelfs meer dan 20% van de kinderen in de enquête gebruik van een opvangvoorziening in Brussel. Net zoals voor andere centrumsteden en tewerkstellingspolen, trekt Brussel dus heel wat kinderen aan die met de ouders meekomen naar de plaats van tewerkstelling. Zelfs enkel op basis van het aantal kinderen tussen 0 en 3 dat in Brussel woont, is het totale opvangaanbod in Brussel, van Kind en Gezin en haar Franstalige tegenhanger, ONE, samen echter reeds krap.

Een grote achterstand in de provincie Vlaams-Brabant, en zeker in de regio Halle-Vilvoorde, zien we bij de **Bijzondere Jeugdzorg**. We hebben voor deze sector geen zicht op de cliëntenstromen, zodat we voor de module 'verblijf' niet kunnen inschatten of jongeren elders worden

opgevangen. Voor de modules waarbij een regionaal aanbod wel belangrijk is, zoals de dagbegeleiding, zien we alleszins dat het aanbod per 10.000 jongeren in de provincie, en zeker in het arrondissement Halle-Vilvoorde, veel kleiner is dan in de rest van Vlaanderen. Ook het Nederlandstalige aanbod in Brussel zit voor elk van de modules onder het Vlaamse cijfer, als we de gegevens uitzetten ten opzichte van 30% van het aantal jongeren dat in Brussel woont. Deze achterstand in het aanbod van de Bijzondere Jeugdzorg wordt in de regio Brussel-Halle-Vilvoorde gecombineerd met een weinig uitgebouwd aanbod van andere eerstelijnsdiensten voor jongeren.

Bij de Vlaamse centra voor **algemeen welzijnswerk** zien we meer Vlaams-Brabanders bij het cliënteel van de Brusselse CAW's dan Brusselaars binnen de Vlaams-Brabantse CAW's. Dit geldt ook wanneer het gespecialiseerde aanbod in Brussel (dat in de rand niet altijd beschikbaar is of was) niet wordt meegerekend. Bij de Vlaamse centra voor **geestelijke gezondheidszorg** is het aantal Brusselaars dat naar Vlaams-Brabant gaat iets groter dan omgekeerd, maar de uitwisseling is daar erg klein. We hebben hier geen zicht op de cliëntenstromen naar de Franstalige en bicommunautaire voorzieningen, die echter enkel in Brussel aanwezig zijn, zodat de stromen alleen van Vlaams-Brabant naar Brussel kunnen gaan.

Voorzieningen voor personen met een handicap worden in Vlaams-Brabant enkel door het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) erkend, in Brussel ook door de Franstalige tegenhanger, Phare, en de GGC. Het zwaartepunt ligt daar vooral bij de voorzieningen van Phare die zich uitsluitend richten tot personen die gedomicilieerd zijn in Brussel. Cliëntstromen worden dan ook enkel gebaseerd op VAPH-gegevens. Een groot deel van de Brusselse personen met een handicap zoekt een zorgvoorziening buiten het gewest. Velen onder hen komen terecht in een zorgvoorziening in Vlaams-Brabant, meer bepaald in het arrondissement Halle-Vilvoorde. Vlaams-Brabanders vinden vaker dan Brusselaars een gepaste zorgvoorziening in de eigen provincie. Procentueel gezien stroomt slechts een minderheid uit naar Brussel. Gezien het aantal zorgvragen in Vlaams-Brabant wel tien keer zo groot is als dat van Brussel, is er in absolute termen wel een netto-stroom van Vlaams-Brabant naar Brussel.

Voor de **opvang van thuislozen** beschikken we wel over gegevens van de verschillende gemeenschappen. Hier is het aanbod bijna uitsluitend in Brussel geconcentreerd. Hoewel de meerderheid van de opgevangen personen in Brussel ook een vorige domicilie in Brussel had, is een kleine 10% er wel uit Vlaanderen afkomstig.

Ook van de **rust- en verzorgingstehuizen en serviceflats** hebben we gegevens van de verschillende gemeenschappen, hoewel we enkel het aanbod in kaart kunnen brengen. In Brussel zijn er veel meer rust- en verzorgingstehuizen dan in Vlaams-Brabant. De verschillen tussen de gemeenten kunnen wel groot zijn, zeker in Vlaams-Brabant. Ook bij de serviceflats zijn er grote verschillen tussen de gemeenten. Hier is het aanbod in Vlaams-Brabant groter dan in Brussel, hoewel de absolute aantallen beperkt blijven.

Zoals dat het geval was voor de werk- en schoolpendel, zien we dus ook in de welzijnssector dat de stroom van Vlaams-Brabant naar Brussel vaak is groter dan omgekeerd. Voor een aantal sectoren hebben we enkel gegevens over de stromen binnen de voorzieningen van de Vlaamse Gemeenschap, maar ook daar zien we vaak dezelfde tendens.

Uitleiding

Kunnen we na het verzamelen van al deze gegevens en het uitvoeren van de analyses nu een antwoord formuleren op de vragen die aan het begin van dit dossier werden gesteld? Gedeeltelijk alvast. Er verhuizen nog steeds veel meer mensen van Brussel naar Vlaams-Brabant dan omgekeerd, netto gezien zorgt deze instroom voor een belangrijk deel van de aangroei van de Vlaams-Brabantse bevolking. Deze instroom is hoger in vergelijking met de laatste decennia vóór de eeuwwisseling, maar een heel stuk lager dan in de jaren vóór de crisis van de jaren tachtig. Het profiel van deze verhuizers is amper veranderd doorheen de tijd: het gaat nog steeds in grote mate om jonge gezinnen, vaak met kinderen, die aan het werk zijn en een hoger inkomen hebben dan gemiddeld in Brussel. Wel is het zo dat het aandeel verhuizers van niet-Belgische origine gestaag toeneemt. Dit loopt samen met de demografische veranderingen in Brussel zelf.

Verder stellen we vast dat de Brusselse voorzieningen ook werken voor de ruime rand, en dat dat omgekeerd veel minder het geval is. Verschillende factoren kunnen hier een rol spelen. Heel wat inwoners van Vlaams-Brabant onderhouden nauwe banden met Brussel: ze verhuisden recent uit Brussel, ze werken in Brussel, ze gaan er naar school en ze maken er gebruik van welzijnsvoorzieningen. Tegelijkertijd blijkt er een tekort aan voorzieningen in Vlaams-Brabant, zeker in de welzijnssector. Het is moeilijk in te schatten hoe sterk die stromen zouden verminderen wanneer het Vlaams-Brabantse aanbod zou worden uitgebreid.

Dit dossier toont duidelijk aan dat de wisselwerking tussen Vlaams-Brabant en Brussel op tal van gebieden erg sterk is. Bij deze studie moesten we echter meermaals vaststellen dat de versnippering van bevoegdheden het niet gemakkelijk maakt te vergelijken tussen gewesten en gemeenschappen. Dit geldt ongetwijfeld ook wanneer er beleidsmaatregelen moeten worden genomen.

BIJLAGE: Lijsten van kaarten, tabellen en figuren

Kaarten

Kaart 1: Het Brussels stadsgewest (Luyten & Van Hecke, 2007)	9
Kaart 2: Het Brussels stedelijk gebied (Thomas et al., 2012).....	10
Kaart 3: Aantal badkamers (01/01/2012)	12
Kaart 4: Aantal leerlingen in het basis- en secundair onderwijs waarvan de moeder geen diploma hoger secundair onderwijs heeft (schooljaar 2011-2012).....	13
Kaart 5: Aantal leerlingen in het basis- en secundair onderwijs met een schooltoelage (schooljaar 2011-2012)	13
Kaart 6: Gemiddelde prijs van een woning (2012), postcodeniveau	15
Kaart 7: Gemiddelde prijs van een appartement (2012), postcodeniveau	15
Kaart 8: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)	38
Kaart 9: Gemiddeld jaarlijks migratievolume met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)	38
Kaart 10: Aantal migraties met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)	39
Kaart 11: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo van de 0-17 jarigen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012).....	41
Kaart 12: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo van de 18-29 jarigen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012).....	42
Kaart 13: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo van de 30-44 jarigen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012).....	42
Kaart 14: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012) van verhuizers met Belgische origine	43
Kaart 15: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012) van verhuizers met EU-origine (buiten de Belgische).....	44
Kaart 16: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012) van verhuizers met een niet-EU origine	45
Kaart 17: Migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar arbeidsmarktpositie (werkend, werkloos, inactief) jaarlijks gemiddelde 2007-2010	46
Kaart 18: Migratiesaldo met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar equivalent inkomen (in kwartielen t.o.v. Belgisch equivalent inkomen) jaarlijks gemiddelde 2007-2010	47
Kaart 19: Gemiddeld jaarlijks migratiesaldo met de zuidoostelijke gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2008-2012)	49
Kaart 20: Pendelvolume met Brussel (31/12/2010)	57
Kaart 21: Uitgaande pendelintensiteit naar Brussel (31/12/2010)	58
Kaart 22: Leerlingen in het basisonderwijs van de Vlaamse Gemeenschap die in Brussel naar school gaan.....	66
Kaart 23: Leerlingen in het secundair onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap die in Brussel naar school gaan	67
Kaart 24: Leerlingen in het basisonderwijs van de Vlaamse Gemeenschap	68

Kaart 25: Leerlingen in het secundair onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap	68
Kaart 26: Kinderen die wonen in een Vlaams-Brabantse gemeente en gebruik maken van kinderopvang in Brussel	76
Kaart 27: Saldo van de kinderopvangstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel	76
Kaart 28: Aantal personen met een erkenning van de DG Personen met een Handicap (situatie 01/2013)	88
Kaart 29: Aantal rusthuisbedden (01/01/2013)	99
Kaart 30: Aantal plaatsen in serviceflats (01/01/2013)	100

Tabellen

Tabel 1: Overzicht van de gebruikte afbakeningen	11
Tabel 2: Verhuisbewegingen naar, van en binnen Vlaams-Brabant (2008-2012)	17
Tabel 3: Geboortes en sterfte in Vlaams-Brabant (2008-2012)	18
Tabel 4: Verhuisbewegingen naar, van en binnen de brede rand (2008-2012)	19
Tabel 5: Geboortes en sterfte in de gemeenten van de brede rand (2008-2012)	19
Tabel 6: Pendelgegevens voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 31/12	55
Tabel 7: Leerlingen uit Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en Brussel die in Brussel schoollopen...64	
Tabel 8: Leerlingen uit Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en Brussel die in Vlaams-Brabant naar school gaan, basisonderwijs en secundair onderwijs, aantal en percentage	65
Tabel 9: Respons enquête woonplaats opgevangen kinderen o.b.v. aantal voorzieningen	72
Tabel 10: Respons enquête woonplaats opgevangen kinderen o.b.v. capaciteit	72
Tabel 11: Postcodezones in Vlaams-Brabant met meer dan 2 kinderen die in Brussel wonen in opvangvoorzieningen	77
Tabel 12: Aantal plaatsen per werkvorm in de BJZ per 10.000 jongeren (01/01/2012)	79
Tabel 13: Aantal plaatsen per module in de BJZ (01/01/2014) per 10.000 jongeren (01/01/2013)	81
Tabel 14: Jongeren met een maatregel in de BJZ naar woonplaats (begeleidingsjaar 2012) per 1.000 jongeren	82
Tabel 15: Maatregelen in de jeugdzorg bij Brusselse jongeren (begeleidingsjaar 2011)	83
Tabel 16: Gemiddeld aantal wachtenden in de BJZ per provincie (2012)	84
Tabel 17: Plaatsen in zorgvoorzieningen in Brussel en Vlaams-Brabant (31/12/2013)	91
Tabel 18: Opgeloste en nog actieve vragen naar plaats van sociaal netwerk (2008-2013)	93
Tabel 19: Nieuwe begeleidingsovereenkomsten VAPH (10/2006-10/2009)	94
Tabel 20: Invulling openstaande plaatsen VAPH (07/2012-07/2013)	96

Figuren

Figuur 1: Bevolkings- en inkomensevolutie in de brede rand, 1954-2012	20
Figuur 2: Bevolkings- en inkomensevolutie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1954-2012	21
Figuur 3: Bevolkingspiramides van Brussel en Vlaams-Brabant (gemiddelde 2008-2012)	22
Figuur 4: Bevolkingspiramides van de migranten van Brussel, naar Brussel en het netto-saldo	23
Figuur 5: Gezinspositie van de migranten van Brussel, naar Brussel en van de Vlaams-Brabantse bevolking (2008-2012)	24
Figuur 6: Nationaliteit bij geboorte van de verhuizers van en naar Brussel, en van de Vlaams-Brabantse inwoners (2008-2012)	25

Figuur 7: Nationaliteit bij geboorte van de verhuizers van en naar Brussel en van de Vlaams-Brabantse inwoners (2008-2012), inwonende kinderen nationaliteit van het gezinshoofd	26
Figuur 8: Nationaliteit van de verhuizers van en naar Brussel (2008-2012), en van de Brusselse en Vlaams-Brabantse inwoners (2011)	27
Figuur 9: Nationaliteit bij geboorte van de netto-instromers vanuit Brussel.....	27
Figuur 10: Leeftijdsverdeling van de netto-instroom vanuit Brussel, naar origine.....	29
Figuur 11: Leeftijdsverdeling van de verhuizers vanuit Brussel (links) en naar Brussel (rechts), naar origine	30
Figuur 12: Arbeidsmarktpositie (2007-2010).....	31
Figuur 13: Arbeidsmarktpositie van personen op beroepsactieve leeftijd naar eerste nationaliteit (2008-2010)	33
Figuur 14: Equivalent inkomen (2007-2010)	35
Figuur 15: Verhuisstromen tussen Vlaams-Brabant en Brussel naar arbeidsmarktpositie (2007-2010, jaargemiddelde)	36
Figuur 16: Verhuisbewegingen tussen Vlaams-Brabant en Brussel naar equivalent inkomen (2007-2010, jaargemiddelde)	37
Figuur 17: Relatie tussen het gemiddelde migratiesaldo in de periode 2005-2012 en de evolutie van het migratiesaldo tussen 2005-2008 en 2009-2012.....	40
Figuur 18: Leeftijdsverdeling van de migranten naar Brussel (2008-2012)	48
Figuur 19: Pendelstromen Brussel (31/12/2010)	54
Figuur 20: Inkomende pendel BHG (gemiddelde 2007-2010: 382.350 pendelaars)	56
Figuur 21: Uitgaande pendel BHG (gemiddelde 2007-2010: 63.484 pendelaars).....	56
Figuur 22: Aantal werkenden in het BHG naar woonplaats (links). Verdeling van de inkomende pendel in het BHG naar woonplaats van de werkende (rechts).	59
Figuur 23: Aantal werkenden in Vlaams-Brabant naar woonplaats (links). Verdeling van de inkomende pendel in Vlaams-Brabant naar woonplaats van de werkende (rechts).....	60
Figuur 24: Mobiliteit in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en dat van de Franse Gemeenschap in Brussel: leerlingenstromen (links) en saldi (rechts), schooljaar 2009-2010.....	62
Figuur 25: Mobiliteit van leerlingen in het onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap: leerlingenstromen (links) en netto-saldi (rechts), schooljaar 2009-2010.....	63
Figuur 26: Leerlingen uit Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en Brussel die in Brussel schoollopen	64
Figuur 27: Leerlingen uit Halle-Vilvoorde, Vlaams-Brabant en Brussel die in Vlaams-Brabant schoollopen.....	65
Figuur 28: Plaatsen in opvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (31/12/2012)	74
Figuur 29: Stroom in de kinderopvang, geëxtrapoleerd naar capaciteit (03 tot 09/02/2014)....	75
Figuur 30: Aantal plaatsen per module in de BJZ (01/01/2014)	80
Figuur 31: Domicilie van de cliënten van de Brusselse en Vlaams-Brabantse CAW's (2008-2011)	85
Figuur 32: Domicilie van de cliënten in begeleiding bij de Brusselse en Vlaams-Brabantse CAW's, 2008-2011	86
Figuur 33: Begeleiding met verblijf, woonbegeleiding en residentiële crisishulpverlening, Brusselse en Vlaams-Brabantse CAW's (2008-2011).....	98

**Steunpunt sociale planning
Dienst Welzijn
Provincie Vlaams-Brabant**

socialeplanning@vlaamsbrabant.be
016-26 77 87
www.vlaamsbrabant.be/socialeplanning

Meer cijfers
www.vlaamsbrabant.be/cijfers

Beleidsverantwoordelijke:
Monique Swinnen

D/2014/8495/03



DOSSIER

Wisselwerking Vlaams-Brabant en Brussel

www.vlaamsbrabant.be/socialeplanning